

MAŽASIS ŽIDINYS

1947 m.

sausio - kovo mėn.

Nr. 12

Į T A M P O S V A L A N D O J E

Lyg Evangelijos beldikai kiekvienose duryse ieškom pagalbos nuo plėšikų gaujos. Kad tik nepalainintų plėšikų žygio ir nepalaidotų Lietuvos šauksmo po švinine tyla. Ar mūsų pastangų dėka ar Apvaizdos globa Lietuvos reikalui nebuvo užristas grabo akmuo. Mūsų skundo šauksmas pasiekė aukščiausias įstaigas - JTQ. Ten jį stumdė erodas pas kaipą, kaipas pas erodą, iki pasisekė jiems nustumti jį į politikos lavoninę. Bet užjūrio lietuviai buvo tie stebukladariai, kurie jį atgaivino ir nuvedino iki žmogaus teisių komisijos. Ar šioji nenorės buti Lietuvos reikalui vėl graborium - pamatysime.

Tie Lietuvos beldikai buvo c e n t r i n i a i leisvimo organai, esantieji trentyje ir užjūrio emigracijoje. Su Vasario 16 -ja, su kovo 10 -ja įsijungė į sąžinių beldimą v i s o p a s a u l i o lietuviai. Net daugiau, pasaulio lietuviai pasistengė įjungti ir idealistus humanistus kitataučius. Ir tai pasisekė. Pradedant nuo liudno atminimo Švedijos bei Šveicarijos, visur atsirado svetimų žmonių, kurie dalyvavo Vasario 16 -sios išskilmėse, tarė žodį už teisybę, metė priekaištą demokratija kaukėtam smurtui. Labiausiai mūsų dėmesį traukė Vatikanas ir JV. Vatikanas kaip m o r a l i n ė pajėga, stojanti prieš moralės antitezę, kaip tiesos uola prieš klaidos potvynį. Jis pateisino į jį dedamas viltis. Savo radio bangomis stojo už Lietuvos tiesą, ypačiai už kankinamą deportuotąjį Lietuvos žmogų. Ir vėl iš naujo teigiame: tikinčiajame pasaulyje turime labiausiai ieškoti draugų. Jis geriausiai mus supranta ir drįsta tai viešai pasekyti... JV svarbios kaip f i z i n ė pajėga, galinti sudrausti smurtą. Tai gal vienintelė šiais laikais tokia pajėga. Pagal ją rikiuojasi kitos Vakarų demokratijos - Anglija ir Prancūzija. Šiandvi palinkty dar žemiau priešais Stalino autoritetą ir jo reikalavimus, jeigu ne JV.

JV-se atsirado taurių vyrų - senatorių, atstovų rūmų narių, gubernatorių, kurie iškėlė Lietuvos bylą kongrese, oficialiais raštais skelbė Lietuvos nepriklausomybės dieną, viešais žodžiais grindė Lietuvos teisę nepriklausomai gyventi. Po senatorių, kongresmonų, respublikonų partijos pirmininko, gubernatorių pareiškimų stiprėja opinija: jei Baltijos valstybės okupuotos - tai teisė ir

teisingumas laužomas; kas okupaciją toleruoja -- neturi teisės kartoti Chartos žodžių ir dėtis laisvės ir demokratijos kovotojais; Rooseveltas gėdingai išdavė Baltijo kraštus; jo papėdininkam ir tautiečiam tenka moralinė pareiga ir garbė jo nusikaltimas atitaisyti... Ar šiočia visuomenės opinija tebus mandagūs žodžiai, atėinančių metų rinkikam užsitikrinti, ar pavirs realiomis diplomatų išvadomis? Ar bus paliestas ir bent pajudintas iš vietos tas Baltijo tautų nuskandintasis varpas?

Visų nerimas susitekęs į Maskvos vyrus. Kai jie į ten susilėkė, politikos horizontas buvo per daug giedras ir taikingas. Vakarei nusiteikė nekovingai; tik neliesk manęs! Rytai brutalesni - urzgia nuolat, kaip šuo, kur turi pasigrobęs kaulą ir jo nenor paleisti. Jis vis dar į naujus dairosi ir garsiai savo teises į juos skelbia, nors pats supranta, kad turimasis dar nesugreužtas ir nauju gali paspringti. Taigi ir Rytų agresija vergiai dabar beįmanoma. Horizontai iš abiejų pusių buvo palankūs tik šnekėtis tam, kad susišnekėtų dėl antrinių dalykų, o pagrindinių dalykų sprendimą nuvilkinėtų.

Mum rodė, tokia atmosfera yra gana patogi SS reikalauti iš savo partnerių pripažinti Baltijo kraštų aneksiją tiesiog ar netiesiog. Būtų netiesioginis pripažinimas, jei būtų patenkintos visos ar viena kuri šių sovietinių pretenzijų; įsileisti sovietinių Baltijo respublikų atstovus į taikos konferenciją, pripažinti SS lietuviškų Rytprūsių žemes, pripažinti reparacijas už Lietuvę SS. Tokių pramatamų reikalavimų akivaizdoje gresia viena iš dviejų galimybių: nusilenkiant prieš Rytus gali būti taikos molochui paaukotos Baltijo valstybės ir visais didžiais laisvės antspaudeis legalizuotas smurtas, arba darant kompromisą tarp principų ir politinio biznio Baltijo likimas gali būti apeiktas gražiu tylėjimu, de jure, de facto pripažįstant kai ką iš tų SS pretenzijų. Kaip atsakome. Šias eilutes rašant prie klausimų, kurie užgriebtų Lietuvos reikalus, dar nepraeitė. Tačiau kitų dalykų svarstymo atmosfera labiau patvirtintų antrą galimybę. Tokias galimybes numatydami, centriniai organai padarė visa, kad būtų atkreiptas atitinkamų diplomatų dėmesys, į ką vestų, jei SS pretenzijos būtų norima patenkinti. Net Europos laisvės lygos vadovybė įpėjo savo narius apie galimus naujus pasikesinimus į

pavergtas mažesias valstybes B paragino britų diplomatus budėti, kad nebūtų parduotas D. britanijos moralinis prestižas ir nutolta nuo JV linijos.

*

* *

Jau išvykus didiesiems vyrams į Maskvos konferenciją, horizontas staiga pasikeitė su Trumano griūsminga kalba. Ir šiuo tarpu ne tik kalba. Kinai, Graikijai, Turkijai g i n k l u o t i, k a r i n i a i specialistai, piškios pretenzijos perinti Viduržemio jūros apsaugą nuo SS pasikesinimo į JV rankas; nepasitenkinimas SS įtakos buvimu Vengrijoje, Rumunijoje ir kt.; pasisakymas prieš komunistinę sistemą ir konkretūs žygiai tai sistemai sulikviduoti JV-se; Argentinos pasišaušimas prieš komunizmą, prieš SS ir persėdimas į JV "geleitzugą"; atominų bombų gamyba; JV sutartis su Kanada; Aljaskos karinis stiprinimas; Norvegijos pasišaušimas prieš SS pretenzijas į Spitzbergą... - vis tai debesėliai, kylą iš ano katilo, kuriame vyksta dvejetainių elementų - P a x s o - v i e t i o a i r P a x a m e r i c a n a - reakcija, gaminanti karo dujas. Visas klausimas, ar tie debesėliai d i r b t i n i a i, ar t i k r i, ar tyčiomis leidžiami Maskvos tragioperetei paįvairinti, ar tai tikras gaivališkas karo garų prasiveržimas? Jei tai tik reišiūra SS agresivei propagandai atremti, tai Trumano perkūnija gali būti be audros ir be lytaus. Tokiu atveju nebūtų sujudinti tie gilieji dumblai, į kuriuos nuskandinta Lietuvos laisvė, į kuriuos nugramzdinta ir viso pasaulio tiesa, teisė ir visa tai, kas žymima žmoniškumo vardu... Jei patikėsia, kad Trumano griausmai nėra teatraliniai, o pirmieji audros dudenimai, tai jie gali sujudinti ir tas gelmes...

Tarp tų dviejų kraštutinumų man rodo, kad Trumano akcija jau rodo į t e i s i n g ą k e l i ą a t s i s t o j u s R y t ū ir V a k a r ū s a n t y k i u s ir einančius neišvengiamo likimo kryptimi. Būtent, prieš jėgą pastatant jėgą, prieš agresiją - agresiją. Dar toli dabartinėmis sąlygomis iki to momento, kada vieno ir antro partnerio politinės vežėčios įsibėgės, susitiks ir susitrenks su baisia katastrofa. Juo ilgiau toji katastrofa bus nutęsta, juo labiau ryškės Vakaram lemiamieji mane, tekel... Juo anksčiau tai įvyks - ras mažiau atsikvėpusius Rytus. Dabartiniai reiškiniai man rodo tik realių priemonių pradžia rytinio partnerio v e r ž i m u i s i s t a b i l i z u o t i, laimingai sutepdinta su Maskvos pasišnekėjimais. Jeigu šiomis priemo-

nėmis tą veržimasi Graikijoje, Turkijoje, sustabdys, tik tada prasidės antra fazė - Vakariai pereis į ofensyvą ir mėgins rytų potvynį stumti atgal iš Austrijos, Vengrijos, Rumėnijos, gal ir iš Lenkijos. Kada tai ateis, ar geruoju seksis ir visa eilė problemų - jau paskesni dalykai, po kurių stovi ir kuklus, kraujais sutuškytas, sąsromis drėkintas Pabaltijo kampelis.

Tai ateitis, kai JV politika pereis šiame sektoriuje į ofensyvą. Dabartiniu metu Maskvos turnyre po Trumano nusigriaudėjimo atmosfera atrodo palankesnė pavergtosiom tautom. Joje galima būtų laukti: arba Pabaltijo valstybių klausimams bus speitas ty lomis, arba jis bus pasjudintas. Pastaruoju atveju pasireikšti turėtų aiškiau vakarinių demokratų mum palankesnis nusistatymas. Kad ir negalėdami grąžinti Pabaltijo respublikų suverenumui reikštis sąlygų, jie greičiau pasipriešins aneksijos pripažinimui ir klausimą gali palikti neišspręstą.

Molotovo Maskvos koncerte veikiausiai tegalės sugroti tik Stalino "Nebeįtąją Kankoniją", nes Maskvos konferencija dar ne viskas. Po jos eis taikos konferencija, kuriai gali priklausyti lemiamosios rungtynės.

x

x x

Jeigu viską, ką pajėgėm, padarėm, kad Maskvos čempionai "neužmirštų" Pabaltijo pavergtų tautų, tai anam lemiamamjam momentui jėgos turi būti įtemptos ar tempiamos su tokiau pat atkaklumu. Jėgos ne tik politinių centrų, bet visos bendruomenės, visų pasaulio lietuvių, kad Pabaltijo klausimą pavers tu me visos demokratijos, visos dorės žmonių likiminiu klausimu - tokiau, kok s jis esmėje yra, nes ten aname gintero krašte iš tikrųjų eina žūtbūtinė kova dėl tiesos, dėl laisvės, dėl žmoniškumo; ten Pabaltijo vyrai ir moters yra kovojančio žmoniškumo avangardai. Jie pirmieji pakėlė pasipriešinimo kumštį prieš tironą už viso pasaulio idealą - laisvę. Ir jeigu paskutinis Pabaltije kovotojas žūtų, neišgirdamas gando Europą ir Vakarus pagaliau sukilus žygiui už žmogus išvadavimą, jo nuka tebutų pranašingas įspėjimas: laisvė išduota! Išmoksitė laisvę branginti kitų per vėlai - kai neteksit savosios...

x

KAIP ANGLOSAKSAI PRAPOKERIAVO STALINUI LENKIJĄ IR PABALTIJĄ

Jan Ciechanowski, buv. Lenkijos egzilinės vyriausybės ambasadorius Vašingtone 1941 - 1945 m., neseniai paskelbė savo knygs "PRALAIMĖTOJI PRAGALĖT" Joje veikia protokoliškai užfiksuota anglosaksų nuolaidų reiška sovietem. Ciechanowskis įdomiai paliēcis ir Pabaltijo valstybių likimą, o ypač Lenkijos perdavimą. Kai kurių jos vietų santrauką čia duodame.

Red.

M a s k v o s s i e k i m a i

Pirmasias intervencijas Lenkijos naudai JV padarė Maskvoje 1942m. pabaigoje. Jos buvo labai atsergios. Iš jų tono Stalinas išsiniškino, kad JV nebesidominčios lenkų klausimu. JV vedė jau apensmento politiką SS atžvilgiu. Jau pradėjo eiti mēsandozo ir kompromisų keliu. Tokioj atmosferoj sovietai, kai tik vokiečių rusų karo eiga pakrypo jų naudai, darėsi vis sunkiau sukalbami. Drauge su militarine ofenzyva jie vedė ir politinę ataką, rengdami pirmiausia Lenkijai dominuoti. Iš Maskvos ir Londono 1943 metų pradžioj ējo aliarmuojančios žinios apie šuolius blogėjančių santykius tarp sovietų ir egzilinės Lenkijos vyriausybės. Vienasaliu aktu sovietai atėmė deportuotiem lenkam, kilusiem iš rytinės Lenkijos, jų pilietybę ir vertę priimti sovietine.

Tuo pat metu, 1943 m. vasario 4 d., lenkų kalba leidžiamas sovietų komunistų laikraštis "Nauji horizontai" paskelbė visiem lenkam įsakymą stoti į formuojamą "lenkų armiją".

Sovietų spaude ir jų Vašingtone ambasados biuletenuose pradėjo akciją už Kerzone liniją, kaip tikslingiausią sieną tarp Lenkijos ir SS. Tuo būdu sovietai rengė maždaug pusės Lenkijos aneksiją. Tuo pat laiku SS vyriausybė pradėjo pirmasias aliuizijas apie marionetinę Lenkijos vyriausybę, atsidavusią Maskvai ir palikomą, toriamos lenkų armijos Rusijoje.

Lenkijos ambasadorius T. Romer tuometinėj SS vyriausybės rezidencijoj Kubiševė norėjo padėti gelbėti nuolatiniais klėbėnimais pas Molotovą. Bet SS noras dominuoti Lenkijai buvo nepakeičiamas. Lenkų piliečiai buvo terorizuojami, kalinami ir iš jų reikalaujami sovietų vizos, nors jie visi buvo į Rusiją deportuoti 1939 metais. "Už nelegalų buvimą Sovietų Rusijoje" buvo baudžiami dvejis metais kalėjimol

Šitės kompanijos metu sovietai nepaprastai suintensyvino savo propagandą D. Britanijoj. Čia reišėsi vis didesnė pagarba baudonajai armijai. Tačiau sovietų žygiavimas į vakarus sukėlė ir naujos baimės britem. Jei prieš metus jie bijojo, kad sovietai nekapituliuotų vokieciem, tai dabar (1943 m. pavasarį) jie nuogystavo dėl eventulnios vokiečių kapituliacijos rusem. Britai bijojo, kad karas Europoje nebūtų baigtas, kol jie dar nė neiškopė į kontinentą. Šitoji baimė dar labiau didino britų patėikavimą sovietam. Stalinas, žinoms, išnaudojo padėtį ir sustiprino SS spaudimą išgauti pripažinimą Kerzone linijos rytine Lenkijos siena.

V a š i n g t o n o r e a k c i j o s

Nežiūrint J. Daviso, buv. JV ambasadoriaus Maskvoje, prosovietinės akcijos (1942 m. jis išleido savo proboiševikinę knygą "Misijs Maskvoje"), JV prosovietinis nusistatymas lėčiou formavosi kaip britų. Tuo laiku Ciechanowskis norėjo prezidentui ir valstybės departamentui įrodyti, jog jie turi būtinai tuoju ir energingai intervenuoti Maskvoje, kad galutiniai lenkų - rusų santykiai nenutrūktų, Sovietem ryžtingai provokuojant. Ambasadorius atkreipęs tuometinio JV užsienio reikalų sekretoriaus C. Hull ir pasekretoriaus S. Welles dėmesį, kad JV ir D. Britanijos tylėjimas Lenkijos klausim

mu Stalingą drąsina prileisti, jog Lenkija palikta jo malonei. Ambasadoriui atsakyta: prezidentas laukęs momento intervenuoti Stalingą, o dabar busią duota instrukcijų JV ambasadoriui Maskvoje adm. Standley parodyti JV susidomėjimą šiuo klausimu. Vėliau S. Welles pažymėjęs, kad jis tegalėjęs duoti labai bendro pobūdžio instrukcijų ambasadoriui Maskvoje. Prezidentas dar neesą apsisprendęs, kada ir kuriuo būdu jis išstėsėsis savo intervencijos pažodį. Welles aiškino: labai svarbūs sumetimai verdį; JV atsargiai elgtis su SS. Tai nereiškią, - Welles tvirtino, - kad JV pasiliksiąnčios pasyviuos lenkų problemoj ir jiem nepadėsiančios. Tiktai įvykiai suvėlina prezidento intervencija ir jį verčia palaukti palankesnio momento.

Balandžio pradžio S. Welles prėsęs lenkų vyriausybę pratęsti ambasadoriaus Romer ir Molotovo pasikalbėjimus, kad tuo būdu užkirstų kelią SS vyriausybei priversti Lenkijos vyriausybę prie diplomatinųjų santykių nutraukimo. Ciechanowskis užtikrinęs Wellesui lenkų vyriausybės pastangas šia linkme, bet drauge pažymėjęs, kad sovietų redijas ir spauda tolydžio stiprinanti savo šmeižtų kampaniją prieš Lenkijos vyriausybę. Jis išpėjęs JV užsienio reikalų pasekretorių ir prėsęs informuoti prezidentą, kad; jei padėvis nesikeis, ilgainiui Lenkijos vyriausybė nebetylėsianti. Mat, lenkų reikalui būtų buvę daug patarnautė, jei viešoji demokratijų opinija žinotų teisybę detaliai. Ciechanowskis pridūręs, kad SS labai atydziai sekanti JV ir D. Britanijos viešosios opinijos reikiąs. Jose ji ieškanti vakarų demokratijų pateisinimo ar kritikos dėl sovietų varomos brutaliuos imperialistinės politikos Lenkijos atžvilgiu.

Principialiai S. Welles tam pritaręs. bet vis dėlto raginęs turėti kantrybės, susilaikyti nuo viešų pareiškimų, kurie galėtų neisbrendamai pabloginti SS - Lenkijos santykius. Tai padarytų nebegalimą prezidento numatytąją intervenciją.

Rooseveltas ir Stalinas

JV ambasadorius Maskvoj adm. Standley skundėsis, kiek jis turįs sunkenybių, kol geunąs norimą pasimatymą su Stalinu ir Molotovu. Iš antros pusės, prezidentas puoselėjo viltį susitikti su Stalinu ir galvojo sovietinį diktatorių įtikinti, jog tikras bendradarbiavimas su JV reikalaujęs radikalaus SS laikysenos pakeitimo.

"Vieną momentą prezidentas buvo labai atviras - rašo Ciechanowskis - ir man prisipažino savo nusivylimą, kai jis sužinojo, jog Stalinas, teisindamasis esąs per daug užimtas karinėmis apėracijomis, atsisakė dalyvauti Casablancos konferencijoje.

-Aš bandžiau penkis kartus susitikti su šiuo žmogumi, bet jis vis manęs vengia! - sušuko prezidentas.

Jis patvirtino, kad Stalinas ir net Molotovas neribotam laikui atideda adm. Standley audijenciją prėsėjus. Pastarasis kartais turi leukti ištisas savaites, kad galėtų su jais padiskutuoti aktualiausias karę problemas. Prezidentas paprašė paaiškinti šitą Stalino laikymąsi.

Ambasadoriaus nuomone, Stalinas vengia susitikti su prezidentu, nes jis įsitikinęs, jog gali pasiekti savo tikslus ir be prieštarausiančių diskusijų; kurios galėtų tik kliudyti. Stalinas naudoja lenkų pavyzdį kaip viešą bandymą, palygintiną su tuo, kurį Hitleris parodė pasauliui su Čekoslovakija. Didžiųjų valstybių nuolaidumas jam leido pavergti šias dvi tautas. Todėl Hitleris tikėjęs, kad šitas nuolaidumas buvo galutinis ir jis galėsias nebaudžiamai tęsti savo prievartos politiką. Ambasadorius pridūręs esąs giliai įsitikinęs, jog prezidento energinga intervencija Maskvoje tikrai paskabintų Stalingą parodyti daugiau dėmesio, kai Amerikos vyriausybės šefas dar kartą panorėtų su juo susitikti. Standley nutinkami sunkumai Maskvoj tėra vienas iš sovietinių metodų. Esą suostabu, kad prezidentas šiuo klausimu neužima sėkšesnės pozicijos.

7
-Prezidentas paprašė mane precizuoti savo nusistatymą. Jam paaiškinau: Kai ambasadoriai, akredituoti Vašingtone, nori būti priimami baltuosiuose Rumuose, tai prezidentas, nors ir labai užimtas karo problemomis, jaučia pareigą juos priimti ko mandagiausiai. Prezidentas, norėdamas išgauti panašų savo ambasadoriaus traktavimą Maskvoje, turi leisti Maskvai aiškiai suprasti savo norą JV ambasadorių Maskvoje pakeisti į chargé d'affaires. Tokia laikysena ambasadoriui Standley veikiausiai palintų sunkumus būti priimtam Stalino ar jo pareigūnų. Prezidentas šitas mano sugestijas pažadėjo apgalvoti ir gal būtų jomis pasinaudoti, "jei aplinkybės tai leistų".

D. b r i t a n i j a i š d u o d a L e n k i j ą

Britai, varė dar didesnę SS glostymo politiką. Tuo ypačiai įsitikino Ciechanowskis kovo pradžioje iš savo pasikalbėjimų su britų ambasadorium Vašingtone lordu Halifaxu. Ciechanowskis jam pabrėžęs, kad jeigu anglosaksai nereaguos dėl Lenkijos, tai SS veikiausiai iškels savo naujas teritorines ir politines revindikacijas Balkanuose, Dardaneluose ir Persijos įlankoje, kurionis D. Britanija negalėsianti nesinteresuoti. Halifaxas su tuo sutikęs, bet abejojęs Ciechanowskio išdėstytos Rooseveltui taktikos sėkmingumu santykiuose su SS. Halifaxas negalįs pramatyti priemonių, kuriomis būtų galima sulaukyti SS ekspansija.

-Vis turime baimės,- kalbėjo Halifaxas,- kad Stalinas nesudarytų separatinės taikos su Hitleriu. Šitoji baimė paraližuoja bet kurias energingas intervencijos pastangas. Ir niekas, be abejojimo, negalėtų sulaukyti sovietų nuo dabartinės jų politikos vykdymo.

Lenkų - sovietų santykiams išlaikyti Halifaxas patarė lenkam nusiųleisti ir pripažinti SS revindikacijas iki Kerzono linijos,- tai nesudarytų Lenkijai labai didelės aukos.

Kai kovo 11 d. į Vašingtoną atvyko D. Britanijos užsienų reikalų ministeris A. Edenas, Ciechanowskis daug kartų mėgino gauti pas jį audienciją. Tačiau jam nesisekė, nes Edenas vis buvęs užimtas labai svarbiais reikalais. Ciechanowskiui su juo tekę tik trumpai pasikalbėti britų ambasados suruošto priėmimo metu. Edenas pažymėjęs, kad SS - Lenkijos diplomatinių santykių padėtis didžiai jaudina ir britų vyriausybę. Kaip vėliau paaiškėjo, Edenas išskiria prašė JV politikos vadovus santykiuose su SS būti labai apdairien, neižeisti Stalino, kad jie neprarastų to galingo sąjungininko, kuris pats vienas turįs spirtis prieš vokiečių armiją. Edeno argumentai padarę gilų įspūdį Vašingtone politiniams ir spaudos sluoksniams. Žinoma, tai prisidėjo ir prie JV susilaikymo nuo energingos intervencijos Maskvoje Lenkijos naudai.

Britų vyriausybės nepositikėjimas sovietais ir baimė, kad Stalinas vėl nesusitartų su Hitleriu, buvo neabejotini. Tuo pačiu su nuogstavimus turėjo ir JV. Todėl vakarų demokratijos stengėsi bet kurie kaina išlaikyti SS kore. Nors Lenkija ir buvo tarp vakariečių ilgų kalbų objektas, bet praktiškai jie ją apleido ir paliko vieną SS imperializmui. Lenkijos vyriausybės akcija tiesiog paveikti amerikiečių viešąją opinią buvo paraližuota anglosaksų pražado (niekada neįvykdyto) intervenuoti Maskvoje. 1943 m. balandžio 26 d. SS brutaliai nutraukė diplomatinius santykius su egziline Lenkijos vyriausybe.

T e h e r a n o s

Sovietų ofenzyvos pasisekimas paskubino Teherano konferencijos suaukumą. Pats Churchillis intervenavo, kad ji veiktų įvyktų. Britai tikėjosi, kad vokiečiai rusų ofenzyvą sulaukys ant Dniepro. Tada neabejotinai prisidėtų prie vakarinių sąjungininkų.

ky ir sovietų jėgų pusiausviros atstatymo. Tuo metu anglosaksai dar nebuvo panaudoję prieš vokiečius nė 20 divizijų.

Jei tik atvykę į konferenciją Rooseveltas su Churchilliu buvo nustebinti SS delegacijos kuklumu: ją sudarė tik trys asmenys - Stalinas, Molotovs ir Vorosylovas. Jų palydovus sudarė antraeiliai pareigūnai ir gausybė slaptosios policijos. Tuo tarpu JV delegaciją sudarė 285 asmenys, iš diplomatų A. Harrimanas, kiti kariniai ekspertai, su kurių planais Rooseveltas norėjo supažindinti Staliną, britų delegacija, nors ir mažesnė už JV, buvo taip pat imponantiška. Per visą konferenciją diskusijų iniciatyva buvo Stalino rankose. Jis sąmoningai nuimdavo iš darbu eilės tuos klausimus, kurių jis nenorėjo svarstyti. Jis stengėsi pasirodyti Rooseveltui malonus šeiminiškas ir jį įtikinti esąs tikras demokratas, o ne pasaulinės revoliucijos ir karų propagatorius, kaip komunistas Leninas.

Rooseveltas mėgino pakartotinai diskutuoti į darbu eilę įrašytus klausimus. Jis pareiškė JV susidomėjimą Suomija ir trimitais Pabaltijo valstybėmis. Rooseveltas paaiškino, kad Suomija galima būtų ištraukti iš vokiečių nagų. Į tai jam Stalinas pastebėjęs: preliminariniai taikos pasikalbėjimai SS su Suomija palankiai vyktų Švedijoje. SS gerbsianti Suomijos sienas, nustatytas po 1940 m. suomių - rusų karo; SS nenori maišyti į Suomijos vidaus reikalus, nei daryti įtakos jai pasirenkant vyriausybę. Tačiau SS nori, kad Suomijos vyriausybei vadovautų Kossikivi; tas "didelis Rusijos draugas", - pridūrė juokdamasis Stalinas - turis visą jo (Stalino) pasitikėjimą, nors ir nesąs komunistas, o tik demokratas.

Stalinas neatrodė linkęs duoti kokius garantijų dėl trijų Pabaltijo valstybių. Dėl jų jis dar nepriėmęs jokio sprendimo. Jis nežino, ar jais paliks prieškariniame jų statuse, ar jas sulies į vieną valstybę. Vis dėlto jis manė, kad tie trys kraštai dėl jų strateginės reikšmės ir ekonominės padėties turės palikti glaudžiam kontaktams su SS. Bet tai nereikiška, kad jie neišvengiamai taps sovietinėm respublikom SS rėmuose. Jis pramato naują susitarimų sistemą, apie kurią dabar dar negalys tiksliai paaiškinti. Atsakdamas į Churchillio klausimą, Stalinas pareiškė, kad sovietai, žinoma, įsteigs Pabaltijyje sausumos, oro ir jūrų bazes. Jis pridūrė, neteikiąs reikšmės tų kraštų vyriausybėms klausimui ir net neišskiria galimų jų įdomyvių kapitalistiniame režime. Jis patikrino prezidentui ir Churchilliui, kad Pabaltijo valstybės pasilikis savo vidaus autonomijos šeiminiškės. Į Rooseveltą klausimą, kuriom sąlygom jis subordinuoja galutinį SS sprendimą, Stalinas atakęs: prieš bet ką darydamas turis noro atsiklausti vietinius gyventojus...

Lenkijos problema Teherane buvo bandomoju tašku. Buvę sakoma, kad jai išspręsti didelė kliūtis yra nutraukti rusų - lenkų diplomatinius santykius. Anglosaksų lyderiai išdėstė Stalinui tų santykių sutvarkymo reikšmę. Stalinas su tuo sutikęs, bet esą tie santykiai negalimi, kol Lenkija neturės "draugings" vyriausybės. Padėtis pasidarytu daug paprastesnė, - Stalinas po tylos pridūręs: jeigu jis galėtų rasti lenkiškąjį Kossikivį. Neplenkinamas Stalino nusistatymas visos lenkų problemos atžvilgiu paskatino anglo-

saksų lyderius pereiti prie Lenkijos rytinių sienų klausimo. Churchillis priminė Kerzono liniją, atitinkamai Lenkiją kompensuojant vakaruose. Tuo būdu Stalinas, nesutikęs Lenkijos klausimo diskutuoti visumoje, galėjo elgtis su Lenkija pagal savo nuožūrę ir išgirstineti iš Lenkijos sąjungininkės D. Britanijos pasūlymą "grįžti prie Kerzono linijos"...

Stalinas užtikrino anglosaksų vadus, kad jis neturės jokių kitų planų Vokietijos atžvilgiu, kaip jos besilyginę kapituliaciją, kuri būtų drauge pateikiama visiem trims didiesiems sąjungininkams. Rooseveltas buvo nustebintas Stalino pareiškimu, kad karas Rusijai labai nuvarginęs ir daugelio metų pastangos iki kraštutinumo įtempė rusų tautos nervus. Jis pridūrė: po karo net pramatęs Rusijoje politinių ir socialinių komplikacijų, kai iš Vakarų grįš masės kareivių su pakeista ideologija. Stalinas esąs šių problemų jau studijavęs ir manęs, jei reikės, pakeisti sovietinės Rusijos komunistinę sistemą į tarpinį režimą tarp kapitalizmo ir komunizmo. Tuo būdu reikią promatyti privatinės nuosavybės, religijos laisvės ir net privatinės pramonės atsikūrimą. Jis prisipažinęs Rooseveltui, kad busiys grįžintas Rusijos vardas vietoj TSSR. Kaip Stalinas mokėjo puikiai vidinti amerikiečiam, rodo šis JV aviacijos šefo, dalyvavusio Teherane, gen. Arnold išsireiškimas: "Nematau iš tikrųjų jokio žymesnio skirtumo tarp Stalino ir Roosevelto ideologijos. Manau, kad daroma didelė klaida Staling laikant komunistu!" Arnoldui Stalinas atrodęs tikras demokratas ar bent "jam pavykę sudaryti toks įspūdis.

Teherano konferencijoje buvo sutartą tvarkyti pasaulio reikalus pagal trijų didžiųjų valijų. Šitas sutarimas vėliau buvo patvirtintas Lumberton Oaks, Jaltoje, San-Francisko ir galiausiai įdėtas į Jungtinių Tautų chartą. Taip buvo užmestos visom tautom garantuotosios demokratinės laisvės, Rooseveltas išreikštos 1941 m. Atlanto Chartoje, kuri dabar pakeista jėgų pusiausviros ir įtakos sferų politika. Tada tikrųjų Teherano konferencijos paderinių amerikiečių tauta, maitinama dirbtinio entuziazmo piliulėmis, visai nesuprato. Churchillis ir Rooseveltas, tie diplomatijos ir valdymo meno magikai, susidūrę su realybe, kapituliuavo.

J a l t a

1945 m. pradžioje dar negalima buvo pramatyti momento, kada bus atstatyta militarinė pusiausvira tarp SS ir vakarinių sąjungininkų. Sovietai tebeturėjo mūšandožo iniciatyvą, ir Vašingtonas žinojo, kad jie tai išnaudos. Rooseveltas rengėsi atidėjęs tam trijų didžiųjų susitikimui, turėjusiam įvykti po 1945 m. sausio 20 d., t.y. naujai perrinktajį prezidentą įvesdinus į pareigas. Jis nepriėmė Ciechanowskio, nes buvo paliejęs ir labai užsiėmęs karo ir Jaltos susitikimo problemomis. Iš tikro, per įvesdinimo iškilmes Rooseveltas atrodė sulysęs, įtemptais veido bruožais ir turėjo labai didelių fizinių pastangų daryti, kad įtikintų iškilmių dalyvius esąs dar sveikas ir tvirtas naujajai prezidento kadencijai. Po savo kalbos prezidentas tuojuo pasisakino iš diplomatinio korpuso į atskirą Baltųjų Rūmų salioną, kur jį tegalėjo lankyti vyriausybės, aukščiausiojo teismo nariai ir kai kurie asmeniški draugai.

Ciechanowskiui Lenkijos reikalais būsimojai konferencijoj pavykę pasikalbėti tik su adm. Leahy ir vėliau su H. Hopkinsu. Jiedu reiškę daug simpatijos Lenkijai, bet Hopkins juokdamasis pridūrė: "Mes turime taip pat daug kitų svarstytinų labai svarbių klausimų" Ciechanowskiui pastebėjus, kas gali būti svarbesnio, kaip jau dabar grįsti amerikiečių principais būsimajai Jungtinių Tautų ben-

draderbiavimą, Hopkins prapliupo juokais ir atsakė su cinišku atvirumu: "Mes jau turime galvoti apie 1948 m. rinkimus!"

Sitokia politika galima buvo suprasti ir pateisinti pirmaisiais karo metais, bet ne tada, kai sąjungininkai jau įsitvirtinę Europoje. Pagrindiniai demokratijos principai, Atlanto Charta, keturios laisvės, mažųjų tautų ir "vidutinio" žmogaus teisės buvo nieksingai paaukotos ant ciniškai vadinamo "trijų didžiųjų vienybės" aukuro. Daugelis amerikiečių, su kuriais Ciechanowskiui po Jaltos konferencijos teko kalbėtis, pripažino, kad tai buvo paprastas JV moralinio pirmavimo principų ir prestižo palaidojimas. Nevienas amerikietis klausė, kuri galėjo būti reali tų prezidento padarytų nuolaidų kaina, ir galvojo, kad prezidentas mainais už savo kapituliaciją bus ką laimėjęs slaptomis sutartimis. Ciechanowskiis su kitais ambasadoriais dalyvavo tame atmintiname JV kongreso posėdyje, kuriame Rooseveltas darė pranešimą apie Krimo konferenciją. Tada pasidarė aišku, kad reikia mesti bet kurias iliuzijas. Prezidentas atrodė mirštamai išsisėmęs. Jis kalbėjo kaip žmogus, kuris ginasi. Tai buvo pirmas kartas, kada jis nebeužėmė prezidento ložės, o pasilikio savo kėdėje vidury kongreso salės. Iš kiekvieno Roosevelto žodžio galima buvo išskaityti jo gilus fizinius nuovargius ir moralinius prisilėgimus. Jei Churchillis žemuosiuose rūmuose stengėsi iškelti Jaltos konferencijos pasiekimus lenkų klausimu, tai Rooseveltas nė to nemėgino. Jo nuomone, lenkų klausimu prieita nemalonus, bet neišvengiamas kompromisas. Tuo būdu Jaltoje buvo paminta tautų teisės apsispręsti pačiom savo likimą ir visos tradicijos, kurias JV praeity taip ryžtingai gynė.

ANTIBOLŠEVIKINIS TAUTŲ BLOKAS (ATB)

1946 m. pradžioje pasirodė rotatorinis leidinys "Pour la Liberté des Peuples! Tai rinkinys straipsnių ukrainiečių, lenkų, gudų, serbų, slovakų, rusų kalbomis. Gale paskelbtas 1943 m. lapkričio 21 - 22 d. Ukrainoje įvykusios I-sios pavergtųjų tautų konferencijos protokolas. Toje konferencijoje dalyvavo 5 ukrainiečiai, 2 gudai, 5 gruzinai, 6 azerbeidžaniečiai, 4 armėnai, 1 kazokas, 2 totoriai, 2 osetinai, 1 kabardinai, 1 cerkesas, 5 uzbekai, 1 baškyras ir 1 čuvašas. Konferencija be kitų klausimų svarstiusi ir nutarusi sudaryti pavergtųjų tautų komitetą, priėmusi politinę platformą ir išleidusi atsisaukimą į pavergtąsias tautas. Konferencija pripažinusi, kad tik revoliucija SS viduje galinti pavergtąsias tautas išlaisvinti.

1946 m. pavasarį pasirodė antras to pat vardo rotatorinis leidinys, kurio vardas ir straipsnis "Nuo Redakcijos" greta kitų 8 kalbų eina ir lietuvių kalba. Redakcija pasisako, kad "Žurnalas yra tęsinysėjusioje 1940/41 m. pavergtųjų tautų organo "Mūsų Frontas" kad jo uždaviniai "organizuoti visų dėl laisvės kovojančiųjų tautų nepriklausomybės mintį ir vadovauti kovai su visomis tautų laisvės idėjai priešingomis pajėgomis"; "kovoti su Maskvos totalizmu"; "demaskuoti rusišką bolševizmą"; "aiškinti pasauliui, kas yra SS"; "kelti aiškint rusišką bolševizmo antidemokratiškumą"; "pranešti pasauliui pavergtųjų tautų traginingą likimą"; "mobilizuoti viešąją pasaulio opinią idėjinę kovą prieš bolševizmą"; "aparti dėl laisvės kovojančiųjų tautų bloko kovos ideologiją ir jo programą" Leidinio vedamasis ukrainiečių, anglų, vokiečių ir dar keliomis kitomis kalbomis antraštuotas "Jungtinėmis tautų jėgomis rusų imperijos suskaidymas". Straipsnyje, be kita ko, rašoma,

kad "razgrom bolševizma i konečny razdiel Rossyj - imperyj eto pervaja ciel AbNV Kitame straipsnyje "We accuse Moscow and Berlin" ryšium su Nürnbergo byla paskelbta daug dumenų apie SS koncentracijos stovyklas. Toliau eina straipsniai apie Pietuslaviją, Gruziją, Gudiją, Slovakiją, Turkestaną, Ukrainą, Armeniją įvairiomis kalbomis. Leidinio pabaigoje paskelbtas konkursas ATB himno tekstui ir muzikai.

1946 m. birželio 30 d. ATB komiteto vardu pasirodė tekstas memorandumo byrnesui. Šitame dokumente rašoma, kad ATB sudaro "Maskvos imperialistinio bolševizmo" pavergtųjų tautų atstovai. Memorandumą yra pasirašę kazokų sambūris, tautinė Lietuvos vyriausybė, tautinė Lenkijos vyriausybė, tautinis Slovakų centras, tautinis turkestaniečių centras, vyriausioji ukrainiečių išlaisvinimo taryba, tautinis gudų centras, tautinė Pietuslavijos vyriausybė. ATB tikslas, rašoma tame memorandame, "nuversti bolševizmą ir įsteigti naują tvarką (new order) centrinėje ir rytinėje Europoje"; "Visiškas bolševizmo sužlugdymas ir SS išskaidymas yra svarbiausias ATB siekimas ir pagrindinis ATB veiklos dėsnis!" Revoliucija Rusijoje tėra vienintelis kelias į tautų laisvę. Ant SS griuvusių susikūrusios valstybės pasiryžusios sudaryti "federaciją, konfederaciją, koaliciją ar sąjungą" valstybių, esančių "tarp Baltijos, Viduržemio ir Juodųjų jūrų, įskaitant balkanus, Kaukazą ir Turkestaną" Memorandumo gale, be kitų, reiškiami tokie prašymai: 1) įvesti SS ir jos satelitinuose kraštuose demokratinę santvarką, 2) sudarydinti SS ir jos satelitinius kraštus demokratinų partijų vyriausybes, 3) pravesti konstituantų rinkimus interaliantinei komisijai prižiūrint, 4) centrinės ATB organizacijos laikyti laikinaisiais parlamentais, 5) ATB partizanus laikyti kariuomenėmis armijomis, 6) išmesti SS iš JTO, 7) patraukti įžymiuosius SS vadus atsakyti prieš tarptautinį karo tribunolą.

1947 m. pradžioje pasirodė planas "bolševikinių piktadarybių juodoji knyga" kurios tikslas atskleisti pasauliui tikrąją bolševizmo veidą. Knygą išleisti ATB anglų kalba. Joje ATB vardu būtų kaltinami Stalinas, Molotovs, V. Ir (b) vadai, SS vyriausybės nariai, NKVD, politbiuro nariai, aukščiausiosios tarybos prezidiumas, aukščiausiasis teismas ir generalinė prokuratura, Tito ir jo pagalbininkai, Bieruta, Osuška, Moravskis ir kt., Gotvaldas ir kt., Dimitrovas ir kt. Knygai medžiaga turėtų būti paruošta iki 1947 m. spalio mėn. Jos turinį sudarytų: 1) nusikalstamas bolševizmo kelias iki valdžios pagrobimo, 2) bolševizmo metodai įsitvirtinti ir išsilaikyti valdžioje, 3) kriminalinis bolševizmo pobūdis, 4) bolševizmo nusikaltimai humaniškumui, 5) bolševizmo nusikaltimai prieš tautų apsisprendimą ir taiką, 6) bolševizmo nusikaltimai tarptautinei teisei, 7) bolševizmo nusikaltimai demokratijai ir laisvei, 8) bolševizmas nacizmo ir fašizmo tėvas, 9) bolševizmas - raudonojo fašizmo zenitas, 10) bolševizmas - antitautinis ir antižmogiskas reiškinys, 11) ekonominis pavergtųjų tautų apiplėšimas, 12) pavergtųjų tautų kultūros vertybių naikinimas.

Be šito plano paskelbtas projektas knygos "Mes kaltinam bolševizmą" kurioje civilizuotojo pasaulio įstatymų vardu, pasinaudojant Nürnbergo bylos precedentu, prieš tarptautinę opinią būtų apkaltintas bolševizmas išvardinant jo pavergtas tautas, nušviečiant tų tautų kovas dėl laisvės, trumpai apibūdinant ATB, išryškinant bolševizmą kaip nusikalstamą socialinį fenomeną, komunistų partiją kaip nusikalstamą organizaciją, bolševikinę valstybę kaip nusikalstamą instituciją, bolševizmo ūkinę santvarką kaip vergiją, bolševikinį režimą kaip teroro mašiną, išdėstant visus bolševizmo nusikaltimus tautų ir asmenų laisvei, humaniškumui, taikai ir tarptautinei teisei ir sugestijonuojuojant tarptautinio teismo - la Nürnbergo Tribunolas - reikalingumą tiem nusikaltimam išaiškinti ir kvalifikuoti.

Vadovaujamas ATB vaidmuo, atrodo, priklauso ukrainiečių nacionalistam.

AVANTIURIZMAS VISUOMENĖJE

Tradicija - revoliucija - avantiura

Kaip visame gyvenime, taip ir visuomenėje grumiasi du principai - tradicinis ir revoliucinis. Tradicinis principas stengiasi išlaikyti ir apginti istorijos sukurtas formas, papročius, įstatymus ir net mandagumo taisykles. Revoliucinis principas mėgina ieškoti naujų kelių ir todėl sprogdina visa, kas paveldėta ir kas atrodo atgyvenę. Tradiciniam principui praeitis yra šventa ir todėl svarbesniuose savo dalykuose neliečiama. Revoliuciniam principui ji yra negyva liekana, stabdanti gyvenimo pažangą ir užmasanti gyvąją dvasią. Tradicinis principas yra r a i d e s principas. Revoliucinis principas yra d v a s i o s principas. Tačiau dvasia gali konkrečiame gyvenime reikštis tik per raidę, todėl ir tradicinis principas yra visuomenės pastovumo ir vieningumo veiksnys. Iš kitos pusės, raidė be dvasios yra tik lavonas, kuris neišsivysto ir nesauga, o todėl revoliucinis principas yra visuomenės pažangos ir tobulėjimo veiksnys. Šitie du principai yra pagrindiniai. Jie kyla iš pačios kultūros esmės, nes kiekvienas kultūrinis kūrinys yra nuolatinis gyvenimas tarp gyvosios asmeninės dvasios ir tarp būtinų šitai dvasiai palaikyti objektyvinių pavidalų.

Šitos grumtinės perėina ir į visuomeninį gyvenimą. Visuomeninis gyvenimas taip pat yra žmogaus kūrinys. Jame žmogus taip pat realizuoja vienokią ar kitokią idėją. Todėl šitas gyvenimas taip pat grumiasi su objektyviniais savo formomis, kurios yra pašautos nešti ir reikšti kūrėjo dvasią. Politiniai, socialiniai ir ekonominiai pasikeitimai dažniausiai kaip tikrai esti ne kas kita, kaip šitokių grumtinių išdavos. Visuomenė banguoja tarp tradicijos ir revoliucijos, tarp pastovumo ir pažangos. Vieną kartą laimi tradicija. Tada gyvenimas pasidaro ramus, saugus, net nuobodus ir sustingęs. Kitą kartą laimi revoliucija. Tada gyvenimas pasidaro bangaujantis, netikras, neramas, ir net nesaugus. Jokia valstybinio, socialinio ar ekonominio gyvenimo forma negali tobulai suderinti šių dviejų principų. Jie pasilieka nuolatos abu gyvi, abu įtakingi, abu pasiryžę laimėti. Kiekvienas jų iš tikro ir laimi - tik ne tuo pačiu metu.

Pagal šituos du principus susiskirsto ir visuomenės atstovai bei srovės. Viena pusė daugiau atstovauja tradicijai, antroji - daugiau revoliucijai. Pirmoji ir savo teorijose ir savo sąjūdžiuose ar organizacijose yra labiau nusiteikusi palaikyti tai, kas yra paveldėta iš tėvų, antroji - yra labiau linkusi pasitikėti savimi ir kurti vis naujų vertybių. Pasitikėjimas senove ir pasitikėjimas ateitimi yra tie bruožai, kurie apsprendžia tradiciniškumą ir revoliuciniškumą nusiteikimus bei pažiūras. Kaip patys principai yra iš gyvenimo neišnaikinami, taip neišnaikinami yra ir šitų principų reiškiniai asmenų ar sambūrių pavidalu. Kiekvienoje visuomenėje esama žmonių, kurie visados bus už tradiciją s. Taip pat kiekvienoje visuomenėje esma žmonių, kurie visados bus už revoliuciją. Tas pats sambūris savo ruožtu gali net suimti savyje abu principus, nors ir ne vienu laiku: revoliucinis sąjūdis laimėjęs dažnai virsta tradiciniu, ir jau prieš jį kyla naujas revoliucinis bangavimas. Tai yra visai natūralu ir būtina. Visuomenė būtų priversta žlugti, jeigu joje išnyktų tradiciniai, nes gyvenimas tada susklitų ir pakriktų savo neaprepiamo naujybėse. bet visuomenė taip pat žlugtų, jeigu išnyktų revoliuciniai, nes gyvenimas tada sustingtų savo nebegyvam pastovume. Negalime užmušti nei tradicijos, nei revoliucijos, jeiigu nenorime užmušti patys savęs.

Tačiau šalia šių dviejų¹³ principų, kurie yra gyvenimui natūralūs, nes kyla iš jo paties gelmių, pasirodo visuomenėje ir trečiasis principas; kuris geriausia vadinti **avantiūrinis**. Savo paviršiumi jis yra panašus į revoliucinį principą. Tačiau savo esme jis nuo šio labai skiriasi. Revoliucinis principas pasirodo gyvenime tam, kad, sugrįžęs senas formas, statytų ir kurtų naujas. Savyje jis todėl yra idėingas, planingas, nuosakus. Tuo tarpu **avantiūrinis principas išsiveržia gyvenime tam, kad pasieškotų nuotykių**. Nuotykių ieškavimo aistra yra gyva visose srityse: moksle ir technikoje, mene ir religijoje - ne tik kelionėse. Ji yra gyva ir visuomeniniame gyvenime. Kartas nuo karto atsiranda žmonių, kurie mėgina savą nuotykių ieškavimo aistrą patenkinti visuomeninio gyvenimo srityse. Užtuot leidęsi į nežinomus kraštus, jie leidžiasi į savos aplinkos žmones ir juos telkia kuriam nors visuomeniniam nuotykiui. Užtuot ką keisto, nors ir nepraktiško ir nenaudingo, išradę technikoje, jie išranda keistybių visuomenėje ir mėgina jas plačiau paskleisti. Užtuot sukūrę kokią idomią, nors ir visai nerealią, teoriją moksle, jie mėgina skelbti visuomenines idomybes ir jomis vertinti tradiciją bei revoliuciją. Tačiau kaip kelionės, mokslo, technikos ar meno, taip ir visuomeniniam avantiūrininkam yra būdingas vienas bruožas: **jie visi neturi idėinio tikslų, neturi todėl sistemos, nuosakumo ir kantrybės**. Jie vykdo veiksmą, bet nenumato visų iš to veiksmo plaukiančių išvadų. Jie žavisi ne anuo visuomeninio gyvenimo vaizdu, kuris jiems stovėtų prieš akis ir kurią jie būtų pasiryžę, nepaisydami jokių aukų, vykdyti, bet jie žavisi atskirais šito gyvenimo momentais, atskirais savo žygiais. Kas po jų bus, niekas nežino - net nei jie patys. Juk viskas yra tikslai nuotykių virtinė, be vienos jungiančios idėjos, be vieno siekiamo tikslo. Todėl nors atskiri avantiūrininkų darbai visuomenėje kartais ir yra vertingi kiekvienas skyrium, vis dėlto jie darosi nevertingi savo visumoje, nes dėl savo nuotykinio pobūdžio jie netenka gilesnės prasmės ir tuo pačiu vertės. Kaip nuotykių ieškotojų geografinės ar zoologinės pastabos, kad ir būdamas mokslui vertingos, niekadės neatstoja sistemingsai rengiamų ir pravedamų ekspedicijų, taip ir visuomeninių avantiūrininkų sumanymai bei pasiryžimai, nors kartais ir pažadina visuomenės susidomėjimą, bet niekadės negali pakeisti tradicininkų ar revoliucininkų idėjinio ir sistemingo darbo.

Avantiūrinis principas šalininkų randa ne tik tarp atskirų asmenų. Jis kartais susiformuoja net ištisiais sąjūdžiais. Avantiūrininkai dažnai susiburia draugėn, kad lengviau galėtų patenkinti savo aistrą ieškoti visuomenėje nuotykių ir juos pergyventi. Šitie žmonės neretai yra ryžtingi, drąsūs, entuziastai, moką pasiaukoti. Juos būtų galima pavadinti net idealistais, nes naudos jie nevisa-da ieško. Tačiau šitą jų idealizmą reikia suprasti daugiau subjektyvių pergyvenimų prasme. Objektivaus idealizms, vadinasi, atsidėjimo kuriai nors didžiai idėjai avantiūrininkai neturi, nes jie neturi tokios idėjos. Jie gaminasin planus, kartais net genialius, bet tik atskirtem žygiem. Valstybinio plano, kuris apimtų ne tikslai visas gyvenimo sritis, bet siektų ir į tolimesnę ateitį, jie sukurti nepajėgia. Už atskirų avantiūrininkų darbų glūdi visiška tamsa, nežinoma nei visuomenai, nei jiems patiems.

Šičia kaip tikslai ir glūdi avantiūrinio principo pavojingumas. Jeigu tradicinis ir revoliucinis principai yra gyvenimui natūralūs, tai avantiūrinis principas jam yra **atsitiktinis**. Juo feiškiasi ne normaliosios, bet kaip **ik nenormaliosios** visuomenės jėgos. Jame išeina aiškėn: ne objektyvinių formų kova su nuolatots gyva asmenine dvasia, bet **nuotykių pomegis**. Kai nuotykis baigiasi asmeninėje atskiro žmogaus

sirtyje, jis gali virsti nelaimė tik jam pačiam. Tačiau kai nuotykiu dirvai pasirenkama visuomenė, jis gali pasidaryti tragiškas visam valstybės gyvenimui. A v a n t i ū r i n i n k a s, n e t u r é d a m a s p l a n o i r i d é j o s, y r a n e a p s k a i č i u o j a m a s i r n e p r a m a t o m a s. Kai revoliucininkas siekia pakeisti senas gyvenimo formas, jis žino, ką jų vietoj pastatyti. Kai avantiūrininkas rengia pučą ar perversmą, jis nežino, kas bus po jo. Jis siekia tik paties perversmo, jis siekia nuotykiu ir visą dėmesį sutelkia jame. Kas revoliucininkui yra tik priemonė ir tik praeinantis dalykas, tas avantiūrininkui yra tikslas ir pagrindinė prasmė. Štai dėl ko avantiūrininkam paprastai visoki pasiryžimai nesiseka ir štai dėl ko jie paprastai visuomenėje platesnių bėrų neužima. Tačiau jie yra nuolatos gyvi, nuolatos judrūs ir aktyvūs. Avantiūrinio principo buvimas visuomenės gyvenime gali teikti jam tam tikro įdomumo, gali jį padaryti įvairesnį, jeigu visuomenė į jo reikšėjus ir atstovus žiūri kaip į n u o t y k i ū m é g é j u s. Tačiau jis gali virsti didele nelaimė, jeigu visuomenė pradeda šitą principą laikyti normalia apraiska ir teikti jam pastovios vertės. Nuotykiui gyvenimą pagražina ir pamalonina. bet jie nėra kasdieninė mūsų buvimo forma nei individualine, nei visuomnine prasme.

A v a n t i ū r i n e s p o l i t i k o s a t s t o v a s

Visuomeniniame Lietuvos gyvenime šalia sambūrių, atstovavusių atstovaujančių tradiciniam principui (žautininkai, krikščionys demokratai, valstiečiai liaudininkai), ir šalia sąjūdžių, atstovavusių ar atstovaujančių revoliuciniam principui (socialdemokratai, Lietuvos Frontas), visą laiką buvo viena grupė, per kurią reikėsi ir tebesireiškia a v a n t i ū r i n i s principas. Šita grupė kažkaip simboliškai yra susijusi su V o l d e m a r o vardu. Voldemaro asmuo iškylo mūsų istorijoje kaip vienas iš ryškiausių visuomeninių nuotykininkų. Didelių gabumų žmogus, plačios sąudicijos profesorius, savo dvasios struktūra jis yra nuotykininkas giliausia šio žodžio prasme. Visi jo darbai buvo ne kas kita, kaip atskiri nuotykiškai, nesumegsti gilesne idėja, nesuvesti į jokią sistemą ir neturį jokie aiškesnio ir suprantamesnio žikslų. Mūsų gyvenime jis padarė nemaža gero. Tačiau kai savo nuotykius jis bandė paversti sistema, jis neišvengiamai pralaimėjo. Pralaimėjo susidūręs su gyvenimu, nes tą sistemą norėjo pagrįsti f i k t y v i o m i s, n e t u r i n č i o m i s a t r a m o s r e a l i a m e g y v e n i m e p r i e l a i d o m i s.

Nuo pat valstybinio gyvenimo pradžiūs reikišiasi jo klaidingos prielaidos. Kai 1918 m. jis buvo paskirtas ministeriu pirmininku, atsisakė organizuoti ginkluotas Lietuvos pajėgas, išeidamas iš įsitikinimo, kad užtenka paskelbti neutralumą, neturėti ginklo, kuris kam nors grasintų, ir kaimynai tą neutralumą saugos. Rezultatas buvo tas, kad pačiam Voldemarui teko pasitraukti į užsienius nuo sovietų ir lenkų, kurie nepagerbė jo įsitikinimo, o Lietuvos ginkluotas pajėgas teko kitiem organizuoti.

Po 1926 m. gruodžio 17 d. sugrįžęs vėl į valstybinį gyvenimą, Voldemaras, užsienio politikai vadovaudamas, diplomatinia- me forume pasirinko vėl prielaidą, neatrėmtą į tikrovę, - elokvencija nugalėti valstybes ir bylą laimėti. Rezultatas - tik ironiška mažos valstybės mažo diktatoriaus adresu.

Santykiuose su kaimynais Voldemaras buvo draugišgų santykių su Vokietija šalininkas. 1928 m. pavasarį jis nustebeino su Vokietija pasirašyta prekybos sutartimi, kuri buvo labai naudinga Vokietijai. 1936 m. išleistos prancūzų kalba "Lietuva ir Vokietija" knygos pirmame tome jis dėstė vokiečiam palankias savo pažiūras,

radusias dar aiškesnę išraišką, Voldemaro straipsnyje, išspausdintame Karaliaučiaus dienraštyje "Preussische Zeitung". Jis nustebino ir greitai konkordatu, laimėtu lengvais pasižadėjimais. bet ne-trukus paaiškėjo jo sąmoningas nusistatymas tarptautinės sutarties nesilaikyti. Iš tokio nusistatymo išplaukusi praktinė Voldemaro politika šioj srity buvo paskum tęsiama ir jo papėdininkų. Rezul-tatas - ir šiandieną Vatikane kiek gerą vardą vardą turi lietuvis žmogus, tiek blogą lietuvis diplomatas.

Vidaus politikoje Voldemaras savo galią norėjo atremti smo-gikų (vilkų) organizacija, kuri savivališka prievarta vykdytų jo valią visuomenėje. Tokios prielaidos klaidą įrodė paskiau didesnių diktatūrų praktiku. Tačiau Voldemaras ir šios klaidingos prieki-ados neišplėtojo sistemingai iki galo. Jis tik užsimojo savo avan-tiūrą išplėsti į karinį jaunimą. Užsimojo ir paliko, nes jos vyk-dymas iki galo jau nebuvo paprasta viliojanti avantūra, bet valios ir atsidėjimo reikalingas darbas.

Voldemaro kova su Smetona yra ištisai avantūra. Nepaisyde-mas savo pasižadėjimų vidaus politikoje, kaip ir užsienio Voldemar-s jau nepgližavo ne tik kitas partijas, bet ir patį Smetoną, ir jau dairėsi naujos valstybiniam gyvenime avantūros. Rezultatas - pats asmeniškai pralaimėjo, priverstas išeiti iš valdžios (1930). Kad atgautų prarastas pozicijas, jis parėmė 1934 m. birželio 7 d. pučą. bet sumanymo ir čia nemokėjo praveisti iki galo. Atgabentas lėktuvu iš Zarasų į Kauną aerodrome veltui laukė pranešimo, kada galės pereiti į prezidentūros rūmus. Rezultatas - kalėjimas, pak-sčiau amnestija su 1000 litų mėnesinio atlyginimo Prancūzijoje.

1940 m. birželio mėn. grįždamas į Lietuvą, Voldemaras norėjo pergyventi dar vieną nuotyki, išeidamas veikiausiai iš prielaidos, kad yra atėjusios jo dienos, kada jo politinis priešas Smetoną pa-bitraukė ir jo vietoje stoji Voldemaro bičiulis Krėvė-Miokevičius. Čia net nuostabus nenuosakumas: jis, vokiečių šalininkas ir kortas ant jų staigų, staiga leidžiasi į rusų užimtą Lietuvą. bet avantiū-ristinei prigimčiai ir yra būdingas persėdimas nuo vienos kėdės ant kitos, jeigu tik galima leistis į naują nuotykių sūkurį. Deja, šio nuotykiio rezultatas Voldemarui nelaimingiausias iš visų.

Voldemaro politikos prielaidos, kad jos nebuvo realios, šiandien iš perspektyvos visai aiškios. Tačiau savaime kyla klausimas, kodėl tad Voldemaras turėjo pasitikėjimo ir bent dviem at-vėjais atsistotojo valstybinio gyvenimo priekyje. Nekalbant apie kitas jaunos valstybės priežastis (žmonių trūkumas, valstybinės prak-tikos bei tradicijų trūkumas), viena iš svarbiųjų - tai Voldemaro b r a v ū r i š k u m a s, paremtas absoliučiu pasitikėjimu savim, tos pačios avantiūrinės prigimties būtinasis bruožas. Paprastai nuotykiuose daugiausia nusvėžia ne avantiūrininke šaltas apskai-čiavimas, sistemingas planavimas, bet momento staigus ir radika-lus apsisprendimas ir veiksmas, kuris psichologiškai pritenkia kitus aplinkos dalyvius, laimi jų pasitikėjimą ir įsitikėjimą. Bravūra labiausiai paveikia mažesnės kultūros žmogų, silpniau in-telektualiai kombinuojantį, pasiduodantį išpūdziai. Dėl to bravū-ra taip turi pasisekimo minioje ir jaunime. Šičia viena ir Volde-maro pasisekimo priežasčių. Bravūra trumpos distancijos veikime gali stebuklus daryti. bet ilgesniame darbe jos nepakanka. bravū-ra sukumpa, ir rezultatas - jos herojaus aureolė gesta. Taigi Voldemaras nebuvo valstybininkas nei tradicine, nei revoliucine prasme. Jis buvo valstybinis nuotikininikas.

Taip galvojant visai nenorima anas praeties žmogus smerkti. Į Voldemarą tenka žiūrėti ir su pagarba ir su apgailėstavimu. Su pagarba jo gabumam, kurie galėjo duoti Lietuvai labai daug naudos. Su apgailėstavimu, kad jis buvo pastatytas priekyje valstybinio gyvenimo, kuriam netinka jo avantiūrinė prigimtis. Voldemaras net galėjo atlikti svarbius, bet trumpo mosto valstybinio pobūdžio at-

skirus žygius, tačiau tik ne vadovauti visam komplikuo tam valstybinio gyvenimo kompleksui, kuris nėra avantiūra. Gelimas daiktas, kad labiausiai Voldemaro gabumus turėtų apgailėstauti literatūra, į kurią daugiau nukreipta šitokia prigimtis būtų galėjusi labai praturtinti vieną iš svarbiųjų literatūrinių žanrų.

Avantiūrinių nusiteikimų galima būtų suminėti ir kitą pagarsėjusį lietuvių Juozą Paršaitį-Gabrį, savo laiku Lietuvai daug gera padariauj, bet paskutiniaisiais laikais nusileidusį į avantiūras Lietuvai labai žalingas.

A v a n t i ū r i n ė s p o l i t i k o s s a m b ū r i s

Avantiūrinės politikos reiškinių Lietuvoje buvo ir prieš Voldemarą: atentatas prieš ministerį E.Galvanauską, ruoštas, bet laiku išsifruotas, atentatas prieš kun.J.Vailokaitį, prieš kun.M.Krupavičių, dešifruotas jau paskutinį momentą, suokalbinkamą burtą ištraukus; nepavykęs atentatas prieš užsienių reikalų ministerį dr.J.Purickį. Koks Voldemaro faktinis vaidmuo buvo 1926 m. gruodžio 17 d. įvykiuose, dar nėra tiksliai nustatyta, bet to perversmo iniciatorė ir liemiamas vaidmuo jį vykdant priklausė avantiūrinių nusiteikimų žmonėm, nors iš jo logiškas išvadas deryti - perversmo padarinius likviduoti jau reikėjo kitiem.

Avantiūrinio tipo žmonių esama srovėse, tačiau Voldemaro asmenyje šitas tipas rado tam tikrą apjungėją, savo dvasinį vadovą ir inspiratorių. Natūralu todėl, kad su Voldemaro antruoju atėjimu į valdžią organizuojasi avantiūrinio pobūdžio politinis sambūris. Jei Voldemaras stovį lietuvių avantiūrinės politikos pačioje viršūnėje, tai nenuostabu, kad ir kiti avantiūrinių palinkimų asmens ėmė dengtis Voldemaro aureole, nors nevienas jų su Voldemaru visai nieko bendra neturėjo. Šių avantiūrinės politikos šalininkų srovė, politinis sambūris pas mus gavo voldemarininkų pavadinimą, nors oficialiai jie savo organizacinį vardą kaitalioja pagal laiko dvasią. Voldemaro laikais jie buvo žinomi konspiratyvios karinės organizacijos "Geležinio Vilko" vardu. Jų tuometinės veiklos viršūnė - jaunų karininkų grupė išsprogdino "Varpo" spaustuvę, su ginklais įsibrovė į butą pas M.Krupavičių, pas E.Turauską, grėsindami teroru, jei nesiliaus priešingai Voldemaro politikai. Ties smurto veiksmai, kaip netrukus po to paaiškėjo ministerių kabineto posėdyje pas prezidentą, buvo paties Voldemaro palaiminti. 1930 m. išspyrus Voldemarą iš vyriausybės ir "Geležinį Vilką" formaliai likvidavus, avantiūrinės politikos sambūrio veikimas įgavo naujo pobūdžio. Vietoj terorizavimo demokratinų grupių įstaigų ir žmonių dabar voldemarininkų nepasitenkinimas nukrypo prieš Smetonos valdžią. Iš čia leidimas gandy visuomenėje apie Smetonos neveiklumą, noras kovoti su tautininkų apsnūdimu, su žydu įsigalėjimu viešajame gyvenime, su neaktyvia politika kitų mažumų (lenkų) atžvilgiu ir tt. Šitas nepasitenkinimas neturėjo nieko bendra su tradicinių demokratinų partijų opozicija. Eidamas skyrium, jie išsikristalizavo į norą grąžinti Voldemarą į valdžią, praktiškai bandyta įvykdyti, be kitų, ir 1934 m. birželio pučiu. Šis sukilimas buvo tik siauros grupės, gal net tik asmens reikalas - reikalas pašalinti Smetoną ir jo vietoje pastatyti Voldemarą. Sukilimui trūko net tokios visuomeninės bazės kaip gruodžio 17 d. perversmas kad turėjo - sutramdyti komunistėjančio anarchistinio gaivalo antplūdį, kuriame, anot Trumano, iš šalies inspiruojama mažuma norėjo prievarta primesti savo valią daugumai. Pučo likvidavimas, teismas, bausmės, daugelio pašalinimas iš karo tarnybos... nutildė ilgam garsus apie voldemarininkų akciją, bet slapta nėviens iš jų pastūmėjo į naują avantiūrą - į bendradarbiavimą su vokiečiais, į intymų, savai valstybei nelojalų, paprasta kalba kalbant, šnipinėjimą. Tatai paaiškėjo tik daug vėliau. Ir apgailėtiniausia, kad tai buvo daroma ne asme-

niniu savo vardu, bet svetimųjų akyse ir dokumentuose tai figūravo kaip tam tikros visuomenės grupės bendradarbiavimas. Be abejo, ne visiem ir voldemarininkam žinant, jie užmezgė slap- tus ryšius su vokiečių diversijos vadais Klaipėdos krašte (Neumann) ir su atitinkamomis įstaigomis, kad gautų voldemarininkų tariamai ruošiamam perversmui pinigų ir ginklų (net tankų ir lėktuvų). Šie faktai tik dabar yra iškilę aikštėm ir patvirtinti dokumentais. Tačiau ir šioji avantiūra pakibo ore. Vokiečiai nelaikė voldemarininkų grupės pajėgiu veiksmu, kuriuo jie galėtų pasinaudoti savo įtakai išplėsti Lietuvoje. Prasomų ginklų voldemarininkai negavo, o duodamos jiems pinigų sumos tebuvo s dabariai grašiai.

Voldemarininkų dalis pirmosios sovietų okupacijos metu emigracijoje buvo įsijungusi į Lietuvos Aktyvistų Frontą. Tačiau svarbesnio vaidmens Lietuvoje sukilime prieš okupaciją jie nevaidino ir negalėjo vaidinti. Jie tik vėliau atsirado Lietuvoje. Dalis, išėjusi iš sovietinių kalėjimų, nebesiorientuodami padėtyje, beatodairiškai puolė į vokiečius ir davėsi suvedžiojami tų, kurie iš seno jau buvo su svetimaisiais susirišę. Pastariesiems vadovaujant jie pasireiškė naujų vardu sambūriais, iš pradžių trumpam Lietuvos Nacionalistų, paskum Nacionalistų Partija, savo dvasiniu vadu dabar ypačiai skelbdami Voldemarą. Trumpai viešai tepagyvenusi, ji vienu metu buvo varžybų objektas dėl vadovavimo tarp politinių avantiurininkų ir nieko bendra su nacionalsocializmu nei su Voldemaru neturinčių aferistų (Požela Šiauliuose). Visa Nacionalistų partijos ir visuomenės nelaimė buvo ta, kad niekam nebuvo aišku, kur joje baigiasi eilė dorų patriotų, nors ir avantiūristinės prigimties, ir kur prasideda svetimos valstybės bendradarbiai. **A t s i r i b o t i** n u o s v e t i m o s v a l s t y b ė s a g e n t ų p a r t i j a n e a t s i r i b o j o j i k i p a t p a s k u t i n i ų j ų l a i k ų, n o r s s a v o v e i k s m a i s i r v i e š a i s p a r e i š k i m a i s v i s a j ų e i l ė b u v o i s r ū š k ė j ė. K o l j i e d a r n e b u v o p a t p r a d ž i o j e p a a i š k ė j ė, v o l d e m a r i n i n k ų n a c i o n a l i s t ų p r i e k y j e m ė g i n o a t s i t o t i v i e n a s a t s a r g o s m a j o r a s, t e s i s v e i k i n ė s m a d i n g u o j u t a d a p a s i s v e i k i n i m u. B e r j i i r k i t u s s a v o b e n d r a d a r b i u s g e s t a p a s p a s t ū m ė j o v o l d e m a r i n i n k ų i n a u j a s a v a n t i ū r a s. J i e o r g a n i z a v o p e t i c i j a s u k e l i o l i k a p a r a š ų v o k i e č i ų k a r i n e i v a l d ž i a i, k a d t o j i p a š a l i n t ų l a i k i n a j a v y r i a u s y b ė. J i ė s a n t a ž a v o v y r i a u s y b ė s ž m o n e s t a r i a m a i s Š k i r p o s l a i š k a i s, r a g i n a n č i a i s a k t y v i s t u s l ė p t i g i n k l u s, k a d a t ė j u s l a i k u i j o s p a v a r t o t ų p r i e š v o k i e č i u s, g r a s i n d a m i t u o s l a i š k u s p e r d u o t i k u r r e i k i a n t. J ų r a n k o m i s l i e p o s 2 4 d. b u v o s u r e n g t a s p u č a s s u s m u r t u p r i e š k o m e n d a n t ų i r a t s k i r u s v y r i a u s y b ė s n a r i u s. T i k i r č i a j i e l i k o i š t i k i m i a v a n t i ū r i n i a m p r i n c i p u i - p a d a r y t i a v a n t i ū r a, b e t n e s i i m t i i š t o i š p l a u k i a n v i ų j ų i š v a d ų.

Voldemarininkai, kaip tik tie svetimųjų bendradarbiai, nuo kurių partija nebuvo atsiribojusi, kurstė vokiečius prieš lietuvių visuomenę, per radiją ir spaudą kaltindami ją anglofiliais nusistatymais, patys imdamiesi lietuvių jaunimą organizuoti ir auklėti hitleriniais pagrindais (laimė jaunimas nesidėjo ir tam auklėjimui kategoriškai pasipriešino). Patriotai voldemarininkai nuo to kentė, kiti net visai pasitraukė iš visuomeninio gyvenimo.

Pasikeitė voldemarininkai trentyje vakariniam aliantam Vokietija okupavus. Paašikėjus aniem dokumentam, įrodžiusiem voldemarininkų nelojalumą Lietuvos valstybei, dingo nacionalistų partijos vardas. Jo vietoj atsirado Lietuvos demokratų partija, kuri išėjo su naujais pareiškimais - demokratiniiais pagal naujų laikų dvasią. O asmen, kurie visa širdim svetimiesiems tarnavo, šiandien braujasi į trentinių priekį, kursum vadovauja ar UNRRA-ose pareigas eina ir dabar užsimoja naujom avantiūrom. Tai būdingas pasekimas paskutine Voldemaro avantiūra - nuo provokiškos politikos persėsti staiga ant prosovietinės, nuo fašistinės staiga pereiti ant demokratinės platformos. Tačiau esmėje liko tas pats būdingasis avantiūrinis palinki-

mas - organizuoti konspiratyvų ar viešą sambūrį, pareikšti daug energijos kitiems kolektyvams ar institucijom sprogdinti, nepaisant tollimesnės perspektyvos, ar bendrajam reikalui iš to bus nauda, nevengiant totalistinių priemonių. Tuo lengvai gali būti išaiškinta voldemarininkų, kuriems teko pasitraukti iš bendrojo politinio organo, žodžiu ir reštu sėjama destrukcija to organo, o taip pat kitų visuomeninių organizacijų atžvilgiu, pastangos kai kurias grupes sprogdinti iš vidaus, konspiratyviai įeinant į jas nariais ir tariamai demokratiškai jų vadovybes į savo rankas paimant.

Paskutiniu laiku avantiūrinės politikos visus veikėjus net būtų sunku sutapdyti su voldemarininkais organizacinės priklausomybės prasme. Tačiau savo taktika ir metodais čia priartėja ne tik jau minėtasis Gabrys, bet ir eilė kitų žmonių, avantiūrinio būdu organizuojančių naujus politinius centrus.

* * *

Savo metodais, savo siekimais, visa savo istorija mūsų voldemarininkų veikla nieko bendra neturi nei su tradicinės politikos kryptimė, nei su revoliucinės. Tai tipingi avantiūrinio principo mūsų visuomenės gyvenime atstovai. Jų tarpe gali būti atskirų idealistų. Kai kurie jų gali atlikti gerų žygių. Gali jie net nuestaba sukelti. bet iš esmės jų veikla daugiau padaro tautai žalos, griaudama sistemingai varomą pozityvų politikos liniją, griaudama iš sportinio pomėgio ir nieko konstruktyvaus neudodama.

Avantiūrinio principo atstovų visuomenės ir politikos gyvenime visados buvo ir bus. Tačiau jie nebus labai žalingi (o kai kada gali būti net įdomūs ir naudingi), kada visuomenė bus sąmoningai įsitikinusi, kad avantiūra negali būti grindžiama nei valstybinė, nei rezistencinė politika ir kad avantiūra negali būti sėkmingas pavyzdys tautai, nei idealas jaunimui.

RYTPRUSIŲ RUSINIMAS

SS vykdo vėl didelio masto tautų perkėlimą dviem priešingom kryptim. Iš vidurio Rusijos į buvusius Rytprusius, dabar vadinamus Kaliningrado sritimi. Iš Rytprusių ir Fabaltijo į Sibirą ir kitas tolimas Rusijos provincijas. Į Kaliningrado sritį gabenami daugiausia ukiniškai ir lauko darbininkai, o į rytus - pramonės darbininkai, technikai, inžinieriai. Jie gabenami tam, kad už Uralo toliau plėstų karo metų suorganizuotą pramonę ir tas sritis paverstų SS centru.

Su rusų atkėlimu į Rytprusius, anot "Dagens Nyheter", SS valdovai yra nugalėję savo ankstesnį nusistatymą neimti svetimos teritorijos. Stalino aiškinimas, kad "bolševikai nenori nė per pirštą svetimos žemės" yra pasenęs ir pamirštas. Kaip sistemingai Rytprusiai rusinami, aiškiai matyt iš to, kaip paskutiniaisiais mėnesiais keičiami Rytprusių vietovardžiai: Karaliaučius pavadintas Kaliningradu. Iš visų paminklų rusai paliko tik Kantą vietoje. Visi kiti Rytprusių miestai gavo taip pat visiškai rusiškus vardus: Tilžė - Sovietsk, Eylau - Bagrationovsk, Gumbinė - Gusev, Stalupėnai, kuriuos naciai buvo suvokietinę į Osterode, dabar - Nesterov, Friedland - Pravdinsk, Labguva - Poliesk, Įsrutis - Černiakovsk, Piluva - Baltysk.

*

NEPASAULĖŽIŪRINĖ POLITIKA

PASAULĖŽIŪROS ŽVILGIU¹⁾

(Kultūrininko pasisakymas)

Praėjusį kartą esame pasisakę, kad nepasaulėžiūrinės politikos mintį mūsųose subrandino ne kiti, kaip tik patys ryškieji pasaulėžiūriniai ideologai; kad nepasaulėžiūrinės politikos mintis kilo ne iš pasaulėžiūros nuvertinimo, o tik iš rūpesčio išskoti tokios valstybės koncepcijos, kuri labiausiai laiduotų pasaulėžiūriniam veiksniam laisvą veikmę viešajame gyvenime ir kad nepasaulėžiūrinės politikos prasmė yra ne pasaulėžiūros iš viešojo gyvenimo išjungimas, o tiksliai iš pasaulėžiūrinės kovos išjungimas jai svetimų politinių metodų bei priemonių.

Humanizmas - nepasaulėžiūrinės politikos pagrindas

Taip išskėidę konkrečią nepasaulėžiūrinės politikos prasmę, galime kelti trečiąjį klausimą: kuria prasme ir pati nepasaulėžiūrinės valstybės koncepcija yra pasaulėžiūriškai sąlygota?

Iš karto šitas klausimas gali pasirodyti ne tik paradoksiškas, bet ir tiesiog savyje prieštaringas. Ar nėra sau patiem prieštaravimas atstovauti nepasaulėžiūrinės diferenciacijos politiniame gyvenime mintį ir betgi drauge atvirai prispažinti, kad ir pati šita mintis yra išaugusi iš tam tikros pasaulėžiūros?

Tačiau iš tiesų šituo atveju jokio sau patiem prieštaravimo nėra. Sau patiem prieštarautume tiksliai tuo atveju, jei nepasaulėžiūrinę politiką supratume ta prasme, kad norėtume apskritai išjungti pasaulėžiūros veiksnį iš viešojo gyvenimo. Nieko betgi nebūtų mūsų minčiai svetimesnio, kaip panašus jos supratimas. Mūsųasai nusistatymas kovoti už nepasaulėžiūrinę politiką plaukia ne iš kito ko, kaip iš rūpesčio laiduoti pasaulėžiūriniam veisniui laisvą įtaką ne tik "sąžinėje" vadinas, privačiame, bet ir viešajame gyvenime. Atstovaujame nepasaulėžiūrinę politiką tik dėl to, kad valstybės nepasaulėžiūriškumą laikome būtinaja pasaulėžiūrinės laisvės sąlyga.

Grįždami prie iškeltojo klausimo, savo atsakymą į jį galime šiaip trumpai formuluoti: s u t i n k a m e, k a d k i e k v i e n a v a l s t y bės k o n c e p c i j a y r a p a s a u l ė ž i ū r i š k a i a p s p r e š t a, b e t i š t o d a r n e s e k a r e i k a l a v i m a s t e i g t i v a l s t y b e i p a s a u l ė ž i ū r i n i o v e i k s n i o p r a s m ė. Y r a p a s a u l ė ž i ū r ū, p a g a l k u r i a s t o k i a p a s a u l ė ž i ū r i n i o v e i k s n i o p r a s m ė v a l s t y b e i y r a t e i k t i n a, i r y r a p a s a u l ė ž i ū r ū, p a g a l k u r i a s y r a r e i k a l a u t i n a, k a d v a l s t y b ė l i k t ū p a s a u l ė ž i ū r i š k a i n e u t r a l i. Y r a, b ū t e n t, p a s a u l ė ž i ū r ū, k u r i o s t e i g i a t o t a l i nį v i s o g y v e n i m o v a l s t y b e i p a l e n k i mą, i r y r a p a s a u l ė ž i ū r ū, k u r i o s k u l t ū r i nį g y v e n i mą l a i k o a s m e n s, o n e v a l s t y b ė s d a l y k u. V a d i n a s i, y r a p a s a u l ė ž i ū r ū, i š k u r i ū l o g i š k a i p l a u k i a p a s a u l ė ž i ū r i n ė s v a l s t y b ė s t e i g i m a s, i r y r a p a s a u l ė ž i ū r ū, i š k u r i ū t u o p a č i u l o g i n i u n u o s a k u m u p l a u k i a n e p a s a u l ė ž i ū r i n ė s v a l s t y b ė s m i n t i s. T r u m p a i t a r i a n t, y r a n e į m a n o m a p a s a u l ė ž i ū r i š k a i n e u t r a l i v a l s t y b ė s k o n c e p c i j a, b e t y r a į m a n o m a p a s a u l ė ž i ū r i š k a i n e u t r a l i v a l s t y b ė. Š t a i t o d ė l m ū s a s a l i e š k o j a m a s p a s a u l ė ž i ū r i n i o n e p a s a u l ė ž i ū r i n ė s p o l i t i k o s p a g r i n d o n ė r a s a u p a t i e m p r i e š t a r a v i m a s, o t i k t a i n e p a s a u l ė ž i ū r i n ė s p o l i t i k o s m i n t i e s f i l o s o f i n ė s p r a s m ė s i š k l e i d i m a s.

1) Tęsinys iš 11 nr.

Pasaulėžiūriškai neutrali valstybės koncepcija yra neįmanoma, nes vienkias ar kitoks valstybės paskirties supratimas priklauso nuo vienkio ar kitokio žmogaus nusistatymo į savo padėtį pasaulyje, vadinas, nuo vienkio ar kitokio pasaulėžiūros. Kiekvieną valstybės teoriją valdo pasaulėžiūrinis klausimas: kas yra žmogus? Kaip atsakys žmogaus klausimą, taip atitinkamai atsakys ir valstybės klausimą.

Kas yra aukštesnė vertybė - žmogus ar valstybė? Kuris yra patsai tikslas savyje ir kuris antrojo atžvilgiu tėra priemonė? Ar žmogus privalo tarnauti valstybei, ar, atvirkščiai, valstybė privalo būti palenktą žmogaus tarnybai?

Pagal šio klausimo atsakymą išskyla du pagrindiniai valstybės supratimai - personalistinis ir kolektyvistinis. Personalizmui - aukščiausioji vertybė yra žmogiškasis asmuo, kolektyvizmui - valstybinis kolektyvas. Pirmojo supratimu, tikslu savyje tėra žmogus, ir šio tikslo atžvilgiu valstybei tetenka priemonės vaidmuo. Atvirkščiai, antrojo supratimu, tikslu savyje yra valstybė, o žmogus tėra jos disponuojamoji priemonė. Trumpai tariant personalizmo principas: valstybė - žmogui, kolektyvizmo principas - žmogus valstybei.

Tai, ką sociologiniu požiūriu vadiname personalizmu ir kolektyvizmu, politiniu požiūriu atitinka demokratinės ir diktatūrinės valstybės supratimas. Personalistinis žmogaus pirmumo prieš valstybę teigimas savaimeigai išsiskleidžia demokratinio valstybės supratimu, ir, atvirkščiai, kolektyvistinis valstybės pirmumo prieš žmogų teigimas nuosakiai veda į diktatūrą. Demokratinė valstybė savo paskirtimi laiko tarnauti žmogui. Diktatūrinė valstybė, teigdama savo absoliutiškumą, atmeta bet kokį savęs saistymą, - užuot buvusi kėno iš šalies saistoma, diktatūrinė valstybė save pačią laiko bet kokio saistymo versme. Šiat prasme demokratija yra iš esmės personalistinė, diktatūra - visada yra kolektyvistinė.

Kada nurodome, jog demokratija ir diktatūra yra atitinkamai personalistinis ir kolektyvistinis valstybės supratimas, tuo pačiu atskleidžiame, kad demokratija ir diktatūra yra ne tik politinės, bet ir pasaulėžiūrinės sąvokos, nes personalistinis ar kolektyvistinis nusistatymas tėra pagrindinio pasaulėžiūrinio apsisprendimo išraiška. Iš tiesų, kada keliamas klausimas, kas yra aukštesnė vertybė - žmogus ar valstybė, faktiškai yra sprendžiamas klausimas, kas yra patsai žmogus. Teigti žmogaus pirmumą prieš kolektyvą galima tik apsisprendus už humanistinį žmogaus supratimą, vadinas, už sampratą, pagal kurią žmogus yra laisva dvasinė asmenybė, nes tik dvasinis pradės suteikia žmogui tą nelygstamumą, kuris žmogų daro patį sau tikslu. Jei paneigti žmogui dvasinį pradį ir žmogų telaikyti vien biologine būtybe, tai bet kokia žmogaus nelygstamumo (pačiam sau tikslu buvimo) mintis tebūtų tuščia iliuzija. Biologiniame pasaulyje galioja ne individo nelygstamumo, bet rūšiai palenkimo bei jai tarnavimo principas. Laikant žmogų tiktai biologine būtybe, nuosakiai belieka išpažinti jo atvejū ir tą patį kolektyvistinį principą, kurį skelbia visa biologinė tikrovė: individas nereiškia nieko - tvarsvarbu rūšis. Ir iš tiesų, visi tie, kurie atstovauja kolektyvistinei diktatūrinei valstybės mūnčiai, faktiškai remiasi ne kita, kaip materializmu pasaulėžiūra (mūsų dienomis būdingiausiai šios pasaulėžiūros atstovai - nacinis rasizmas ir marksistinis socializmas).

Išvada viena: kaip personalistinis valstybės supratimas pagrįstas humanizmu, taip kolektyvistinis - materializmu. Huma-

nizmas - pasaulėžiūrinė demokratinės valstybės sampratos versmė, materializmas - diktatūrinio. Trumpai tariant, už politinio demokratiškos ir diktatūros konfliktą slypi pasaulėžiūrinis humanizmas ir materializmo konfliktas. Kas pasaulėžiūriškai apsisprendžia už humanizmą, savaimingai siekia demokratinės valstybės idealo, kas betgi nepajėgia pakilti iš materializmo, tuo pačiu nepajėgia pakilti ir iki tikro demokratinio apsisprendimo (net jei pagal laiko madą ir skelbtųsi demokratu).

Vadinasi, abi pagrindinės politinės koncepcijos - ir demokratija ir diktatūra lygiai pasaulėžiūriškai apspręstos. Nepasaulėžiūrinė valstybės koncepcija yra apskritai neįmanoma. (Teesis šisai konstatavimas drauge ir atsakymas tiem, kurie, yra mum priešai, kad skelbti nepasaulėžiūrinę politiką reiškia užmiršti, jog pasaulėžiūra viską apsprędžia, neišskiriant nė valstybės koncepcijos).

Tačiau iš to, kad pats valstybės supratimas yra pasaulėžiūriškai apspręstas, dar neseka, jog tuo pačiu visur lygiai būtų teikiama ir pačiai valstybei pasaulėžiūrinio veiksnio prasmė. Čia kaip tik atsiskleidžia visas personalistinio (demokratinio) ir kolektyvistinio (diktatūrinio) valstybės supratimo radikalus skirtingumas. Būtent: kaip iš personalistinio valstybės supratimo nuosakiai plaukia nepasaulėžiūrinės valstybės samprata, taip iš kolektyvistinio - pasaulėžiūrinės valstybės samprata.

Nors dalykas ir savaime pakankamai aiškus, bet mūsųose šituo požiūriu vis dar neįsisąmonintas. Todėl ir tenka jis dar truputį paryškinti.

Kuria prasme personalistinis, arba demokratinis valstybės supratimas reikalauja jį likti nepasaulėžiūrišką? Personalizmas, sakėme, yra tas nusistatymas, pagal kurį žmogus yra pats sau tikslas ir pagal kurį todėl ne žmogus turi tarnauti valstybei, bet valstybė žmogui. Laikyti žmogų patį sau tikslu nereiškia, žinoma, paneigti bendruomeninį jo sąryšį. Žmogaus bendruomeniškumas ir tuo pačiu jo bendruomeninės pareigos yra nepaneigiamas dalykas. Tačiau personalistiniu supratimu yra lygiai nepaneigiamas dalykas ir tai, kad žmogus yra ir daugiau, negu tik bendruomeninė būtybė. Bendruomenėje buvimas dar neišreiškia viso žmogiškojo buvimo ir bendruomeniniai tikslai dar neišsemia visų žmogiškųjų tikslų. Kaip dvasinio prado būtybė, žmogus turi ir savitą asmeninį tikslą išplėtoti savo dvasinę asmenybę. Ir būtent, personalistiniu supratimu pastarasis tikslas yra ne mažiau nelygstamai vertingas, kaip paties žmogus. Šisai tikslas stovi anapus bet kokio autoritetinio išaukščiau administravimo. Bendruomenė gali daug kam, net gyvybės aukai žmogų įpabeigoti. Tačiau jokių atvejų bendruomenė negali žmogaus įpareigoti ten, kur vyksta jo asmeninio dvasinio likimo drama - pagrindinis žmogaus apsisprendimas, ką jis laiko tiesa ir savo būties prasme. Iš šito nusistatymo ir kyla principas: pasaulėžiūra yra asmens, o ne valstybės dalykas. Teigti šį principą ir yra lygu išpažinti tai, ką mes suprantame nepasaulėžiūrine politika: valstybė turi likti anapus pasaulėžiūrinųjų kovų. Kitais žodžiais tariant, valstybės nepasaulėžiūriškumas yra ne kas kita, kaip pasaulėžiūrinės laisvės principo politinė išvada. Štai kuria prasme iš personalistinio valstybės supratimo nuosakiai plaukia nepasaulėžiūrinės valstybės samprata: ne dėl to, kad šisai valstybės supratimas nebūtų pasaulėžiūriškai sąlygotas, bet tik todėl, kad šios valstybės sampratos pagrinde glūdinti humanistinė pasaulėžiūra yra žmogaus nelygstamo vertingumo ir tuo pačiu žmogaus dvasinio laisvumo pasaulėžiūra.

Štai kodėl kiekviena demokratinė partija iš esmės ir visada yra nepasaulėžiūrinė. Net ir tuo atveju, jei ji intyūsiai atstovauti vienos aiškiai apspręstos pasaulėžiūros žmones (pvz., katalikus ar laisvamanius), niekada ji savo narių pasaulėžiūrinės ideologijos neįjungs savo partinin programon. Ne dėl to, kad tie žmonės, kuriuos ji atstovauja, būtų atsisakę kovoti dėl savo pasaulėžiūros, o tik dėl to, kad pasaulėžiūrinę kovą jie laiko valstybei nepriklausančiu dalyku.

Kolektyvistiniu valstybės supratimu, atvirkščiai, pasaulėžiūra ir politika ne tik kad neišskiriamos, bet stačiai neišvaizduojama, kaip iš viso galima jas skirti, taksai pasaulėžiūros ir politikos suplakimas yra nuosaki išvada tos pasaulėžiūros, kuria remiasi bet koks kolektyvizmas, - būtent materializmo. Iš vienos pusės, pati pasaulėžiūros sąvoka materializme įgyja kitą prasmę, negu ji turi humanizme. Jei žmogų tেলাikyti biosocialine būtybe ir tuo pačiu paneigti žmogui asmeninius dvasinius tikslus, tai iš tiesų pasaulėžiūros sąvoka susiveda vien į nusistatymą konkrečiais politiniais, socialiniais bei ekonominiais klausimais. Taip suprata pasaulėžiūra virsta iš tiesų tik politine programa. O tai, kas humanistine prasme suprantama pasaulėžiūra, laikoma pragaištinga metafizika, nutolinančia žmogų nuo dienos reikalų. Pagal tai ir visas kultūrinis gyvenimas - ta humanistiniu supratimu laisvoji sąžinės sritis - stengiamasi, atpalaidavus nuo "metafiziškos" (taip praverdžiuojama humanistinė pasaulėžiūra!), pajungti politikai, padaryti partinės programos propagavimo arena. Iš antros pusės, materializme kitaip nusistatoma ir į pasaulėžiūrinės kovos metodą. Humanizme, teigiant žmogaus dvasinį laisvumą, prievartinis tiesos skleidimas laikomas nusikaltimu prieš patį pagrindinį humanistinį principą - nelygstamą žmogaus vertingumą. Tuo tarpu materializme, paneigus dvasinį žmogaus laisvumą, tikima, kad ir pasaulėžiūra gali būti taip pat prievartinškai įteigiama, kaip gali būti policiskiškai ieškomi mokesčiai ar kitos prievolės. Iš čia ir tas nayvus pasitikėjimas propaganda, kuris charakterizuoja kolektyvistinę valstybę. Ieik nayviai tikima propaganda, kad tasai, kuris jei nepasidūda, nuoširdžiai laikomas nepagydomas ligonis, kuriam belieka paskutinasai propagandos vaistas - persiauklėjimas darbo stovykloje.

Suglaudžiant: tiesa, kad vienoks ar kitoks valstybės supratimas pagrįstas atitinkama pasaulėžiūra. Vienas klausimas tėra: kuris-kuria? Kolektyvistinė pasaulėžiūrinė valstybės koncepcija pagrįsta materializmu - pasaulėžiūros suvedimo į politiką ir prievartos pasaulėžiūra. Personalistinis nepasaulėžiūrinis valstybės reikalavimas pagrįstas humanizmu - žmogaus dvasinio laisvumo pasaulėžiūra.

Asmeninis pasaulėžiūriškumas ir politinis nepasaulėžiūriškumas

Kuria prasme politinis nepasaulėžiūriškumas gali būti tame pačiame žmoguje suderintas su asmenine jo pasaulėžiūra? Kaip tas pats žmogus vienu metu, reikšdamasis kultūriniam gyvenime, gali būti pasaulėžiūriškas, o antru metu, politikoje dalyvaudamas, gali tapti nepasaulėžiūriškas?

Į šitą klausimą atsakymas faktiškai duotas jau ankstesniuose svarstymuose. Šiuo kartu belieka jis specialiai išskirti.

Pirmiausias pasakytina, kad šitas klausimas tokiais žodžiais, kokiais anksčiau formulavome, tekyla tiem, kurie iš anksto atstovauja pasaulėžiūrinei politikai. Iš tiesų, būtų prieštaringa teigti politikos nepasaulėžiūriškumą ir sykiu pateisinti asmeninį politikų pasaulėžiūriškumą tuo atveju, kai valstybei būtų teikiama totalinė viso gyvenimo sau pelenkimo teisė, kurią jai pripažįsta pasaulėžiūrinės politikos atstovai. Konkrečiau sakant, būtų neįmanoma reikalauti politinio nepasaulėžiūriškumo iš pasaulėžiūriškai apsisprendusio politiko, jei valstybei būtų pavedamos ir tos sritis, kurios pačia savo esme yra pasaulėžiūriškai apspręstos. Tačiau nepasaulėžiūrinę valstybę nuo pasaulėžiūrinės tas ir skiria, kad ji savo kompetenciją apriboja tomis viešojo gyvenimo sritimis, kurios nėra su pasaulėžiūra susytos. Todėl yra visiškai manoma atstovauti nepasaulėžiūriškai politikai ir tačiaus asmeniškai būti aiškiai apspręstos pasaulėžiūros išpažinėju.

Dar daugiau: ne tik įmanoma, bet ir būtina turėti pasaulėžiūrinę politiką - nemažiau kaip kod ir kiekvienam žmogui. Būtų tikras nesusiprotimas (jo ženklų matyti ir pas mus!) manyti, kad neturįs pasaulėžiūros politikas galėtų labiau atstovauti nepasaulėžiūrinei politikai, negu tasai, kuris aiškiai pasaulėžiūriškai orientuotas.

Pirma, apskritai neįmanoma žmogui būti be pasaulėžiūros. Būdamas laisvas, žmogus negali neapsispręsti, kuo jis nori būti, nes ir pats neapsisprendimas už jokią sąmoningai siekiama žmogaus idealą vis dėlto jau yra apsisprendimas ir, būtent, apsisprendimas už nesiekimą jokio aukštesnio žmogaus idealo, ūpsisprendimas už pasitenkinimą bėgančiais dienos malonumais, garbės medžiokle, valdžios aistra, etc. Vienu žodžiu, nėra klausimo: turėti ar neturėti pasaulėžiūrą, o tėra klausimas - kokią?

Antra, kadangi pati nepasaulėžiūrinės valstybės mintis yra išaugusi iš tam tikros pasaulėžiūros, tačiau tik nepasaulėžiūrinę politiką tegali atstovauti žmogus nuoširdžiai šia pasaulėžiūra gyvenęs, vadinasi, tik nuoširdus humanistas.

Du pagrindiniai principai iškyla humanistinėje pasaulėžiūroje, kurie politiką įpareigoja ne mažiau, kaip ir kiekvieną žmogų: idealistinis nusistatymas ir tolerantiškas nusiteikimas.

Būti idealistais, t. y. kaip neišsustačiusiam politikui reiškia savo politinę veiklą laikyti tautai tarnyba, o ne tik pelninga profesija, karjeros priemone, garbės medžiokle, valdžios geismo patenkinimu ir pan. Stokojas idealistinio nusiteikimo politikas nejučiomis virsta paprastu machiavelininku, kuris ne tautai tarnauja, bet ją paverčia savo užgaidų ir ambicijų verge.

Būti tolerantiškai nusiteikusiam politikui reiškia vadovautis žmogaus, bet ne vienminčio, atseit asmeninio žmogaus vertingumu, bet ne partinio jo savumo principu - vertinti žmones ne pagal tai, kiek jie savi, bet kiek jie objektyviai vertingi. Praradusi šitą nusiteikimą, kiekviena partija, net jei ji formaliai ir būtų demokratinė, neišvengiamai virsta savanaudine klika, kuriai pagrindiniu siekimu, užuot tautos gerovės, tampa valdžios vairo laimėjimas. O kai tokia klininė nuotaika užkrečia ir kitas partijas, tai ir gauname tą partinių rietenų pamišimą, kuris demokratiškai nusmukdo į anarchiją.

Todėl esame įsitikinę: pasaulėžiūrinis apsisprendimas kiekvienam politikui yra ne tik įmanomas, bet ir būtinas. Humanistinė pasaulėžiūra, iš kurios kyla nepasaulėžiūrinės politikos mintis, politiką ne partina, bet kaip tik visuotina - daro lygiai objektyvų visiem, ne tik "saviesiems". Šitas objektyvus visuotinumas ir yra nepasaulėžiūrinės politikos pats esminis bruožas.

B a i g i a n t

Galimas daiktas, kad, perskaitęs šį pasisakymą, tūlas paklaus: ar čia neieškomi jau žinomi dalykai? Ar tai nėra senas demokratinis nusistatymas? Ar ta pačia tolerancijos prasme nėra nepasaulėžiūrinės ir mūsų partijos? Taip, nepasaulėžiūrinės politikos mintis yra ne nauja ta prasme, kad ji yra susyta su pačia demokratijos esme. Kad demokratinė valstybė skelbia, kad ji nori būti visiem, bet ne deliai, tuo pačiu ji išpažįsta savo nepasaulėžiūriškumą. Betgi nepasaulėžiūrinės politikos mintis yra nauja ta prasme, kad čia norima demokratinę valstybės nepasaulėžiūriškumo koncepciją išplėsti ir partinei diferenciacijai. Sutinkant su valstybės pasaulėžiūrinio neutralumu, yra nuosaku reikalauti ir partinę diferenciaciją atpalaiduoti nuo pasaulėžiūrinio pagrindo. Kol partinė diferenciacija sutaps su pasaulėžiūrine, tol grės pavojus pagal laimėjusios partijos pasaulėžiūrą ir pačiai valstybei daugiau ar mažiau įgauti pasaulėžiūrinio charakterio, nes šituo atveju visada yra gyvas pavojus nejuočiomis isimėta valdžią panaudoti pasaulėžiūrinei prievartai ir tuo pačiu nusikalsti demokratiniam valstybės vi suotinumo principui, kad šitas pavojus nėra nerealus, pakankamai prisimename ir iš mūsų pačių vakstybinės praeities. Neateina mum mintis įtarti nedemokratiškumą nei krikščionis demokratams, nei valstaečius liaudininkus, tačiau nedrįstume ginti, kad vieny ir antrų laikotarpis visai būtų atitikęs demokratinės valstybės nepasaulėžiūriškumo reikalavimus. Neabejojame nei vieny, nei antrų gera valia, bet dalykų logika dažnai yra galingesnė ir už gerą valią: kai bet kuri partija yra pagrįsta viena tam tikra pasaulėžiūra, sunku ją atsispirti pagundai pasinaudoti turima valdžia ne tik savai politinei programai vykdyti, bet ir savo ideologinei pasaulėžiūrai valdiškai propaguoti. Vienu žodžiu, norint leiduoti tikrą valstybės nepasaulėžiūriškumą yra būtina ir pačią partinę diferenciaciją atsieti nuo pasaulėžiūrinio pagrindo.

*

Pagaliau paskutinis pastebėjimas. Mūsų laikai reikalauja, kad visi, kurie atstovauja humanistinį žmogaus idealą, savo solidarumą žmogaus gyvenime labiau pejusty, nei ligšiol. Sakėme, kad demokratija yra pagrįsta humanistine pasaulėžiūra. Yra krikščioniškasis, yra liberalistinis, yra ateistinis humanizmas. Bet nežiūrint skirtingumų visiem yra bendra žmogui pagarba, plaukianti iš žmogiškosios asmenybės nelygstamu vertingumu įsitikinimo. Tuo pačiu jiem visiem lygiai yra bendras nusistatymas, kad valstybė neturi teisės sąžinę prievartauti. Šita prasme visi humanistinio žmogaus idealo išpažinėjai yra išipareigoję pasaulėžiūrinėje kovoje atsisakyti prievartos - kovot pasaulėžiūrinę kovą kultūriniam gyvenime ir kultūrinės kovos ginklais. Deja, politinei diferenciacijai sutampant su pasaulėžiūrine diferenciacija, savaime pasaulėžiūrinė kova iš kultūrinės plotmės persikelia į politinę. To paseka - pasaulėžiūriškai politinių kovų aistrose prarandama ne tik visų humanistų kultūrinio bendradarbiavimo galimybė, bet nublukinama ir pati humanistinė sąmonė. Šito akivaizdoje ir esame įsitikinę: yra būtina pačiam demokratinio idealo mūsų visuomenėje išsaugojimui atsisakyti senosios partinės diferenciacijos pasaulėžiūrinio pagrindu. Tai būtinoji humanistinių jėgų susipietimo sąlyga. Ne laikas šiandien humanistinio idealo saugotojams savo vėdaus kovose užmiršti, kad visiem drauge gresia bendras priešas - aziatinis žmogaus prievartos siaubas. Žmogus šiandien yra rimtame pavojuje, ir visi, kurie dar juo tiki, turi bendromis jėgomis jį ginti.

* * *

KOVA DĒL "PASAULINĒS GALYBĒS RAKTO"

A r t i m ū j ū i r V i d u r i n i ū R y t ū p r o b l e m a t i k a

Artimieji bei Viduriniai Rytaī tēra konvencionālināi termināi pavadinti sritim, prisiglaudusiom prie rytiniū Vidužzēmio jūros krantū. V i d u r i n i ū R y t ū vardu suprantame pagrindinē arabiškūjū bei musulmoniniū kraštū masē nuō Egipto iki Irano ir nuō Arabijos pu siasalio iki Turcijas pietiniū sienū. Turcija ir Graikija, dažnai ītraukiamos ī A r t i m ū j ū R y t ū sāvokā, yra stratēginii ir politiniu požiūriu tarytum slenkstis, kurį turi peržengtī bet kurios europinio kontinento galybēs ekspansija, nutaikyta ī enā Viduriniū Rytū kōmpleksā. Iš čia ir didioji Turcijas bei Graikijos reiksmē, kuriā kovo 12 d. pabrēzē ir prezidentas Trumanas: "Jeigu Graikija patektū (sovietū) kontrolēn, tātai tuoj pat rimtai atsilieptū Turcijoj. Ū tada netvarka ir chaosas išsiplēstū visuose Viduriniuose Rytuose." Trumanā patikslindamas, amerikiečių "Time" īspėjamaī prīmna: "Jeigu kris Graikija ir Turcija, tai kris ir Italija su Francūzija, ir Indija su Indonezija" Atseit tada kelias ī pasaulinį vyravimā bus atviras. Štai kodēl Artimūjū ir Viduriniū Rytū erdvē amžiu būvyje yra tapusi didžiūjū galybiū nepaliaujamū grumtyniū sēba. Nevienas didysai kariuobojas taikstēsī pasiimti tā "pasaulinēs galybēs raktā". Napoleono legionu 1798 m. ties piramidēmis īstiko katastrofa, kaip kone po pusantro šimto metū Romelio ekspedicinį "Afrikos korpusā" ties El Ameinu. Abiem atvėjais pasaulio pusiausvira kybojo ant plaukē; abiem atvėjais ji buvo īsgelbēta. D. britanija, tas didysis pastarūjū šimtmetiū pasaulinēs pasaulinsaviros veiksnys, ir toliau pasiliko Artimūjū ir Viduriniū Rytū rakto saugotojas. Kiek britū Imperijai tas raktas rūpi, matyti iš vieno memorandumo, kurį "Kairo studijū grupē" (britū politiniū ir kariniū ekspertū kolektyvas Viduriniū Rytū problemom tirti, kurio studijū išvadamis plačiai naudojasi D. britanijos vyriausybē) praeitā vasarā pateikē Londonui. Jame, be kita ko, teigiama:

- V i d u r i n i a i R y t a i turi gyvybinēs reikšmēs Britū Imperijai. Jie pasidarē s t r a t e g i š k a i b e g a l o r e i k š m i n g i n u o t o l a i k o , k a i E u r o p o s e k s p a n s i j a v i s ā p a s a u l i j p a v e r t ē j ē g ū p o l i t i k o s s c e n a . S i s r i t i s s u d a r o s a u s u m o s t i l t ā t a r p t r i j ū k o n t i n e n t ū - E u r o p o s , A z i j o s i r A f r i k o s . J e i g u š i ā s r i t i j v e l d y s v y r a u j a n t i j ū r ū g a l y b ē , j i b e t k u r i o ū z k a r i a u t o j o l a i m ē j i m u s g a l ē s a p r i b o t i v i e n u k o n t i n e n t u . B e t j e i g u t a s k o n t i n e n t i n i s ū z k a r i a u t o j a s a p v a l d y s V i d u r i n i ū R y t u s , j i s t o p a t i m g a u s ī r a n k a s p a s a u l i n ē s g a l y b ē s r a k t ā , k u r i s j a m a t v e r s d u r i s ī t o k i ū p l a č i ū t e r i t o r i j ū ū z v a l d y m ā , k a d t a d a i r j ū r i n ē s g a l y b ē s t u r i m o s i o s p i r m e n y b ē s n e t e k s r e i k š m ē s . . . D ē l t o g i n ž i V i d u r i n i ū R y t u s y r a p a g r i n d i n i s b r i t ū g i n k l u o t ū j ū p a j ē g ū ū z d a v i n y s ; ū ž j i s v a r b e s n i s t ē r a p a č i ū b r i t ū s a l ū g y h i m a s .

Ir vis dēlto nežiūrint šitū "Kairo grupēs" konstatavimū, tasai pasaulinēs galybēs raktas pastaraisiais metais britiškajam liūtui ēmē slysti iš nagū. Po nepasisekusio Hitlerio bandymo ī Artimuosius ir Vidurinius Rytus ižūliai pradējo tiesti rankā SS. Su antrojo pasaulio karo pabėgia grumtynēs dēl Artimūjū ir Viduriniū Rytū ne pasibaigē, bet prasidējo iš naujo.

Tū varžybū īšeities pozicijos buvo nubrēztos dar karui tebeeinant, kada buvo nustatoma Europos invazijos stratēgija. Rooseveltas 1943 m. Teherane, tausodamas savo kariū gyvības, nesutiko,

kad hitlerinė "Europos tvirtovė" būtų puolama per balkanus iš anglosaksinių bazių Artimuosiuose Rytuose. Churchillio numatytais Adrijos - Baltijos sklęstis liko neužsklęstas, ir 1944 - 45 m. sovietų armijos užėmė strategines pozicijas Rytu - Rytų Europoje, Vidurinių Rytų pašonėje. 1944 m. gruodžio mėn. graikų naudojamų sukilimų prasidėję tų varžybų prologas. Jo vyriausieji aktočiai buvo br i t a i, užsispyrę neužleisti savojo Graikijos prietilčio, ir s o v i e t a i, užsimoję tuo pačiu išibėgėjimu išlyginti tolimesnės ekspansijos frontą. Nepavykus 1944 m. gruodžio m. coup de force, sovietai paliko graikų komunistų penktajai kolonai ir Tito vadovaujamam balkaniniam savo satelitam tolyžnio siūpinti graikų tautos atsparumą, o patys diplomatinio spaudimo ir karinio įbauginimo priemonėmis ėmėsi Turkiją iatkelėti į savąją geležinės uždangos pusę. Tuo pačiu metu rytiniame savo ekspansijos sparne jie suintensyvino skverbimąsi į Iraną, o Vidurinių Rytų arabų kraštuose užsuko įmantrų kominternio agentūrų aparatą. Irane sovietai dėl savo grieždiškos taktikos skandališkai prakiso, bet Graikijoje ir Turkijoje jie karo išvargintą savo britiškąją kontragentą prirėmė prie sienos, ir šis š.m. vasario 27 d. istorinėje notoj savo amerikietiniam giminiui desperatiškai šūktelėjo toliau nebetesėti. Tada iš kulisy į Artimųjų ir Vidurinių Rytų sceną išėjo JV ir kovo 12 d. Trumano pareiškimu prieš nušiuvusią pasaulio auditoriją pradėjo dramatišką dialogą su jo nelaukto pasirodymo nustebinta SS.

S a v i t a r p i n ė s p a g a l b o s p a s t a n g o s

Tų dviejų didžiųjų susitikimo fone dingte pražingsta mažųjų valstybių pastangos savomis jėgomis stabilizuoti savo regiono jėgų pusiausvirą. Tokių pastangų Artimuosiuose bei Viduriniuose Rytuose netrūko ligi pat paskutinio meto, bet istorinė perspektyvoj jos veikiau atrodė diplomatinis kamšalas užpildyti laiko tuštumai, kuri neišvengiamai atsiranda didiesiems besirengiant imponantiškam mostui.

1934 m. vasario 25 d., kai jau buvo matyti pirmieji karo simptomai, Graikija, Rumunija, Jugoslavija ir Turkija: Atėnuose pasirašė b a l k a n ų s a j u n g o s p a k t a, pasizadėdamos "garantuoti vienos kitų sienų saugumą balkanuose" ir "derinti priemones, kurių tektųintis, jei būtų paliesti jų interesai" bet Dobruždos klausimas neleido bulgarijai dalyvauti balkanų sąjungoje, o rinto pavojaus grėsmė ją 1940 m. nupūtė kaip kortų namelį. balkanų sąjungos rytinė priekaba, 1937 m. liepos 8d. pasirašytasis S a a d a b a d o p a k t a s, apjungęs Turkiją, Iraką, Iraną ir Afganistaną, jau tiksliau ir konkrečiau kaip Atėnų paktas nusekė bendrą akciją agresijos atveju, bet 1941 m. Irako sukilimas pademonstravo ir tos sistemos trapumą. Abu šie paktai jau priklausė archyvui. Balkanų sąjunga rėmėsi Vokietijos, SS ir D. britanijos - Francūzijos svorio balansu, ir ji lemiamu momentu neapsaugojo Rumunijos ir Bulgarijos, lygiai kaip Saadabado paktas pernai nepadėjo Iranui. Graikija nuo Jugoslavijos likimo išgelbėjo tik britų karinių pajėgų buvimas, o Turkija nuo sovietų pretenzijų į Dardanellus ir Karso-Ardachano sritį daugiau gynė britų ir amerikiečių dėmesys, kaip milijonas nuolatinio aliamo padėty esančios turkų kariuomenės.

Praeitais metais pradėjus akivaizdžiai išsekti britų atsparumo šaltiniam, o amerikiečiam neprisiruošiant jų vietoj realiai užsiangažuoti, Turkija buvo pradėjusi naują diplomatinį bandymą, kuris tūlu atžvilgiu priminė liūdnos atminties Balkanų sąjungos eksperimentą. 1946 m. vasarą į Ankarą oficialaus vizito buvo atvykęs Libano respublikos prezidentas bechara el Khoury, o į metų pabaigą ten lankėsi Transjordanijos karaliaus Abdallah. Prieš tai turkų užsienių reikalų viceministeris Džemal Erkinas buvo nuvykęs

į svečius pas Transjordanijos karalių, o turkų užs. reik. ministras Hasan Saha pasikvietęs vieną Sirijos žurnalistą demonstratyviai pabrėžė Turkijos dėmesį arabų kraštam. Neoficialūs šaltiniai tuoj prakaibo apie turkų planuojamą ūkinį ir karinį "Vidurinių Rytų bloką", kurį, be Turkijos, turėsia įeiti Transjordanija, Sirija, Libanas, Irakas, Palestina, Saudų Arabija, Iranas, Afganistanas ir Egiptas. Maskvos "Pravda" negaisdama ėmė pulti "kaista turkų akcija arabuose" ir išaiškino, kad tai naujas britų manevras arabų tautoms įkinkyti į britų imperalizmo gynimą. Sitokiam sovietų komentaram, rodos, būta šiokie tokiu pagrindu, nes Britanija anuo metu dar tebebuvo didysis Turkijos Patronas, o Transjordanija žinoma kaip bene vienintelė "nepriklausoma" arabų valstybė, kurios lojalumas britų sugestijom veik absoliutus. Tas britiškas štampos labiausiai ir atbaidė arabų tautas, juoba, kad "Vidurinių Rytų blokas" aiškiai buvo planuojamas prieš sovietus, į kuriuos atbūdas arabų nacionalizmas per paskutinius metus Maskvos propagandininku buvo išmokytas žiūrėti kaip į jų tautinio ir socialinio išlaisvinimo nešėjus. Pridėjo dar ir toji aplinkybė, kad Transjordanijos karalius Abdallah ambicingai taikstosi į visų arabų tautų suvienijimo vadus, tuo būdu revalizuodamas su karalium Ibn Saudu, neabejotinai didžiausia ir reprezentaciniausia arabiškojo pasaulio asmenybe. Dėl to turkiškai britiškoji "Vidurinių Rytų bloko" koncepcija buvo pasmerkta užtrokšti užuomazgoje.

Tai buvo paskutinis stambesnio formato britų bandymas suorganizuoti antisovietinę užtvanką Vidur. Rytams apsaugoti. Jam nepasisekus britai prisipažino nebeturį jėgos pastatyti savo barjerą su savo firma. Tada tai amerikiečiai pamatė, kad išmušė jų valanda.

Stars and Stripes ar p. iautuvas sukūju?

Išsiskaičius Trumano kovo 12 d. kalbą, negalėjo nekilti klausimas, kodėl J.V. nešoja gelbėti tą tautą, kur prezidento pasmerktojis komunistinis totalizmas jau yra paminęs pagrindines demokratijos laisves, bet užsimoja ginti Graikiją ir Turkiją. Mūsų tyrinėjimai būtų bergždi, jeigu atsakymo ieškotum tik 1 deologiniame sektoriuje, nes nuostabus J.V. dėl Antimųjų ir Vidurinių Rytų suaktyvėjimo tiesioginiai motyvai yra perdėm imperialistiniai.

Amerikiečiai patys nepamatė, kaip jų kapitalas, remdamas praeitojo kuro pastangas, vieną po kitos užėmė išsekusio britų ir prancūzų kapitalo pozicijas Vidurin. Rytuose. Kurį laiką tie amerikiečių finansiniai užsiangažavimai laikėsi tradicinės britų politikos paraštėje, aktینگai neįtaigodami Londono užs. reik. ministerijos linijos ir nesikišdami į vietinių britų organų aktus. Tačiau tiem jų užsiangažavimams tolydžio plečiantis amerikiečių akcija darėsi vis planingesnė bei savarankesnė, ir palaiddi ūkiniai užsimojimai pamažėle suaugo į sistemą. Milžiniškas jos mastas parėikalevo sistemingo J.V. politikos dėmesio, o dramatiškas britų bejėgiškumo prisipažinimas J.V. valstybės departamentų ir generalinių štabų pastūmėjo ypatingai susidomėti strategine Vidurin. Rytų padėtimi, kurią britai, matėm, yra iš pagrindų išstudijavę.

Amerikiečiam patalkino ir psichologiniai momentai. Arabus imponuoja prabanga ir galybė; amerikiečiai mokėjo pompastiškai jiems tai pademonstruoti. Arabai neapkenčia svetimųjų priepauidos; o Amerika kur kas toliau kaip Anglija ir dėlto jiems nestrodo tokia grės-

minga. Amerikiečiai nesileidžia į prientinių intrigy painiavas, kaip britai, bet plačiais mastais manifestuoja savo bičiulystę ir gerą valią. Egipto arabus pritrėnkė J.V. pulk. Irvino mostas, kai jis, iš Havajų per siaurės sąsiaulį atsukrė į Kairą, iš lėktuvo išsokęs daliai, bet nenužiuvusiais dažais Honolulu laikraščius su milžiniška antrašte "Havajai sveikina karalių Faruką". J.V. armija už juokingą kainą pardavė įveitų arabų kraštų oro susisiekimo bendrovėm kelis šimtus atliekamų C-47 tipo transporto lėktuvų. Karaliui Ibn Seudui J.V. plačia širdžia paskolino 10 milijonų dolerių. Ne be reikšmės karalius Ibn Seudas vienam žurnalistui pasakė: "B r i t a i m a n o d r a u g a i, a m e r i k i e š i a i - m a n o s ų j u n g i n i k a i." Tiem savo sąjungininkam jis atidavė eksploatuoti Arabijos sukco kasyklas ir naftos šaltinius. Texas Oil ir Standard Oil of California dorėja naftą Bahreino salose Persų įlankoje. Amerikiečių naftos bendrovės turi koncesijas Egipte ir Syrijoje. Egipte jie turi tekstilės fabriką. Amerikiečių oro susisiekimo bendrovės jau turi po aerodromą Syrijoj ir Libane.

Pačiame rytiniame Vidurinė. Rytų sparne, Irane, amerikiečių Morrisono Knudseno firmos inžinieriai tyrinėja galimumus eksploatuoti to krašto gamtos turtus. Tyrinėjimai, matyt, davė teigiamų rezultatų, jeigu Knudsenas rekomendavo Tarptautiniam Bankui paskolinti Iranui ketvirtį milijardo dolerių. Jo sovietinio eksperimento Azerbeidžane J.V. karinė misija su gen. Robertu Grow priešaky pakeista reorganizuoti Irano armiją. Buvęs New Jersey policijos vadas gen. Schwarzkopfas dabar tvarko Irano policiją. Irano finansų ministeriai keičiami kaip pirštinės, bet amerikiečiai Frank Gresham ir Henry Weems yra nekeičiami vyriausybės finansiniai patarėjai.

Šitoks J.V. kapitalo užgriuvimas jau pats vienas yra pakankamai galingas didelių pakitėjimų Vidurinė. Rytuose veiksny. Bet pravittojo karo sukretimas pradedino ir daugiau perversminių jėgų. Egipto pastangos atsikratyti paskutinių britų įguly ir bazių yra tipingos visiem Vidurinė. Rytam siekiantiems p o l i t i n e s n e p r i k l a u s o m y b e s . Bet bene revoliucingiausias paeity-ju metu reiškinys buvo masių s o c i a l i n i o i š s i l a i s - v i n i m o s ų j ū d ž i ū išaugimas. Vidurinė. Rytų masių skurdas sunkiai prilgystamas. Jo vaizdas juo drastiškesnis fone, kurį sudaro saujelės šeičių, efendžių ir kitų feodalinės sistemos valdantiųjų klases atstovų prabanga. Per juos britai buvo spvaldė Vid. Rytus, per juos dabar mesės nukreipia deganti savo neapykantą prieš britus, jų akimis pirmutinius jų skurdo kaltininkus. Politinius ir socialinius arabų siekimus gyvai išnaudoja sovietų propaganda. Antibritinėse Kairo stuventų demonstracijose prosovietiniai šūkiškai svaidomi su tokiau pat entuziazmu, su koku Libano, Syrijos ir Irako proletariatas pernai urmu susimetė į komunistų partiją ir raudonąsias profesines sąjungas. Arabų nacionalistai šventai tiki, kad sovietai juos palaiko ir Palestinos byloje; jie nepajégia įžiūrėti, kad tie patys sovietai makiaveliškaiai atšina žydų emigracijos problemą, "leiddami" savo valdomų Rytų Europos kraštų žydų masėm pavirsti DP!

Šita chaotinė perversminių veiksnų sąveika amerikiečiai mato, ir Vašingtono politikos centrinė ima suvokti, kad tesirūpindami savo bendrovių dividendais jie turės netrukus patys išsimesdinti iš tos ūkiškai ir strategiškai raktinės sferdvės. Šito suvokimo įtakoje pradeda formuotis k o n s t r u k t y v i v J . V . p o l i t i k a X r t i m . i r V i d u r . R y t u o s e . Toji politika nori būti savaranki. Ji atsienka toliau bepasirašinėti pa Londono vyriausybės senąja schema, kuri jėm atrodo lyg skirta įamžinti sken-

dališkąjį masių gyvenimo lygmenį, tą pagrindinį Vidurinių Rytų nestabilingumo šaltinį. Bet dar labiau nepriimtinas amerikiečiams yra sovietiška imperialistinis Vidurinių Rytų problemos sprendimas, į kurį Maskva tiesiogiai eina verždamas per Graikiją ir Turkiją, o netiesiogiai - veikdama per komunistinę penktąją koloną. Prieš tuodu sprendimu JV nori pastatyti savąją alternatyvą: milžiniškomis savo kapitalo investicijomis išveržti iš gamtos jos godžiai tebesaugomus pasakiškus gėrybių kiekius ir leisti jomis naudotis plačiausiom Vidurinių Rytų gyventojų masėm, o ne vien siaurai feodalinių valdovų klasei. Iš Vidurinių Rytų grįžę amerikiečių inžinieriai trizdami rankas pasakoja, jog niekur kitur pasaulyje su tokiom mažom investicijom negalima taip greitai gauti tokio didelio pelno ir taip staigiai pakelti žmonių gyvenimo lygmenis. Amerikiečių žurnalistas Stewart Alsop visiškai neseniai iš bagdado rašė:

-JV turi arba pasisukti atgal, arba integruojant pastangom stabilizuoti politinę ir ūkinę (Vidurinių Rytų) padėtį, arba jos turi pasisukti neišvengiamam ir totaliniam pasaulinės jėgų pusiausviros perversmui.

Tokias "integralines pastangas" kovo 12 d. viešai deklaravo prezidentas Trumanas. Viduriniam Rytam nemažiau kaip Graikijai ir Turkijai tinka tai, ką po Trumano kalbos rašė "New York Herald Tribune":

-Doleriai tėra simbolis to, apie ką Trumanas iš tikrųjų kalbėjo; tai tik pradžia pastangų, kuriom reikia daug daugiau kaip pinigų. Jeigu amerikietinė sistema nori išlikti, ji turi įrodyti savo vertę kaip eksporto prekę, panašiai kaip totalistinė sistema bandė įrodyti savąją. Doleriai, už kuriuos tuoj galima gauti sėklas ir mašinų, maisto ir drabužių, tėra pradžia. To to turi eiti techniniai sugebėjimai ir administracinis išmoningumas... To to turi ateiti aukštesnis ir viskylas gyvenimo lygmuo, kurio dėka bus galima laisva politika ir asmeninė laisvė... prezidentas Trumanas prašė dolerių. Bet jis taip pat reikalavo entuziazmo, noro drįsti ir rizikuoti, jis reikalavo tikėjimo savosiomis vertybėmis, kurios gali įrodyti išdėkrytai žmonijai, kad amerikietinė sistema teikia praktišką alternatyvą prieš totalistinę tvarką... Prezidentas Trumanas ryžosi mesti aštrų iššūkį sovietam susigrumti politinės, ūkinės, socialinės gerovės arenoje...

Tiesą pasakius, tai tik bendrybės, kaip bendri tebėra ir naujosios JV politikos apretai. Bet jie išduoda polėkį ir veržlumą, kuris turi atsverti ir nugalėti komunistinio totalizmo ekspansijos dinamiką.

Pirštinė jau yra mests, ir Artimųjų bei Vidurinių Rytų glūdomoj jau vyksta lentingas turnyras. Ten jau grumiamasi dėl operacinės bazės, iš kurios toliau į pasaulį eis arba amerikietiška demokratinės laisvės, arba sovietiška totalistinio pavergimo ekspansija; arba ten dominuos pax americana, arba pax sovietica. Netolima ateitis parodys, ar Artimųjų ir Vidurinių Rytų "pasaulinės galybės rektas" bus pažymėtas dryžiuotoseis vėliavos, ar kūjo ir plautuvo ženklų.

D P P R O B L E M O S

Emigracija paskutiniu metu ypač pasidarė aktuali tremtinių tarpe. Emigracijos klausimas tūlam eiliniam tremtiniui pasidarė psichologinė būtinybė ir atrodo, kad centrai kažkuriais sumetimais to reikalo praktiškai nevykdo. Iš čia ir kai kurie priekaištai. Bendruomenę yra apėmęs emigracijos psichozas. O tikrovė? Nieko realaus ir mum priimtino. Ir nematyti, kad greitu laiku būtų kas mums iš tremtinių emigracijai padaryta. Tremtinių pastovesnis įkurdinimas racionaliai gali būti organizuojamas tik tarptautiniu mastu. Ligšiol tėra pasireiškę atskirų kraštų ukio reikalų padiktuoti norai gauti iš DP jiems reikalingos medžiagos. Tam reikalui kai kurie kraštai yra atsiuntę, savo agentų: belgai, prancūzai, anglai, brazilai. Jie tenori pasirinkti sau darbingus tremtinius, geriausias jėgas - belgai su prancūzais vyrus anglimkasti, britai tik moteris tarnaites. Tokios sąlygos mus negali patenkinti. Bendruomenėje yra pajėgių, yra ir nepajėgių žmonių. Kol visi esame drauge, pajėgieji paremia nepajėgius iš tautinio ir žmoniškojo solidarumo. Jeigu geriausias jėgas mum išlasyt čia vieni, čia kiti, kas tada bus sutais mažiau darbingais, socialinės paramos privačiais, kai jie vieni liks? Mes maža teturime vilčių, kad prireikus pasisektų visus išgabent į vieną vietą. Tačiau mes manome esant tikslinga, kad, pvz., Kanadai ar kuriam kitam kraštui prireikus kurios srities specialistų, būtų imami visi tos profesijos žmonės, nuo aukščiausio iki pat žemiausio. I.vz., jei norima imti žemės darbu, tai kad būtų imami ir agronomai, ir ukininkai, ir žemės ukio darbininkai; panašiai ir miško darbam, ir statybai. Tada būtų išvengta to mažiausia pajėgaus elemento palikimo beviltiškoje padėtyje. Šitoks, kiek tenko patirti, yra ir atitinkamų centrų nusistatymas. Antra, kas individualiai vyksta, turi jaustis esąs piono riuose sąlyje ir ruošti dirvą kitiem savo tautiečiam. Tik tuo jis patelsins ir įprasmins laikinį atitrukimą nuo bendruomenės.

Darbo reikalai britų zonoje paastrėjo. Britų instrukcijos įjungti DP į darbą per vokiečių ar bėit samentus yra žiaurios. Jeigu DP norima panaudoti pirmiausia karinių įstaigų darbam, tai jie turėtų būti verbuojami tiesiog per tremtinių organizaciją vadovaujant Baltų Tarybai. Šita prasme baltų Centrinės Tarybos pastangom tenka tik pritarti.

Maistiniai mums jau visose trijose zonose yra nepakętišamas, ypačiai britų ir prancūzų. Francūzų zonoje bent patalpos geresnės, osvarbiausia čia mažas lietuvių procentas gyvena. Skandalinga padėtis britų zonoj, kur gyvena apie 27.000 lietuvių. Jau gerai tas, kad D. britanijos parlamento nariam buvo akivaizdžiai pademonstruota, ką DP gauna vienai dienai, kad baltų taryba išsėmų pranešimą jiems įteikę raštu. Keiktų dar, kad iš atskirų stovyklų būtų rašoma ir įteikš spaudą ir labdaros bei žmogaus teisių institucijas šaukiantis pagalbos, konkrečiai nurodant, ką žmogus dienai gauna ir ką jis normaliai turėtų gauti. Tegul laikraščiai būtų šauksmy ir neįsidės, tegul įstaigos ir neatsilieps, bet tokie šauksmai vistiek darys įspūdį ir privers apie baidą kalbėti.

Vokiečių pažiūros. "Stuttgarter Nachrichten" 1947 m. 11 Nr. įdėjo anketos atsakymus apie DP Würtenbergo policijos, lenkų teismo karininko, trečiosios armijos štabo. Įdomūs kontrastai tarp vokiečių policijos ir amerikiečių armijos atsakymų.

Policija: DP verčiasi spekuljacija ir uždriba daugiau nei doru darbu. Jie negrįžta namo, nes čia jiems maloniau ir geriau gyventi stovykloje negu savo tėvynėje iš darbo.

Armija: Negrįžimo priežastis - neturi simpatijų dabartinei politikai esamų jų tėvynėse sistemų; jie nori vykti į Ameriką.

Policija: Trečdalis visu didžiųjų nusikaltimų yra DP.

Armija: Proporcškai DP nusikaltimų yra daugiau kaip vokiečių. Bet tai daugiausia smulkios vagystės, spekuliacijos. Rusė didesnių nusikaltimų, kurie buvo priskirti DP, pasirodė padaryti vokiečių; nusikaltimų skaičius mažta.

Policija: DP yra pavojingi viesajam saugumui, ypač kad jie tebeturi ginklų, sukuriams plėšikauja.

Armija: DP nesukelia nerimo, jokie pavojaus saugumui iš DP nėra.

Situose atsakymuose pažymėtini du dalykai: a) amerikiečių nuomonė, palyginti su pereinamųjų metų, labai pasikeitusi DP naudai, b) vokiečių nusistatymas prieš DP išaiškintamas labiausiai jų noru atsikratyti DP. Tačiau jau randame ir pirmųjų kregdžių, kuriuos rodo, kad ir vokiečių nusistatymas bent iš dalies DP atžvilgiu kinta gerojone pusėn. Hamburgo "Die Welt" pažhuri į DP iš žmoniškiosios pusės ir ieško tiltų tarp DP ir vietinių gyventojų. Ir kitur pastebima panašus žmoniško susidomėjimo. Rusų interesas - sueiti į kontaktą atsargiai su vietine spauda ir ją informuoti apie tikruosius mūsų reikalus iš tiesioginių šaltinių, atsimenant, kad vokiečiai yra veiksnys, nuo kurio žymiai pareis bent tremtinių likimas čia Vokietijoje.

S a r g y b ū k u o p e s amerikiečių zonoje sėkmingai pradėtos organizuoti, buvo kiek sukliuvę. Priežastis - skundai, kad į jas stoja kolaborantai, tarnavę vokiečių armijoje. Įvestas stojantiam screeningas. Lietuvių ryšium su tuo pasalinata labai nedaug, žymiai daugiau latvių ir estų. Labar formavimas eina toliau. Galimas daktas, kad lietuvių jaunimo nemažas kiekis čia galės rasti darbą. Reikia tik didelio apdairumo ir atsargumo, kad puikiai užsirekomendavusios lietuvių kuopos nesusikompromituotų ar nebūtų sukompromitutos. Tokių pastangų jau pastebėta.

S o r e e h i n g a i, kurie pareikalavo iš tremtinių labai daug nervų, daug aukų, daug kovos, yra galutiniai baigti. Pastutiniai persikėsinimai yra sutabdyti ir pasirengimai panaikinti. Ryšium su screeningais galutiniai yra paaiškėję trys dalykai: didelę rolę juose vaidina sovietiniai agentai, įsibrovę UNHRA-je ir net kariuomenėje sau simpatikų susiradę; baltų solidarūs laikymasis ir griežta kova su sėkmingais rezultatais įrodė, kad tremtiniai nėra veiksnys, kuris būtų visai nepaisomas. Iš to tenka pasidaryti ir praktiška išvada: kovoti dar dėl g r a ž i n i m o tų pirmojo screeningo pasalintųjų, kurie nukentėjo neteisėtai ir neteisėtai, ypačiai zoninkai, kaaipėdiečiai, tariamieji repatriantai.

U N R R A savo dienas baigia. Tatai kelia tremtiniam saive suprantamo rupecsčio. Naujoji tarptautinė tremtinių globos organizacija (IRO) dar tebėra vystyklusose. Ženevoje įsikurusi jos parengiamoji komisija bent artimiausiu laiku kažin, ar ką efektingesnio realios tremtinių globos srityje įstengs huveikti. IRO organizavimasi ir darbą aiškiai sabotuoja SS ir jos satelitai. Kas tad bus UNHRAI užsidarius? Atrodo, kad tuo pereinamoju laiku, kol IRO atsistos į kojas, kiekviena zona ketina DP reikalus savaimingai tvarkyti: amerikiečiai esą pasiryžę tam laikui DP globą perduoti armijai, prancuzai-vokiečiam (kai kuriose stovyklose jau pranešta, kad išsiimtų vokiečių maisto korteles), o britų nusistatymas dar galutiniai nepaaiškėjęs.

A P Z V A L G A

BURŽUOS LIKIMAS FILOSOFY AKIMIS

Žmonijos kataklizmai verčia žmogų susimąstyti ir perkainoti vertybes. Menuostabu todėl, kad, tik karo negandais aptilus, renka-si ne tik politikų, bet ir filosofų konferencijos. Romoje filosofų kongresas diskutavo egzistencializmą ir marksizmą. La Hef paskyrė specialų Nr (24) europinės sąmonės problemai, kurią praėjusių metų gale (9.2-14) įvykusiame "Rencontres Internationales" aiškinosi to-kie Europos filosofai ir rašytojai kaip Julien Benda, Georges Bernanos, Francesco Flora, Karl Jaspers, Georg Lukacs, Denis de Rougemont, Jean de Salés, Stephen Spender ir kt. Susirūpinimas europine sąmone ir dvasine Europos vienybe eina iš noro gelbėti Europos sukurtąsias vertybes ir jos nepriklausomybę. Kaip tad atrodo Europos likimas europinės minties elito akimis?

J. B e n d a i Europa niekada nebuvo vieninga nei poli-tiniu, nei dvasiniu požiūriu. Ji neturėjo vieningos politinės sąma-nės, neskaitant kryžiaus karų epochos, normanų, mongolų ir turkų invazijos laikotarpių, kai tautų nacionalizmas buvo priglūstintas. Valstybių "l'égotisme sacré" vėl iškėlė tautų skirtynes ir leido pa-sireikšti antieuropiškumui. Dvasinį europos vieningumą sąlygoja jos politinė vienybė, nors pati viena ji dvasinio vieningumo problemas dar neišsprendžia. Istorijos faktai paneigė socialistų dogmą, kad ūkinis vieningumas i p s o n f a o t o sukuria dvasinį vieningumą. Pasak bendos europiniam vieningumui sukurti reikia a) perkainoti visas tautines vertybes, b) įvesti vieną bendrą visiem europiečiam kalbą (prancūzų), c) dvasinių vertybių eilėje mokslui suteikti pirm-umą prieš literatūrą, nes mokslas yra universalinio, o literatūra - lokalinio pobūdžio. Europos kontinento tautos, norėdamos tapti e u - r o p i n ė m i s, turi išsivadėti kai kurių nacionalinių savybių.

K r. F l o r a i Europa - sintezė istorijoje pasireiškusiųjų kultūrų. Europinė dvasia įpareigoja sudaryti Europos federaciją, kaip pasaulinės bendruomenės natūraliai išaugusią istorinę provin-ciją, kuri tačiau neturėtų išvirsti izoliuotu politiniu bloku, nes jo priešiskumas kitam būtų naujo karo priežastis.

J. S a l é s'ui atrodo, kad su Europos sukrūkščioninimu ėjo ir jos sueuropinimas, nors pati Europa dažnai elgėsi visai ne pagal Evangeliją. Europinei dvasiai yra būdingas d u a l i z m a s, kuris yra tarp krikščionybės principų bei jos praktikos, ir d r a m a - t i z m a s besisąngiant tuodu dalyku suderinti. Krikščionybės dė-ka europietis tapo individualistas, jis neišnyksta masėje, kaip kad aziatas. Krikščionybė davė Europai sielą ir sąmonę, praturtinama Žmonijos vetybes kilnumu, gailėstingumu, taurumu. Žmogus asmens iškėlimas, jo savarankumas, jo ieškojimas naujų kelių, jo palinkimas kritikai yra būdinga europiečio dvasiai. Tada ji skiria nuo fatalisto rytiečio pasyvumo. Britų reformų ir prancūzų revoliuci-jos idėjos Europoje prigijo. Šių dienų Europa graso sunaikinti jos pačios jėgos: laisvė, lygybė, mokslas, technika. Jai gelbėti negėrėtų sekti amerikiečių ar rusų pavyzdžių, nes ten glūdi europiečiui sve-timi pradmen. Europos tautos neturėtų virsti neeuropinių galybių žašlu ir turėtų liautis viena kitą naikinusios. Užje turi galioti principas: pirmiau bendrasis laivas, paskiau asmens gerovė; valstybės ir teisės srity - asmens laisvės gerbimas, ypač sąžinės laisvės ir pilietinių teisių respektavimas, nes to nesant įsigali tironija; in-telektualinėj srity - idėjų ir patyrimo integracija bei sintezė. V.

Europos tautos turi ukdyti, kas jas jungia, ir bendrai ginti Europos dvasia ir vakary civilizacija. Europos tautos turi atgausti savo pusiausvira ir tapti isminties ir stabilumo pavyzdziu neeuropiniam kraštam, kuriuos laukia neišvengiamos krizės.

J. G u e h e n n o laiko, kad europinės sąmonės egzistuoja kaip egzistavusi, tik ji 1910 - 1930 metų buvyje nepajėgė tapti realybe. Vyriausybės ir diplomatai tautų siekimų nesuprato. Tautų Sąjunga į ją sudėty lūkesčių nepateisino. Amerikonizmas ir sovietizmas - jiedu turi daugiau bendrumo kaip paprastai manoma - tėra europinės dvasios iškrypimas, labai išryškinęs europinėje dvasioje glūdinčius veiklumo ir naudos pradmenis. Humanizmas jiem svetimas. Bet europinė dvasia deformuojasi ir pačioje Europoje: teisybės dvasios vietą užėmė propagandos dvasia, kuri žmones vienodina, skiepija jiem koncentracijos stovyklų dvasia. Europa buvo vienintelė pasaulio dalis, kur žodis n u o m o n e turėjo prasmę. Europietis - žmogus, kurio tradicija yra n o r e t g a l v o t i, kuris tariasi esąs pasaulio teisėjas ir tiesos kūrėjas. Šita europinė galvosena turėty lemti ir Europos politiką.

L. d e h o u g e m o n t u i antieuropiskumąš buvo įsikūnijęs nugalėtame nacizme ir tebesąs gyvas mūmysse paciuose, mūsų pa-pročiuose. Nukrikščioninimo procesas Europoje eina toliau. Iliuzija apie krikščionybės identiskumą su europiskumu reikia laikyti likviduotą. Masės išsilaisvina nuo religinių dogmų ir nusilenkia partinēm. Ką prarado religija - laimėjo politika. Idėja, kad tikslas pateisina priemones, nebėra jėzuitinė, bet leninistinė, fašistinė formulė. Intelektualai tiesos sąskaiton reiškia lojalumą visaga-lei partijai, ir jų bailumas vadinamas meile liaudžiai, o tas, kuris iš meilės tėesai yra kitos nuomonės, atžymimas reakcionierium. Nepajėgūs blogiui spirtis ieško "alibi" valstybės, partijos tarnyboje. Europa gyvena saulėlydy. Neeuropinės galybės perėmė ir Europos pajėgumą ir jos pramoninį kapitalizmą, ir politinį liberalizmą, ir dialektinį materializmą, ir socialinio teisingumo idėją, ten prievarta vykdomą. Europietis yra arba tipingas revoliucionin-kas, arba apstalas - prieštaraujėnčių pradmenų pilnas, tačiau su-prantąs antagonizmo, opozicijos kūrybinę vertę, kai tuo tarpu ame-rikiėtis ar sovietinis rusas į visa tai žiūri kaip į visuomeninio aparato blogo funkcionavimo reiškinį, reikalingą sunaikinti. Nacionalizmas iš vienos pusės naikina skirtingumus vieningumui pasiekti, bet iš antros pusės, skelbdamas absoliutų tautos suverenumą, Europos atžvilgiu iškelia savo tautą už skliaustelių. Hitleris, Stalinas, viską suniveliaavę pas save, atsigrežė į Vakarus. Federalizmas, priešingai, siekia vienyti, bet ne vienodinti. Europos lo-bis yra asmens primato idėja. Tąją vertybę reikia saugoti. Reikia skyliai budėti, kad asmuo netaptų arba individū be pareigų, arba beteisū robotu. Maža budėti, reikia ieškoti tokios santvarkos, kuri apsaugotų žmogaus idėją. Tos pareigos yra skirtos Europos elitui. Europa išukdė nacionalizmą, ji pati turi rasti ir jam ap-valdyti priemonių. To negali padaryti dvi beprecedentinės neeu-ropinės imperijos (JV ir SS). Pasaulio ateitis yra dilemoje: su-vienyta žemės planeta arba a-bomba. Jeigu JV ir SS nesuistars, kils atominis karas ir Europos problemų nebebus. Pasaulio ateitis priklauso Europos išradingumo. Keikia, kad Europos tautos viena kitai atsiverty, atsisakytų absoliutinio suverenumo dogmų, sukurtų pasitikėjimą. Europinė federacija įsivaizduojama tik kaip tarp-snis į pasaulio federaciją. Nei taikos, nei ateities nebus, jei nebus sukurta pasaulinė (viso pasaulio) valdžia. O tam pasaulis privalo Europos.

Sovietinės minties atstovas G. L u k a c s Europos likimo ieško pagal jį savitartyje susijusiose keturiuose krizėse: demokra-tijos krizėje, pažangos idėjos krizėje, tikėjimo protu krizėje ir

humanizmo krizėje. Demokratijos krizė glūdi prieštarvime tarp laisvės, lygybės idėjos ir faktinės nelygybės ir nelygybės buržuazinėje visuomenėje. Krikščionybė siekia žmonių lygybės prieš Dievą, prancūzų revoliucija - prieš įstatymus, o socializmas - gyvenime. Su demokratijos krize syjasi ir pažangos idėjos krizė. Juo problematiškesnė atrodo žmonių evoliucija, juo daugiau nepasitikėjimo protu ir grimzdimo į irracionalizmą. Modernus irracionalizmas atsiranda todėl, kad gyvenimas nuolat kelia dialektines problemas, kurių ne-dialektinė filosofija negali išspręsti. Šitokis europinės minties kitimas silpnina humanizmą iki nepajėgaus pacifizmo. Didelis posūkis europinėje politikoje įvyko 1941 m. su demokratijos ir socializmo sąjunga kovai prieš fašistinį barbariskumą. Tąja sąjunga turi remtis taika. Tos sąjungos reikalingumas turi virsti pasaulio pažiūra.

St. S. p. e. n. d. e. r. i. s. mano, kad politinius ir kultūrinius Europos siekimus reikia realizuoti atsizvelgiant į pastaraisiais metais kentėjusių tautų patyrimą pritraukiant ir vokiečių tautą. Lvasinis Europos atgimimas turi vykti žmogaus dvasioje ir širdyje. Tai nėra vien organizacijos klausimas. Europos išgyvenimai parodė, kad moralė nėra tik atskiro asmens elgesio vertinamoji norma: visa tauta gali pasiduoti blogiui. Nazizmas parodė, kad industrializacija dar nereiškia dvasinės visuomenės pažangos ir kad didelė tauta gali sudiabolėti.

G. B. e. r. n. a. n. o. s' u. i. Europa irsta ir yra tartum juodoji birža. Šitos biržos žmogui reikia pastatyti prieš katedrą, kryžiaus karų žmogų, kurio kolektyvus darbas buvo apjungtas tikėjimo. Juodojoj biržoj tikėjimo nėra, nors užsidedamas tokis pat. Žmonija savęs bijosi ir dėl tos baimės aukoja savo laisvę. Žmonijos nepajėgumas yra skatinamas totalistų, kurie nori matyti vergų masę, jų pačių prievartaujamą. Partijos narių skaičius Vokietijoje, Rusijoje tesiekė apie 5% visų gyventojų. Europa prarado pasitikėjimą savimi, o be jo nėra europinės dvasios. Europa neturi nei savo programos, nei savo doktrinos. Europa yra nukriksčioninta. Totalizmas gresia žmonių pavergti ir dievų padaryti valstybę. Masė pasitiki savo svoriu, ji nereikalinga laisvų žmonių. Vokietija buvo krikščioniška. irūsai ją pavertė karių tauta, Hitleris - stipria mase, kurią Europa triuškindama pati palūžo. Masė Vokietijos neišgelbėjo. Pasaulį teišgelbės laisvas žmogus.

L. J. a. s. p. e. r. s' u. i. Europą nuo aziatinių kultūrų skiria europinės dvasios kūribinis pradmuo, kurį sąlygoja laisvė, istorija, mokslas. Europinė idėja pasireiskia humanizmu. Šiandien humanizmas rodo išnykimo ženklų. Europa stovi prieš nežinią. Keikia performuoti šventraščio religiją, keikia dar kartą iškelti nekintamybes: vieną Dievą, Tvėrėjo transcendentiskumą, Dievo įsakymus, kančios prasmę. Europietiš turi arba paklusti ribotai tiesai, arba siekti absoliuto. Litinas kelias metomas. Nepaklysimė, jei bus laisvas susižinojimas tarp žmonių o pats žmogus bus savo minties viešpats ir jei mūm vadovaus meilė. Europa nėra aukščiausioji realybė. Mes tampame europiečiais tik tapę žmonėmis, kuriems aukščiausioji realybė yra Dievas.

Šias europinės minties elito meditacijas baigdamas J. W. a. h. l. parsiškė: "litados vienas kunigas, paklaustas, kaip atskirti tikras pranašas nuo netikrų, paaiškines, kad tikras pranašas yra tas, kuris nelaimių metu pranašauja laimę, o laisvės metu - nelaimę. Atrodo, mes gyvename nelaimių metu, tad ir norėtūsi girdėti tikruosius pranašus, tai yra tuos, kurie pranašauja laimę!"

MANNOS SAIKAS ARBA UNHRA SEHAJAKE ĮSTAYLE

Garsusis prancūzų filosofijos istorikas Etienne Gilson savo straipsnyje "Lannos saikas" (La vie intellectuelle 1946m. Kr. 11) priemens Sehojo Testamento įvyki, kai Izraelio tauta, klajodama tyruose,

neteko maisto ir kai Dievas ją maitino 40 metų manna. Kiekvienam buvo leista prisirinkti mannos tik po vieną saiką. Be abejo jimo, kai kas prisirinko jos ir po daugiau. Deja, visa atsarga rytą buvo rasta supuvusi. Tokiu būdu tauta gyveno, neturėdama nei skurdo, nei pertekliaus. Šitame įvykyje Gilson mato socialinės santvarkos simbolį. "Gaimitis ir Dievas duoda žmonėms privatinę nuosavybę tiek, kiek reikia jų gyvenimui. Tačiau labai dažnai atsitinka, kad kai kurių gobšumas nuskriaudžia kitus. Visa kita, kas peržengia gyvenimo reikala, nekyla nei iš gamtos, nei iš Dievo, bet iš įstatymo. O įstatymą, kurį išleido žmonės, manydami, kad jis teisingas, galima atsaukti arba pakeisti kitu, teisingesniu įstatymu... Todėl ir privatinė nuosavybė, įstatymo pripažinta, gali būti įstatymo ir aprėžta tam, kad tie, kurie turi prigimties teisę į šią nuosavybę, galėtų jos gauti. Niekaš neturi prigimties teisės į du mannos saikus, jei gautų kitam jos neliekanė vieną (pabraukta mūsų). Trumpai tariant privatinė nuosavybės teisė neturi virsti sankcionavimu kai kurių žmonių ekonominių privilegijų, kai šitos privilegijos atima kitiems teisę į nuosavybę" (14 p.). Gilson primena, kad dabar manna yra išnykusi ir kad Dievas tiesioginiu būdu žmonijos nebegloboja, kaip kadaisėje gląbojo Izraelio tautą. "Iš jau gyvename kitais laikais, kada reikia cezariui atiduoti tai, kas yra cezario. Atiduokime jam tai. Tačiau kai cazaris nusprendžia paimiti devynis mannos saikus iš to, kuris jų dešimtį turi, kad juos išdalintų kitiems devynių po vieną, nesaukime per greitai, kad privatinė nuosavybės teisė yra pavojuje, nes tie devyni, kurie gauna po vieną saiką, yra visai kitokios nuomonės ir jų "teisingas mūrmėjimas" turi teisės būti išklausytas" (18), nes "yra neleistina, kad žmogus nieko neturėtų" (13 pslp.).

UOMO QUALUNQUE SKILIMAS

Italijoje skilo Uomo Qualunque partija, prieš porą metų įsteigta ir turėjusi didelio pasisekimo dėl savo antikomunistinio charakterio. Dabar jos steigėjas ir vadas Guglielmo Giannini pašalinu iš vyriausiojo egzekutyvo 5 asmenis, Svarbiausias iš pašalintųjų, Patrissi, pirmasis Giannini pavaduotojas, geriausias partijos kalbėtojas, tikrasis jos "galva". Pašalinimo priežastys - praėjusių metų gale Giannini savo organe visai ignoravo krikščionis demokratų ir kodylavo komunistam. Esą Italijoje tik dvi partijos atremtos į mases - komunistai ir Uomo Qualunque. Į tas dvi grupes suskilimas gresiaš neminio karo pavojumi. Ar tarp jų negalėtų būti bendrų punktų susipratimui ir sugyvenimui? Į tai komunistų vadas Togliatti pasiskubino atsakyti - taip, bendrų punktų yra, galimas ir susipratimas. Prieš šią partijos pirmuono artėjimą prie komunistų kategoriškai ir viesai pasisakė Patrissi ir kiti, laikydami tai pirmykščiu Uomo Qualunque idealų išdavimu, antikomunizmo išdavimu. Guglielmo šjo toliau. Savo laikrašty jis deklaravo, kad Uomo Qualunque antikomunistiškiausia iš visų partijų, bet kad jis, Guglielmo, pirmiausia esąs antitotalistas, antifasistas, kad jo partija atsiribojanti nuo "nacionalistų, nuo "legitimistų" (monarchijos šalininkų), kad išmestieji esą neofasistai. Koks tade Uomo Qualunque partijos likimas? Lar prieš pusę metų milijoninio tiražo partijos organas, didžiausias Italijoje, dabar kritęs iki 200.000. Spauda teigia, kad partijos primas pakirtęs pagrindus, ant kurių partija buvo išugusi. Savo antikomunistiniu radikalumu, idealistiniais reikalavimais gyvenimą naujinti, kurti sąlygas, kurios sudarytų eiliniam pileičiui pastovų gyvenimo pagrindą, partija buvo sutraukusi ūkininkus, tarnau-

tojus, karo dalyvius. Dabar jie pasijuto apgauti. Atstumdamos "nacionalistus" atstūmė tikruosius italus, nes, anot "Basler Nachrichten" po pralaimėto karo kuris dabar itales nėra šiočiu ar tokiu būdu nacionalistas, o teriamieji "legitimistai" tai yra milijonai žmonių, už monarchiją pasisėkusių. Tokiu būdu Uomo qualunque laikomą nusto-
 uži to svorio, kurį ji galėjo turėti tarp komunistų ir krikščionių demokratų. Manoma, kad Uomo qualunque skilims labai bus sustiprėjęs komunistus ir tuo pačiu susilpnėjęs krikščionis demokratų. Juo labiau, kad pastariesiems daug prieštūčių daroma taip pat už per didelį bendradarbiavimą su komunistais. Tie, kurie neitelpa į krikščionis demokratų, kurie betgi visa dvasia yra antikomunistai - paliko be organizacijos. O antikomunistinio nusistatymo žmonių, galima daiktas, pagausės, kai dabar paaiškėjo, kad Mussolini buvo nužudytas komunistų partijos generalinio sekretoriaus Togliatti įsakymu. Šitokia padėtis duoda pagrindą naujai politiniai partijai organizuotis, kuri užimtų vidurį tarp komunistų ir krikščionių demokratų. Manoma, kad ją organizuos išmestieji, kad išlaikytų "tikrąjį uomo qualunqueizmą" Jų laikraštis jau turėjo išeiti kovo pradžioje - L'ora d'Italia (Italijos valanda).

SOVIETINIS PANSLAVIZMAS

1946 m. gruodžio mėn. Belgrade buvo visų slavų kongresas. pirmose eilėse marš. Tito, marš. Talbuchinas, Jugoslavijos parlamento pirmininkas Dr. Ribar, lenkų gen. Koršis; Rusijos delegatų 20, vadovaujami gen. K. Gendrov ir gen. M. Kovpak, Maskvos metropolitas Nikolaj. Pradėdamas kongresą Jugoslavijos slavų komiteto pirmininkas pasveikino "didįjį žmonijos draugą" Staliną. Garbės prezidiume Stalinas, Molotovas, Dimitrovas, Tito, benesas, Bierutas, Korolovas, Osubka-Korotovas, Gotwaldas ir Kardelij. Kongresą sveikino marš. Talbuchinas raudonosios armijos vardu, toliauėjo sveikinti ir iš JV, Kanados slavų, 130 slavų organizacijų iš Argentinos, Urugvajaus, Bolivijos, Austrijos, N. Zelandijos. Toliau pranešimai - slavų kova dėl laisvės ir demokratijos. Esą praėjo laikai, kad slavų tautos buvo didžiųjų ginčuose tik smulkūs maino pinigėliai; reakcinių politika ir dabar nori sunkenybes suversti slavų tautom. Jas išvadavo tik SS... Sovietų delegatas akademijos narys Grekov - apie slavų vaidmenį pasaulio kultūros istorijoje - kalbėjo: rusai ir kitos slavų tautos išgelbėjusios Europą nuo Azijos nomadų antplūdžio, dabar nuo modernaus barbarizmo. Apie SS mokslinius laimėjimus - prof. Voznesenskis: leninizmas esąs didžiausias pasaulio kultūros laimėjimas. Rezoliucijose - pritarimas slavų komiteto penkmečio planui, reikalas išnaikinti fašizmo liekanas ir reakines jėgas, sušaukti 1948 m. kongresą Ibrahoje, nuolatinę komiteto būstinę padaryti Belgrade.

Šitas kongresas yra pažymėtinas tuo, kad SS pločia savo ekspansiją iki Viduržemio jūros kaip slavų globėja. Tai pastangos carų, kurie dėjosi pietų slavų globėjai, gavindami jų patriotinį susipratimą ir savo įtaką juose stiprindami. Antra, įtraukiami Amerikos ir kitų pasaulio dalių slavai į sovietinę propagandą. Sovietinės propagandos centras iš Rusijos atkeltas prie Viduržemio jūrų.

GABRIADA NESILIAUJA

Gabrio "Messenger Baltic" 1947 m. kovo m. skelbia VLIKO vardu, kad S. Lozoraitis Kybartų akta esąs greičiausiai pats sufalsifikavęs ir jis su savo diplomatais turėsias atsakyti prieš tautos tribunolą, kad VLIKas bus teisinamas kaip dezertyras, kad jo vietoje sudarytas VLIKas, kuris turi užsieny skyrių Lietuvai atstovauti, kad įsako VLIKui veiklą sustabdyti ir visus reikalus perduoti VLIKO užsieny delegatūrai. Nepaklausiusiems grasina didele atsakomybe.

"ATEITIES KELIU" KULTŪRA

Mokyklų politinio vėžio klausimą kelia "Ateities Keliau" 6 nr., pasisakydamas prieš Švietimo Valdybos sutikimą leisti trenties mokykloje ideologines moksleivių organizacijas. Tačiau straipsnio tonas yra toks, kad niekas negali leistis į diskusijas su jo autoriumi, nes tai būtų pažeminimas mūsų jau pasiektai spaudos kultūrai. Sakysime:

"Štai "Trentinių Mokykloje" 3-4 nr. Oficialiam Skyriuje Urbi et Orbi paskelbta apie amerikiečių žonos gimnazijų ir progimnazijų direktorių ir mokytojų suvažiavimą, išklausių ir atitinkama rezoliucija patvirtinusi Popiežiaus Delegatūros atstovo paskaitytus moksleivių organizacijoms tvarkyti nuostatus. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo pradėta veikti iš apačiu, o dabar jautis imamas už ragų: politbiuras nustato generalinę liniją, komisarai parašo vykdomuosius nuostatus, kuriuos vykdomieji organai vykdo, politrukų diriguojami... Jeigu Lietuvos gimnazijos mokytojams reikėdavo prieš kleboną klauptis, o direktoriui atsigulti, tai jeigu tremtyje ir ateityje būtų gyvendinami suvažiavimo priimtieji nuostatai, tekėtų jau prieš kapelioną visam mokomajam personalui gulėti. Gimnazijos direktorius išsiskirtų gal būt tikrai tuo, kad jisai gulėtų ant abiejų menčių ir t.t.

Tokių stuliumi parašytas visas straipsnis, Anksčiau (Maž. Žid. 9 nr.) mes buvome davę pavyzdį, kaip mūsų socialdemokratai veda diskusijas. Dabar duodame pavyzdį, kaip mūsų socialdemokratai sugėla prieiti prie lietuviškojo gyvenimo problemų. Anksčiau buvome teigę (ten pat 32 p.), kad "mūsų socialdemokratai, deja, pasiliko tie patys". Dabar šita teigimą galime tik patvirtinti. Minėto straipsnio autorius savo straipsnį baigia J. Baltrušaičio eilėraščiu, kurio priešpaskutinis dvi eilės yra toks:

"Vimpa tiltuos uolekties skylė
Ir purvu paspringsta stebulė."

Tai viso straipsnio santrauka, nes jame iš tikro viskas yra purvu paspringę. Nejaugi "Ateities Keliau" spaudos kultūra yra toks nebeįkvepiamas kalnas?

DAR DĖL KRIKŠČIONIŠKOSIOS MORALĖS

Krikščioniškosios moralės ir socializmo santykius "Ateities Keliau" 6 nr. dar sykį kelia, išeidamas iš to skirtumo, kuris susidaro tarp moralės skelbimo ir jos vykdymo. "Tarp Kristaus mokslo gėmės ir jo oficialaus interpretavimo krikščioniškose bažnyčiose, - rašoma - susidarė gilios prarajos... pati praktikuojamąji dabar krikščioniškoji moralė turi du veidus: viešumon eksponuojamąjį, pasakytume šventadienišką, skelbiamą iš sakyklos, ir kasdienišką, ne tiek skelbiamą, kiek vykdomą. Skirtumas tarp jų yra didelis labai, ir ne be pagrindo mūsų liaudyje ginė pasakis: klausyk, ką kunigas sako, bet nedaryk, kaip kunigas daro. Nekalbant apie eilinio krikščionies kasdienes praktikas, tas krikščioniškosios moralės dvilypumas lydi pačios bažnyčios politiką per metų amžius" (14 p.). Eiliau "A.K." duoda ištisą eilę pavyzdžių, turinčių patvirtinti aukščiau minėtą teigimą. Nors pavyzdžiai, kaip "A.K." pats prisipažįsta, grubiai nusako padėtį (17 p.), tačiau savo esmėje jie yra teisingi. Mes patys jų žinome daug daugiau ir daug būdingesnių. Ilgamžės Bažnyčios kovos už žemiškąjį savo prestižą, dvasininkijos nusukimas, vienuolynų kolektyvinis gobšumas, eretikų deginimas ir persekiojimas, popiežių dvaro intrigos ir ištvirkimai - visa tai šiandien nėra jokia paslaptis. Patys katalikai Bažnyčios istorikai (L.v. Pastor) tai yra išskėlę aikštėn, pasiremdami Leono XII atidarytais Vatikano archyvais.

Tācīau ar tai reiškia dvigubos moralės buvimą, kaip tai norėtų "Ateities Keliu"? Priešingai, šitie faktai kaip tik rodo, kad krikščioniškoji moralė yra visais amžiais viena ir ta pati. Kas šituos visus faktus apbruoja ir juos pateisina? Niekas. Nė pats "Ateities Keliu"! O kas gi yra šitas nepateisinimas, jeigu ne aiškus nurodymas, kad šitų faktų autoriai - vistiek ar jie būtų buvę popiežiai ar papastos davotkėlės - kaip tik nusižengė krikščioniškajai moralei, kai tik jos savo gyvenime nesilaikė. Kristaus paskelbti principai yra motas, kuriuo visais amžiais buvę išmatuojamas ir atskiry asmenų ir ištisų bendruomenių elgesys. Jeigu jis su šiais principais sutinka, jis yra krikščioniškas. Jeigu nesutinka, jis yra nekrikščioniškas, nepaisant, kokiu vardu jis vadinėtųsi ir koki, titulą jo savininkas nešiotų. Jokios dvigubos moralės krikščionybėje nėra. Yra tik krikščioniškoji ir nekrikščioniškoji moralė. Kad prel. Antanavičius ir daugybė visokių visklausių prelatų, vyskupų ir popiežių yra kalbėję Bažnyčios vardu, visi neuostabu. Tačiau Kristaus karalystė tuo ir skiriasi nuo inkvizitoriaus karalystės, kad Kristaus Karalystėje yra svarbu ne tai, kas kalba, bet tai, ką kalba. Šv. Povilas savo metu įspėjo pirmuosius krikščionis neklusyti net angelo iš dangaus, jeigu šis kalbėtų ką kita, negu apaštalas buvo skelbęs. Kristaus dėsniui yra amžini. Ir tik tas atstovauja Kristui ir Jo Bažnyčiai, kas kalba tai, ką pats Kristus yra kalbėjęs, kas skelbia tuos pačius principus ir tą pačią moralę, kurią Kristus yra skelbęs. Jeigu Bažnyčios dignitoriai kalba Bažnyčios vard, bet skelbia nekrikščioniškus principus, tuo blogiau jiems, ne Kristui ir ne Jo moralei.

Jaučiu, kad "Ateities Keliu" šioje vietoje padarys priekaištą: tai kas gi atstovauja tikrajai krikščionybei ir kas laikosi tikrosios jos moralės? Kur gi yra tie, kurie Kristaus mokslo laikosi ir jį vykdo? Tiesa, jų yra nedaug. Tačiau kėdėl tiktai minia galėtų paliudyti Kristaus moralės tikrump, o ne atskiri asmens ar maži būreliai? Kėdėl "Ateities Keliu" atrodo, kad krikščionybė geriau gali išreikšti pop. Aleksandras VI, o ne šv. Pranciškus Asyžietis? Kėdėl inkvizicioje yra tikrasis krikščionybės ženklas, negu raupsotyjų, našlaičių globojimas, laukinių žmonių mokymas ir kultūrinimas, kurį visais amžiais vykdė ir tebevykdė atskiros krikščioniškosios bendruomenės? Ar nėra įprasmingas Vl. Solovjovo pasakojimas apie antikristą, kuris sugundo beveik visus žmones pripažinti jį pasaulio valdovu ir pareiti jį pusei, išskyrus tik mažus trijų konfesijų (katalikų, ortodoksų ir protestantų) būrelius? Tačiau kaip tik šie tie būreliai išlaiko tikrąjį tikėjimą ir tikrąjį Kristaus supratimą? Ar tai yra dviguba moralė? Tai yra moralės paneigimas, daugiau nieko. Neįsagi tai yra taip sunku suprasti?

Bet jeigu taip, jeigu krikščionybės tikroji moralė pilnai reiškiasi tik neidideliuose šventųjų ir stiprių asmenybių būreliuose, ar ji nėra per aukšta žmogui pakelti ir įvykdyti? Šita pati klausima kėlė Dostojevskio inkvizitorius jo paties spūstam ir kalėjime uždarytam Kristui. Inkvizitorius buvo įsitikinęs, kad iš tikro Kristaus moralė tinka tik išrinktiesiems. Todėl jis ėmė "taisyti" Kristaus mokslą. Tokių "taisytojų" mes turime visais amžiais. Tačiau jų visų klaida yra ta pati: bloga valia ar silpnybė. Jie paverstė gerą ir silpnybę pakeisti stiprybe. Tuo tarpu visų amžių inkvizitoriai blogybę ir silpnybę dogmatizuoja, įamžina ir pagal ją mėgina keisti Kristaus mokslą. Tuo būdu ir susidaro iliuzija, esą krikščionybėje esama dvigubos moralės. Deja, šioji antroji moralė, toji kasdieniškoji praktiškai vykdoma moralė yra inkvizitoriaus, ne Kristaus moralė. Ji nekarta esti pridengta Kristaus vardu, nes ir in-

P R A E I T I E S K E R T E L Ė

LIEUVOS KARALIUS MINDAUGAS II-sis

Mindaugas ikišiol vis dar tebėra pirmutinis ir paskutinis Lietuvos karalius. Vėlesnieji Lietuvos didieji kunigaikščiai, tiesa, būdavo amžininkų vadinami karaliais, arba ir patys tokiais tituluodavosi, bet anų laikų teise tik priėmę krikštą ir gavę popiežiaus placet, valdovai tapdavo tikrais karaliais. betgi ne daug tetrūko, kad pirmojo pasaulio karo metu Lietuva būtų susilaukusi antrojo tikro karaliaus.

Siekiant Lietuvai nepriklausybės tuo metu buvo penki lietuvių politinės akcijos židiniai, skirtingi savo pobūdžiu ir apimtimi: Šveicarija, Skandinavija, Rusija, Amerika ir okupuotoji Lietuva. Pirmosiose keturiose veikimo bazėse buvo veiklių šviešuolių, organizatorių, tačiau visos pastangos turėjo eiti į vieną centrą, kuriuo tada buvo Vilniuje reziduojanti Tautos Taryba, vėliau Valstybės Taryba.

Vokiečių militaristai labai maskuotu būdu norėjo išgauti neva lietuvių pačių apsisprendimą, tačiau planavo glaudų Lietuvos susirišimą su Vokietija ne tik keturiomis konvencijomis (muitų, karo, pinigų ir susisiekimo), bet norėjo būsimai Lietuvai duoti ir vokiečių dinastiją. Pirmuoju tokiu realiu kandidatu buvo laikomas pats irūsy karalius ir kaizeris Willius II-sis. Hohenzollernų irūsija būtų padariusi su Lietuva "unija" Lietuvai valdovu būtų numatytas Wilhelmo sūnus Joachimas. Istoriskai tradiciniai kandidatai save laikė Saksų dinastija, nes jos du prosenėliai (Augustas II-sis ir III 1697 - 1766) jau buvo buvę Lietuvos didieji kunigaikščiai. Dabar Saksų karaliaus sūnus Fridrichas Kristijonas būtų turėjęs sėsti į Lietuvos sostą.

Aplie tuos projektus jau buvo kalbama 1917 m., bet jie vis labiau ryškėjo ir vokiečių spaudoje rodėsi ypač po to, kai 1918 m. kovo 23 d. kaizeris pasirašė Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą. Tiesa, tie projektai garsino tada mažai nežinomas Lietuvos

(Atkelta iš 38 pusl.)

kvizitorius jau kalbėjo Kristaus žodžiais ir tariamu Kristaus įgaliotimu. Bet jis pats prisipažįsta melavęs, nes jis buvo ne su Kristumi, bet su juo, su ano dykumų dyvisiu. Taip yra visomis laikais. Ne tas, kurs sako "Viespatie, Viešpatie", teis į dangaus karalystę, bet tas kurs vykdo Amžinojo Tėvo valią. Formalinis prisidengimas čia nieko neišsprendžia ir neišgelbsti. Krikščionybės linija yra labai aiški ir nekintama. Kas nuo jos nutolsta, tas nėra krikščionis, nors ir nešiotų tiją, mitrą, ar žiedus su kryžiais. Krikščionybėje yra ne dviguba moralė, bet tikta dorė ir nuodėmė. Tiesa, krikščionybė skelbia nuodėmių atleidimą. Tačiau ji niekados neskelbia nuodėmių apbroavimą. Ji galėstinga yra mutininkam, kurie šventyklos prieangyje mušasi į krūtį, nedrįsdami akių pakelti. bet ji yra negalėstinga fariziejams, kurie, duodami išmaldas iš mėtų ir kmytų, pasninkaudami du kartu per savaitę, skriaudžia našles ir našlaičius. Ar paskutiniojo teismo idėja nėra paremta socialiniais darbais? Krikščionybė eina savo Steigėjo ir Mokytojo pėdomis ir leidžia kūkaliai augti sykiu su kvičiais, nes šioje tikrovėje moralinis griežtumas žmogaus rankose išsigema į moralinį žiaurumą. Tačiau ji žino, kad kūkalis yra kūkalis ir kviečių jo niekados nepalaikys. Krikščionybėje tėra kviečių moralė. Lūkaliai yra ne kviečiai, ir jų moralė yra ne krikščionybės moralė.

vardą. Tad istorikas prof. J. Yčas per savo paskaitas universitete yra pareiškęs, jog ir Uracho karaliui rinkimo sumanymas, be kita ko, labai daug patarnavo informacijai apie Lietuvą. Galbūt panašius samprotavimų vedamas dar tik vokiečių armijai užėmus Lietuvą, Gebrys per Agence Radio paleido žinią, jog kaizeris sumanęs Lietuvos sostan pasodinti savo sūnų princa Eitelį. Ši pirmutinė tos rūšies žinia daug kur spaudos buvo plačiai komentuota.

Lietuvos Taryba dar 1917 m. gruodžio 8d. buvo nutarusi, "...jog dabartinėje padėtyje ir dabartinėmis aplinkybėmis būsimajai Lietuvos valstybei tinka konstitucinė pavidimoji monarchija, būtent, karalijs, valdoma demokratiskai parlamentiniu būdu, su kataliku dinastu" žinoma, už respubliką pasisakydavo ir "monarchistai" bet būdavo pabrėžiama visa eilė laikinų sąlygų, kurios verčia ieškoti stipresnės konstitucinės organizacijos naujai kuriamai valstybei. Ypač turėta galvoje sunkūs uždaviniai vidaus ir užsienio politikoje. Irie ty motyvų prisidėjo samprotavimas, jog, kol Vokietija yra monarchija, Lietuvai bus lengviau apginti savo nepriklausomybę. Be to, jau nuo antrųjų okupacijos metų per Šveicarijos lietuvius buvo žinoma, jog Reichstago Katalikų Centras, ypač jo vadas Motiejus Erzbergeris (žr. "M. Ž." Nr. 11), rems monarchinę Lietuvą su katalikų dinastija. Centro atstovam ir politikam buvo labai nepriimtinas "tame mažame simpatiskame ir labai katalikiškame krašte" išgalėjęs protestantiškai-prūsiskos įtakos.

Kai Erzbergeris, važinėdamas Italijon, buvo nekartą sustojęs Šveicarijoje, jis susitikdavo su jaunu doktorantu kun. J. Furickiu. Energingai kovodamas su militaristais, iš Reichstago tribūnos keldamas okupantų daromas skrisdus, reikalaujamas įvesti Lietuvoje civilinę valdžią, Erzbergeris, Fahrenbachas ir kiti Centro politikai ryžosi sumaisyti Wilhelmui kortas ir užkirsti kelią prievartinei Lietuvos unijai su Prūsais ar Saksais. Tam ir buvo surasta ir iškelta kandidatūra į Lietuvos sostą Würtembergo herzog, grafo von Uracho. Ypač didelių tos kandidatūros rėmėjų pasidarė dr. Furickis, kuris pats važinėjo pas Centro Reichstago atstovus, nurodinėdamas jiems Uracho tinkamumą. Tą patį darė jis ir Lietuvoje lankydamasis pas įtakingus Lietuvos Tarybos narius. M. Yčas 1918 m. pavasariop kartą, pietaudamas Kaune pas rytų fronto štabo viršininką gen. Hoffmanną, sutiko ir vieną Saksų princa, kuris "dėl visa ko" lankė Lietuvos. Vietos karinė valdžia, kurios daugumą sudarė prūsai, juokėsi iš tų saksų pretenzijų ir sakė, kad Wilhelmas niekad neprileis saksų prie Lietuvos. Lietuvos Taryba taip pat nebuvo palanki saksam. Maždaug tuo pat laiku pro Kauną į Vilnių vyko dr. Furickis. Jis vieną ansktybę rytą, M. Yčą prikėlęs iš lovos, pranešė jam sensaciją: "Urachas su savo sūnum sutinka pasirašyti išrinkimo aktą ir tuoj po išrinkimo užimti sostą" Yčas buvo nustebintas, Furickis susirūpinęs kovekliau informuoti įtakinguosius Tarybos narius. Įtakingiausiajį tada krikščionių demokratų politiką kun. Justiną Staugaitį Furickiui buvo pasisekę laimėti ir tas daug prisidėjo prie Uracho pravedimo sleptame Tarybos rezidiumo posėdyje. Rezidiumas gyvai reagavo į Uracho kandidatūrą. Per diskusijas buvo pareikšta: valdžies iš savo rarkų vokiečiai tol neišleis, kol galės. Saksai nori save išleisti, o prūsai visu frontu spaudžia Lietuvos sostan princa Joachimą. Atsispirti neįmanoma. Baronas von Ropp per savo sveinį Lindemanną ar kurį kitą agentą perinksias parašų ir paprašysias Lietuvos vardu Wilhelmą duoti Lietuvai Joachimą. Lietuviai atsidursią prie įvykusio fakto. Tada jau nusikratyti nebūsią kaip. Geriau tad vokiečius pastygti prieš faktą. Lietuviam išsiriknus Urachą, vokiečiam bus sunku kas prieš saviskį pasakyti. Tai esą svarbu politiniu atžvilgiu. Pats karalius išrinkimas jau skelbtų Lietuvą atsikūrusią. Ar faktiskai karalius galės užimti sostą, tatau nesvarbu. Tais smetimais Tarybos prezidiumas dalyvaujant jo nariam Smetonai, dr. Šauliui, kun. Staugaičiui, Sernui, Tarybos nariui kun. Mironui ir dr. Furickiui su M. Yču, Uracho

--- išrinkimui Lietuvos karaliui jau nesipriešino. Kurickis Tarybą ir prezidentą buvo informavęs apie patį Urachą gana palankiai. Jis, tėvas 4 sūnų ir 6 dukterų, esąs doras, išmintingas, taktingas, rimtas, dievotas. Jis gyvenęs savo rūmuose Stuttgarte, tik vasarą važinėjęs į Lichtensteino pilį. Socialinė jo padėtis esanti labai gera. Visi jį labai gerbia, esąs renkamas įvairių draugijų pirmininku. Esąs pasižymėjęs mokale, mągstąs istoriją ir geografiją... būdamas demokratas, būsiąs palankus mūsų tautiniam atgimimui. Jis esąs tinkamiausias kandidatas į Lietuvos sostą.

--- Šitoji Kurickio kalba sukėlė karštų diskusijų, bet visiems darė išpuodžio. Tarybos prezidiumas vienbalsiai buvo nutaręs ir iš kiekvieno prezidiumo nario paėmęs parašą, kad Tarybos posėdyje balsuos už Uracho kandidatūrą. Taip pasirašius 1918 m. liepos 13 d. Seanojoj Jurgio gatvėj Nr. 13 trylikos balsų dauguma buvo išrinktas Wilhelmas hercogas von Urach, grafas von Württemberg, Lietuvos sosto paveldėtojas tiesioginėje vyrų linijoje. Jis turėjo vadintis "Mindaugu II-ju. Kurickis, kaip istorikas, išdėstė motyvus: mindaugas buvo tikras ir vienintelis Lietuvos karalius, arsinusias vokiečių priešas. Kairoji Tarybos dalis (J. Vileišis, Stp. Kairys, M. Biržiška, St. Narutavičius), kuri jau kartą 1918 m. sausio mėnesį buvo privedusi Tarybą prie skilimo (vasario 16-šios naktis ją vėl buvo suvedęs į vienybę), reikšė nusistatymą, kad karalius rinkimai yra konstituantos prerogatyva, aiškiai pasisakė prieš Urachą, prieš balsavimą, apleido posėdžio salę. Du nuo balsavimo susilaikė (J. Veilokaitis ir A. Stulginskis), P. Klimas balsavo prieš. "Brachininkai" palaikė tuos keturis. posėdį apleidusius išstojusius iš Tarybos ir tuoj kooptavo naujus šešis Tarybos narius.

--- Į Uracho išrinkimą Tarybos dauguma visai rimtai žiūrėjo. Buvo tuoj sudaryti laikini konstituciniai dėsniai. Lietuva - konstitucinė monarchija. Laikinius pagrindinius įstatymus sudaro ir išleidiama su monarchu įstatymai Lietuvos Taryba. Krašto valdo karalius ir parlamentas. Įstatymų leidžiamoji įstaiga yra parlamentas ir karalius. Vykdomąją valdžią vykdo karalius per pasirinktus ministereis, kurie seimo kontroliuojami. Parlamente sudaro dveji rūmai: seimas ir taryba. Kiekvienos įstatymus turi būti parlamente priimtas ir karalius patvirtintas. Karalius, užimdamas sostą, prisiekia laikytis konstitucijos, ginti Lietuvos nepriklausomybę ir jos teritorijos integralumą. Karalius skiria ministereis ir kitus aukštusius pareigūnus iš pročių lietuvių, mokančių ir vartojančių lietuvių kalbą... Karalius gyvena su visa savo šeima Lietuvoje ir negali be parlamento sutikimo palikti ilgiau užsienyje kaip 2 mėn. per metus. Lietuvių kalba yra ir karaliaus rūmų kalba. Karaliaus rūmų valdininkai ir patarnautojai turi būti lietuviškai kalbą lietuviai. Firmus penkeris metus karalius gali turėti jų tarpe ne daugiau kaip trečdaliį svetimųjų. Karaliaus vaikai suklėjami ir mokomi Lietuvoje. Išėję mokslą, jie gali studijas gilinti ir kitur.

--- Su šitomis sąlygomis Urachas (Kreiburge) sutiko: Drauge pasirašė ir jo sūnus Wilhelmas Albertas. Dr. Kurickis, kuris važinėjo pas tėvą ir sūnų, telegrafavo Tarybai, kad abu pasižadėjo laikytis Tarybos statomų sąlygų. Atrodė viskas gerai. Tarybos delegacija, vykdoma pas kanclerį Hetlingą ir nūnųjų "paceltą" turtis dėl kandidatę į Vilniaus vyskupus, iš Müncheno nuvyko Kalmaran pas Urachą. Delegaciją Urachui pristatė Centro veikėjas Fahrnenbachas. Urachas delegacijai pareiškė norįs Lietuvą padaryti nepriklausoma valstybę ir savo jėgas to krašto gerovei pavėsti. Pasigyrė, savo kilme gėnęs iš tiesioginės jogalaidžių linijos. Teiravosi, ar nesama padidėje Lietuvoje sosto pretendentių, interesavosi socialinėmis Lietuvos problemomis, jos turtais, bankais, pinigais, partijomis ir jų linija, žydais, literatūra ir kitais dalykais. Lietuvos sienomis, miestais, kariuomene. Urachas pageidavęs Lietuvos armijai vokiečių instruktorių. Behrenbachui nepatiko tie delegatai, kurie akcentavę demokratinę Lietuvos santverką. Iš viso ko atrodė, kad Lietuvos ka-

NAUJOS GADYNĖS KRYŽKLEJĖ

Kaip trumpą šiaurinės vasaros naktį susilieja saulėlydžio ir ešros gaisrai, taip dviejų epochų angoje merdinčiojo laikmečio konvulsijos gali taip būti naujosios gadinės gimimo reiškiniai. Aktualijomis susirupinusi dabarties stebėtojai, tiesa, nedera užbėgti už akių busimųjų amžių istorikai. Tačiau kad ir tik abstrakti perspektyva pededa įžiūrėti sudėtingoje d a b a r t i e s pasaulinio rykmo schema. Toji perspektyva šiandien leidžia tarti, kad esam paciamė epochų persilaužimo, ant pacios persilaužimo ribos. Ne vien politiniai naujamai apsprendžia istorijos epochų lūžius. Šimtmečiai brandino humanizmą ir renesansą, kurie apibudino vadinamą "naujųjų amžių" dvasios kryptį, tačiau vėlesnioji istorija Kolumbui pavedė Naujojo pasaulio atradimu išvesti datos ribą tarp "vidurinių" ir "naujųjų" amžių epochos. Šiandien didžiosios idėjinės srovės su kryžiaus karų užsidegimu tarp savęs kovoja dėl visuotinio primato, tačiau ar nenujaučiam, kad tik numanomasis V i e n o P a s a u l i o atradimas išspręst dramatiškąją mūsų dieną įtampą ir apspręst naujosios gadinės ne tik politinę, bet ir idėjinę linkmę.

Iš perspektyvinės distancijos nusileidę į dabarties realybę, dar tiksliau - į dabarties politinį sektorį, mes regim, kad tradicinė pasaulinės pusiausvyros formulė esmingai pasikeitusi: tautos, kuriomis rėmėsi paskutinio šimtmečio pasaulio stabilumas, abiejuose pasaulio karuose vienos militaristškai parblokštos (Vokietija, Japonija), kitos moraliai pavargusios, fiziškai išsekusios ir priėjušios prie ukinio bankroto slenkscio (Prancūzija, Britanija). Sakytum, kad istorijos patyčia pastarosiomis savaitėmis davė drastiškai įjusti tas revoliucines permainas. Pasaulio opinija veikt negirdomais nuleido dviejų artimos praeties galybių - Britanijos ir Prancūzijos - sąjungos pakto kovo 4 d. Diunkerkėj pasirešymą. Priešingai, Europa ir visas pasaulis pajuto savo likimą sveriamą, kai prezidentas Trumanas JV vardu tarė v e t o pasaulinei komunizmo ekspansijai. Firmuoju atvėju nebuvo galima apsiginti jausmo, kad abi imperijos persukioja p r a e i t i e s smėklą - vokeičių agresijos baimė. Antruoju atsitikimu lyg žaibas naujosios gadinės horizontuos nušvietė didžiąją d a b a r t i e s realybę - JV demokratijos ir SS totalizmo susikirtimą.

(Atkelta iš 41 puslp.)

relystė jau įvykęs faktas. Pats Urachas į savo misiją taip pat žiūrėjo rimtai. Jis pasiuntė Lietuvon baroną K. Von Biegeleben susipažinti su materialine krašto padėtimi ir tautos nuotaikomis. Su kokiom informacijom ir įspūdziais grįžo pasiuntinys - nežinia. Tačiau Prūsų veldžiai nei Tarybos, nei Uracho žygiai nepatiko. Ji visa tai ignoravo lygiai taip, kaip kad ir Tarybos pasivadiniam Valstybės Taryba vietoj busvusios Tautos Tarybos. Kaip visi rštai su "Staatsrat" titulu buvo gręžinami, taip ir klausimas Uracho, kuris, apsikrovęs vadovėliais, jau uoliai mokėsi lietuvių kalbos, Berlyne elgos negavo. Spalių 20 d. Tarybos prezidiumas gavo iš Reicho kancelerio pranešimą, kad Lietuvai leidžiama sudaryti vyriausybę. Spalių 28 d. Taryba priėmė laikinąją Lietuvos konstituciją, o lapkričio 2 d. vienbalsiai nutarė: "Liepos mėn. 13 d. Valstybės Tarybos nutarimas - kviesti hercoga Urachą Lietuvos karaliumi nevykdomas." Šitai Uracho epizodas nuėjo į Lietuvos istoriją kaip savotiška egzotika. 1945 m. Vienoje suiktas seninkas v. Biegeleben išsireiškė, kad jo tada aplankyto Vilniūs įspūdziai dar ir po šiai dienai neišdile.

Maskvos konferencijoje keturių ministerių pasikalbėjimai vis aktyviau išvirsta į Marshallio ir Molotovo dialogą. Jų formalioj terminologijoj dar tebeiminimas s u t e r t i n i o Vieno pasaulio žodis, bet praktiškai jie musy paaatę išlydžio skaldo į du pasaulius, mintyje kiekvienas projektuodamas s a v a jį Vieną Pasaulį, kuriame nebenumato vietos antrajam partneriui.

Senosios jėgos

Prancuzijos ir D.Britanijos atstovaujamos senosios jėgos taip pat dar nėra pasitraukusios nuo scenos. Epochinio persilaužimo proceose jos tebesistengia išgelbėti senąją pusiausvirą pagrįstą politinį pasaulėvaizdį, kuriame jos turėtų savarankų sprendžiamą žodį. Tačiau faktinis jų pajėgumas tos jų ambicijos nepateisina; kad jį perkeltų, jos susirupinusios restauruoti apgrįautą savo imperijų pastatą ir atkurtinti apirusį ukį. Londono rypesčiai sutelkti ties Burma, Indija ir Viduriniemis Rytuais, o Paryžius susisielojęs Indokinijos, Siurės Afrikos ir Madagaskaro likimu. Britai, drastiškai suvaržę vidaus suvartojimą, savo pramonę įkinkė eksporto gamybai. Prancuzai, pagal Monnet planą užsimoję pasidaryti Europos kontinento pramonės metropolija, dabar Maskvoje kovoja, kad vokiečių pramonės potencialas būtų perkeltas pas juos. Išimtinis susirupinimas savom imperijom ir savu ukiu prancuzus ir - mažiau - britus neišvengiamai uždaro siuruose jų pečių kiemo horizontuose. Desperatiškai stengdamiesi užkonservuoti nykstantį senąjį savos galybės kapitalą, jie nebeįmano įsijungti į naujusias pasaulį formuojančias operacijas sprendžiančiu veiksmu. JV ir SS jiem tėra du imperializmai, kurių susikirtimas grasiu nauju pasauliniu karu ir jų imperijų galutiniu išskaidymu. Jie neįžiuri, kad už tų diejų imperijų slypi dvi priešingos idėjinės stovyklos, pasišovusios ketra savu ženklu pažymėti visą naujosios epochos pasaulį.

Paryžius ir Londonas savo diplomatijos įmantrumą mato pastangose išlaikyti kompromisinę pusiausvirą tarp pasaulinio JV demokratijos idealo ir pasaulinių SS totalizmo pasikėsinimų, išlaikyti kompromisinę pusiausvirą tarp laisvės ir vergijos, tarp teisės ir prievartos, tarp gerio ir blogio... Tuo patim jie užima savanauzdžio beprinciopiškumo poziciją, kad nusipirktų Kremliaus prlenkumą savo politikai Vokietijos atvilgiu, prancuzai paukojo sovietam kai kuriuos tradicinius savo principus, kurie Prancuzija buvo padarę laisvės simboliu. Stiprus britų darbičių sparnas reikalauja D.Britanija pasitraukti nuo savo traptautinių įsipareigojimų, demobilizuoti karines pajėgas ir tuo būdu susidariusį darbo jėgų rezervą įjungti į ukinę gamybą. Naujojoje Trumano užsienų politikoje tie vyrai teįmato pavojingą sovietu provokavimą. Žemųjų Rumų debatuose dėl karinės prievolės jie smerkė jos įvedimą, nurodydami, kad D.Britanija neturinti tarnauti JV "imperializmui". Kelstu būdu jie jaučia sentimentalų draugystę su Wallace tipo JV "liberalais", kurie savo ruožtu aistringai smerkia JV angažavimąsi D.Britanijos "imperializmui" remti. Jiem sekunduoja grupė įvairiom partijom priklausančių prancuzų politikų, kurie britų pastangas atsipalaiduoti nuo JV vertina kaip eventualumą sudaryti tarp JV ir SS europinį britų - prancuzų veiksnį, pajėgų išlyginti JV - SS priešišumą. Tų žmonių mintį taip yra apvaldžiusi "neutralumo" ir "pusiausviro" iliuzija, kad jie nebeįžiuri sovietinės ekspansijos kėslų Viduriniuose Rytuose, Indijoje ir visur kitur, kur besitraukiančios Vakarų imperijos palieka tuštumą. Užsitarę siaurame savo artimiausių egoistinių interesų rate, jie užsimerkia prieš istorinį pasaulio procesą. Tardamiesi gelbsti savabankų Europos vadovavimą pasaulio politikai, jie iš tiryjų įsijungia į sovietų politikos ternybą, kuriem rupi s u a r d y t i d e m o k r a t i j ų j ų m i n t i e s i r t i k s l ų v i e n i n g u m a. Gelbėda-

mi nykstantį senosios gadinės pasaulį, jie nejuokomis tarnauja destruktvyviajai naujojo meto jėgai, o ūniatyvos ir pasaulinio vadovavimo privilegija vistiek tolydžios sprūsta iš pavargusių senosios Europos rankų.

J V p a b u d i m a s

Žingsnis į žingsnį su Europos pasitraukimu bunda J V p a s a u l i n i o a t s a k i n g u m o s a m o n é. Neidealoje šio pasaulio tvarkoje tasei pabudimas negali būti nei staigus, nei lengvas. Bet kai išvargusi Europa vengia pažiūrėti tikrovei į akis ir verčiau duodasi pavojingų iliuzijų užliuolijojama, J V jėgų perteklius žadina jas iš vaikstės svajonių ir skatina su jaunatvišku veržlumu susigrumti dėl pasaulinės politikos realybių. Kai Europos dvasiai budingas nuovargis ir resignacija, J V nuotaikas paženklinė polėkis ir entuziazmas, kurį dveji pastarieji pokario metai yra labai surealinę. "Erzeitune kare mes sėkmingai kovojame dėl savo demokratinės sistemos, kovo 7 d. vedamajame rašo "New York Herald Tribune". Bet tuo pačiu metu mes kiek iliuziškai galvojom, kad ta mūsų pačių, g y n i m o s i pergalė sukurs demokratinę sistemą visame pasaulyje. Mes rūpinomės Baltijos valstybių likimu. Jalta mum paliko paguodos kupiną viziją, jog Vakarų kapitalistinė demokratinė ukio sistema vyrsus iki Curzono linijos ir Besarabijos sienų... Mes laukėm, kad kone visas pasaulis atsikurs mūsų pavyzdžiu ir kad iš tos bazės bus, palyginči, lengva susidoroti su vietiniais SS į š i š o k i m a i s. Visa tai buvo iliuzija. Lokarinio pasaulio tikrovė visai nepanasi į aną mūsų įsivaizduotąją. Nei mūsų karinė, nei ukinė, nei ideologinė įtaka nesiekė taip toli, kad nulemtų balkanų valstybių, Lenkijos, Vidurio Europos likimą... Rusija yra dinamiška jėga, prieš kurią negalima stoti tik su idealistiniais šūkiiais... Mūsų troškiniai šiame pasaulyje maza ką teirėškia. Prieš mus atsistoja naujos problemos ir nauji iššūkiai, ir automatiškai niekas neišsispręs. Tą teturėsime, ką patys pasidarysime, o ne tą, ko tik norėtume kad būtų!"

Išulius SS veržlumas J V ne tik pažadino, bet ir prablavino. J V pagavo paniką, kai š.m. vasario 27 d. britų vyriausybė savo notoj Vašingtonui oficialiai prisipažino D. Britaniją nepajėgsiant atlaikyti sovietų spaudimui Graikijoje ir Turkijoje. Tuoj po to bevinas išvažiavo pas Staliną kalbėtis dėl D. Britanijos - SS sąjunginės sutarties revizijos, kuri turėtų konsoliduoti tų dviejų valstybių santykius. Amerikiečių žurnalas "Time" kovo 10 d. numeryje citavo anonyminį J V Valstybės departamento pareigūną, kuris šiaip pavaizdavo departamento nuotaikas Marshalliui ten atėjus:

-Maskvos konferencija nenulems pasaulio taikos. Ji tebus vienas didžiosios diplomatinės strategijos etap i z o d a s. Šiandien negali būti nieko žalingesnio, kaip amerikiečių tautai sudaryti įspudį, kad yra V o k i e t i j o s problema. Vokietijos problemos iš viso n é r a. T é r a R u s i j o s p r o b l e m a. Tai, kas šiandien pasaulyje darosi, aš vadinu karu; jis eina visur - Graikijoje, Francuzijoje, Korėjoje, daugelyje kitų vietų. Tame kare mes (J V) pralaimime... Mes talkiname sovietam, kai mūsų spauda sudarinėja įspudį, kad mes tą didįjį karą ignoruojame, ir kai mes kalbame apie derybas su sovietais. Ligšiolinis mūsų patyrimas pakankamai įrodė, kad su s o v i e t a i s s u s i d e r é t i n e i m a n o m a. Reikia arba jiems pasiduoti, arba pasakyti grietę n e... Tam mūsų tauta turės utelktį visas jėgas ir visus išteklius. Jei to nepadarysim, sovietai ir toliau mus skaldys ir silpnins..."

Kas būtų, jeigu JV nepasakytų sovietams n e, po Trumano kovo 12 d. pareiškimo kongreso komisijom vaizdžiai išryškino valstybės pasekretorius Achesonas, karo sekretorius Fattersonas, buvęs JV ambasadorius Maskvoje bullittas ir eilė kitų oficialių ir neoficialių ekspertų. Jie parodė, kad sovietai tada užims britų paliekamą tustumą Graikijoje ir Turkijoje, apvaldys Artimuosius ir Vidurinius Rytus, paims į savo rankas valdžią Prancuzijoje, Italijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje. Prancuzų kolonijos vakarinėje Atlanto pusėje tada taps sovietų aviacijos bazėmis, iš kurių lengvai pasiekiamas Panamos kanalas ir pati JV metropolija. Tai ne tik reali grėsmė JV saugumui, bet ir lemiamas žingsnis į VIENO SOVIETINIO PASAULIO realizavimą. Perspektyvą pakankamai aliarmuojanti, kad pažadintų JV tautą "sutelkti visas jėgas ir visus išteklius" Trumanas kovo 12 d. atvirai pripažino, kad JV įplaukia "į rimtą tėkmę". Su iškilmingu ritumu jis reikalavo kongresą prisiminti "didžiulę atsakomybę, kurią JV-bėms uždėjo sparti įvykių raida" nes "jeigu mes susvyruosim pasiimti (pasaulio) vadovybę, tai atsidurs pavojuje pasaulio taika ir, tikriausiai, mūsų pačių (JV) tautos gerovė". Jam akompanuodamas Achesonas po kelių dienų senato užsienių komisijai priminė, kad "gyvenam pavojingą metą pavojų kupiname pasaulyje".

" Ž m o g u s g i m ė s v e i k t i "

Nauroji JV politika neišvengiamai bus surišta su valstybės sekretoriaus gen. Marshallio vardu. Jis dar tebėra sfinksinė figura. Maskvoje jis kalba taip retai ir trumpai, kad jo šmė priboti ir Molotovas, kuris su byrnes besiginčydamas, nulaikydavo valandines oracijas. Jis, be abejojimo, žino, kad vasario 12 d., Jurgio Washingtono gimimo metinėse, valstybės sekretorius Marshallis Princetono universitete pasakė žodžius, kurie, atrodo, yra jo politikos motto: "Žmogus yra gimęs veikti. Veikdamas jis teigia siekiamą tikslo vertingumą, o teigdamas tikslo vertingumą jis kuria idealą. Su visu ritumu aš jums sakau: t e b u d a m i ž i u r o - v a i m e s n e l e i s t i n a i v e r ė i a m e n i e k a i s ž m o g a u s p r i g i m t i".

Sfinksinis Marshallio tylėjimas negali Molotovui nepriminti, kad JV valstybės sekretorius yra pabrėžęs žodį v e i k t i. Molotovui taip pat negalėjo išsprusti iš vyzdžio, kad Marshalliui tikrai nėra Vokietijos problemos, bet tik JV - SS problema, tiksliau - demokratijos ir totalizmo santykių problema. Vieną iš ilgiausių savo kalbų Marshallis pasakė apie busimąją politinę Vokietijos santvarką. Jis išdėjo pagrindinį JV nusistatymą, diskvalifikuodamas k o l e k t y v i z m ą k a i p a n t i d e m o k r a t i - n i. Jis pabrėžė, kad "visuomenė nelaisva, jeigu piliečiai turi nuolat drebėti iš baimės dėl savo gyvybės ir laisvės". Jis išskaičiavo "tam tikras nepaneigiamas pagrindines žmogaus teises, ... kurios turi būti tinkamai garantuotos Vokietijos konstitucijoje". Vėliau jis, anot "New York Times" pareiškė, kad "reikalaus garantuoti tas demokratines laisves v i s u o s e taikos patvarkymuose". Apklausi jis davė suprasti, kad JV bendradarbiaus su SS r e a l i s t i n i u pagrindu, bet "kiekvienam atvejui JV kiek galėdamos stengsis duoti pasauliui tokį veidą, kuris atitiktų Amerikos politines, ukines, ideologines koncepcijas.

Ar na tuo "realistiniu pagrindu" JV lėktuvnešiai ir kovos laivai atplaukia į Šiaurinės Europos uostus kaip tikrai tuo metu, kai Vokietijos - tuo pačiu Vidurio ir Rytų Europos - klausimo sprendimas Maskvoje įeina į didžiausio įtempimo fazę? Ar nepasidarys Maskva nuolaidėms? Ak gi prieš metus JV karo laivai panasiel demonstravo rytinėje Viduržemio jūrų dalyje, kur prasidėjo sovietinės ekspansijos užtvėnkimas.

Trumano doktrina

Tai didysis naujosios JV užsienių politikos tikslas ir kelias. Trumano doktrinos galutinis taikinys ir turinys - JV ukinės galybės ir tąja galybe paremtos politinės įtakos dėka sukurti pasaulinė taikos sistema, kurioje būtų garantuotas pagrindinis žmogaus ir tautų laisvės. "New York Times" bendradarbis James Restonas liudija, kad pilnutinė šios programos realizavimas kasmet JV-būm kaštų būtų po penkis milijardus dolerių. Tokia būtų kaina pasaulio stabilumui, kuriam britų įtakai silpnėjant grasina besiplečianti sovietų ekspansija. Štai tasai didysis "diplomatinių strategijos" planas, apie kurį minėjo cituotasis JV Valstybės Departamento anonyminis pareigūnas. Be Graikijos ir Turkijos tas planas numato gelbėti Vokietiją, kurią sovietai užsispyrę politiškai suvienyti ir ukiškai nusisinti, kad paverstų vakariniu komunizmo bastionu; Prancūziją, kuriai JV pagalba padėtų nugalėti ukinį pakrikimą, o su ukinė pagalba atėjusi JV politinė įtaka nutildytų komunistinį gaislą. Panašiai būtų su Italija, su kuria, JV ambasadoriaus Dunn žodžiais, JV riša "dar nebuto draugiškumo jausmai" Trumano kovo 12 d. užuominos leidžia tarti, kad su panašia pagalba numatoma skverbtis ir į Lenkiją, Rumuniją, Bulgariją, nkalbant apie Austriją ir Vengriją. Neliktų neparemta ir Čiנגkajseko Kinija, kurios pozicija Toluosiuose Rytuose tulu požurius panėsi į Graikijos ir Turkijos poziciją Artimuosiuose Rytuose.

Trumano doktrina JV kongresą ir tautų pastatė prieš lemtiną dilemą: arba padaryti galą komunistiniototealizmo ekspansijai, leidžiantis neparemtai brangiai kastojančius ir politiškai be galo rizikingus įsipareigojimus, arba atidėti sprendimą ir "laisser passer" spekuliuojant nemažiau pavojinga prielaida, kad sovietai patys susipras ir apribos savo ekspansiją arba kad toji ekspansija, per daug apžiojusi, pati pasprings pirmiau, negu pasieks gyvybinių JV saugumo interesų erdvę.

JV kongresas kaip kad ir didžioji amerikiečių tautos dauguma jau atmeta antrąją dilemą pusę - avidėti sprendimą - ir pasisako už tai, kad sovietinę ekspansiją jau reikia sustabdyti. Tačiau tiek kongresas, tiek visuomenė dar toli gražu nediršta pasisakyti už pilnutinį Trumano doktrinos realizavimą. Primamas kovos tikslas ir reikalas, tačiau dar baiminamasi dėl laimėjimo kainos.

Toji kaina finansinė ir politinė. Pats prezidentas Trumanas suprato, kad pateikdamas išslyk pilną savo planą jis per daug išgąsdins kongresą, jau ir taip susirpinusį mažinti mokesčius. Dėl to jis taktiškai savo planą suskaldė dalimis ir kovo 12 d. tepaprasė kongresą 400 milijonų dolerių Graikijai ir Turkijai, pridurdamas, kad "jeigu išdėstytiems tikslams prireiks naujų sumų ar naujų įgaliojimų, aš nesvyruodamas pranešiu tai kongresui!"

Neatrodė, kad tie pirmieji 400 milijonų dolerių būtų kongresą labai išgąsdinę. Jei kongresmonas kas ir baidė, tai tik politinių įsipareigojimų perspektyvos. Ir jei tarp jų girdėti susirpinusių balsų, tai tik kad Graikijos - Turkijos kezuas nevirstų precedentu Trumano pažadėtiems tolimesniems įsipareigojimams. Pagrindinis klausimas, kurį valstybės sekretoriui Achesonui pateikė senatoriai užsienių komisijos posėdyje, - ar JV pagalba Graikijai ir Turkijai neprives prie karo su S.S? Achesonas atsakė, manęs, kad ne. Galimas daiktas, kad jis pats ir eilinis amerikietis tuo nuosiirdžia tiki. Nesgi žinoma, kad JV politikos vairininkai tariasi vien galinguoju savo ukinės penetracijos ginklu ne tik kad sustabdytą sovietinę ekspansiją,

bet ir gerumu priversią sovietus pakelti savo geležinę uždangą ir tuo būdu sukursią sąlygų Europai stabilizuoti.

Tačiau ir sovietam sutikęs su amerikietiniu Graikijos ir Turkijos stabilizavimu, Europa pasiilekia padalinta politiskai ir ūkiškai, ir Europos žuizda, gangrenuos toliau. O kaip reaguos Maskva, kai JV, t a i k i a i s t a b i l i z a v u s i o s Graikiją ir Turkiją, pro geležinę uždangą savo pagalbos ranką ties Bulgarijai, Rumunijai, Vengrijai, Lenkijai, jau nekaltant apie Vokietiją, dėl kurios susitarti prošveišočių nesimato. Tai vis klausimai, kurie JV senatorius ir kongresmonus kankina nemiga ir rūpesčiu. Kad ir paguosti Achesono, jie puikiai supranta, kad Trumano doktrina išvedė JV tikrai į labai rimtą tarptautinės politikos tekme ir, pastąjusi taskus ant "i", užaštrino įtempimą.

Dabartinei JV politikos evoliucijos fazei būdingas "NYHT" vedamojo pastebėjimas, kuris išduoda ne tik didžiosios JV demokratijos svyravimus, bet ir ryžtingumo resursus:

- Žmonių reikaluose tikrumo nėra. Kiekvienas didelis sprendimas neišvengiamai reikalauja pasverti riziką, apsvarstyti nemaloniais alternatyvas, s u t i k t i s u n e p a t o g u m a i s, kurie yra laukiamojo laimėjimo kainą. Demokratinės sistemos stiprybė glūdi ne vien tame, kad ji leidžia pasireikšti abejojimam ir pažiūrų skirtumam; jos stiprybė tame, kad kartą abejojimus ir skirtumus išnaginėjus padaromas vienokiš ar kitokis t v i r t a s i r a i š k u s s p r e n d i m a s. Žymi dalis ginčų dėl prezidento pasiūlymo rodė norą išsiskirti nuo tiesioginio atsakymo į iškeltus klausimus. Bet atsakyti į juos reikia, ir atsakyti aiškiai, kad į tą atsakymą galėtų atsiremti nuosekli politika.

P e r s p e k t y v u m e t m e n s

Palietus konkrečiasias tos nuoseklios politikos perspektyvas visada rizikuojama apsirikti. Toji rizika itin didelė šiandien, kai tarptautinė politika atrodo tarytum grendinė, sudaroma vis iš naujų staigmenų, paradoksų bei irracionalijų. Anot britų publicisto J. M. Murray, šiuo dienos pasaulis yra didžiulis tarpinamasis katėlas, ir politikai bei diplomatai nėra vieninteliai meisteriai, kurie iš to tarpinio lygūdins naująjį politinį pasaulio pavidalą. Jie ir patys dar nėra tikri, į kokias formas tą lydinį pilti. "Basler Nachrichten" rašydamas apie britų vyriausybės rūpesčius, pastebi, kad ji iš vienos pusės stengiasi kalbėti ir daryti taip, tarytum apie naują karą galimumą nė iš tola negalvoty, bet kita vertus jaučiasi turinti rengtis, kad būsimasis karas D. Britanijos neužkluptų kaip 1939 m. Britų gen. H. Morgana są "News Chronicle" korespondentui kalbėjo (2:18): "Daugelis (baltų DP) dar tebėra įsikišę tikėjimo, kad D. Britanijoje užsinos atstatyti jų valstybių prieškarinį statusą. Reikia jiems pasakyti visą tiesybę..., jog visai ne p a n a s u, k a d k o k i e n o r s m ū s ū (britų) p a s i ū l y m a i p a k e i s t ū d a b a r t i n e j ū k r a š t ū p a d e t i". Tačiau privačiai tas pats Morganas, kalbėdamas apie bolševizmo grėsmę, prāsitaria, kad jeigu yra smakas, tai atsirās ir šv. Jurgis. Naujasis politinis pasaulėvaizdis skausmingai gimsta iš keistos ir neaprašomos sąveikos tarp planavimo, trykstančio taikiais žodžiais, ir gaivalingos baimės, kuri skelbia naują karą.

Tų abiejų elementų ženklų neabejotinai bus paženklinta artimiausioji tarptautinės politikos raida: jų bus ir svyravimų, ir šuolių, ir paradoksų; Maskva aiškiai stengiasi suskaldyti demokratinius Vakarūs, ir tos pestangos nebus be tam tikros sėkmės. Jų dvasioj dirba Wallace su klika JV-se, darbiečių "sukilėliai" D. Bri-

tanijoje, jų tėkmė yra pagriebusi prancūzų politiką. "Kusiausvirai" duckle atiduoda britai, užsimodami konsoliduoti savo sąjungą su SS. Sovietai bando skaldyti begunstantį idėjinį vakarų vieningumą, "demaskuoti" kad antisovietinės angloseksų politikos pagrindė glūdis Vėtikino imperializmas ir tarptautinio kapitalo reakcininkai. Bečiau Joseph Alsop numato, kad netrukus realias formas gausias D. Britanijos - JV pasaulinis bendradarbiavimas, kuris užbaigs ligšiolinį britų lovirovimą. Priešbolševikinė pozicijon prancūziją pestatyti siekia gen. de Gaulle pradėtoji akcija, kurios vise apimtis ir reikšmė, anot Daily Mail, paryškės tik husistojant kel kas drumstiem Rytų ir Vakarų santykiam. Tų santykių tikrojo pobūdžio aiškėjimas ir žada būti pagrūdinis artimiausios tarptautinės raidos bruožas. Aktyviai džiausiai tatai vyksta JV-se, kur kongreso komisijų tyrinėjimai drastiškai atskleidžia visuomenei komunistų partijos kaip SS agentūros pobūdį ir pačias SS imperializmą.

Neivu būtų puoselėti iliuzija, kad naujasis politinis pasaulio veidas, vistiek kokiu būdu jis bus suformuotas, atgaivins senąsias formas. "Mes niekad nebegrišim į senuosius gerus ar blogus laikus, rašo minėtasis Lurry. Mes peržengėm savotišką bedugnę ir kelio atgal nebėra" nežinom, kokie sukrėtimai dar stovi prieš laukiamąją stabilizaciją, bet jeigu jau dabar valbama net apie didžiųjų imperijų pakitėjimus, neapsiriksimė tardami, kad juo didesni pakitėjimai bus pasidarę neišvengiami tuose regionuose, kur prieš naujosios gėgynės pradžia buvo mažos tautinės valstybės.

T U R I N Y S

1. Įtempos valandoje	1
2. Kaip anglamsai prepckeriavo Stalinui Lenkiją ir Baltiją	5
3. Antibolševikinis tautų blokas (ATB)	10
4. Avantiurizmas visuomenėje	12
5. Rytprūsių rusinimas	18
6. Nepasaulėžiūrinė politika pasaulėžiūros žvilgiu	19
7. Kova dėl pasaulinės galybės rakto	25
8. D i p r o b l e m a s	30
9. Apžvalga:	
a) Europos likimas filosofų akimis	32
b) Jomo galunque skilimas	35
c) Sovietinis panslavizmas	36
d) Gabriada nesiliauja	36
10. Pastabos:	
a) "Ateities lietu" kultūre	37
b) Dar dėl krikščioniškos moralės	37
11. Preeties kertelė: Lietuvos karalius Mindaugas II-sis	39
12. Naujos gėdyhės kryžkelėje (Tarptautiniai horizontai)	42